

**MODERN ŐEHİRİN SORUNLARINA ÇÖZÜM OLARAK
TURGUT CANSEVER'İN ŞEHİR VE MİMARİ ANLAYIŞI**

Mirza GÖKDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Emine KEF**

**Adıyaman
Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran, 2017**

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yrd. Doç. Dr. Emine KEF danışmanlığında Mirza GÖKDEMİR tarafından hazırlanan “Modern Şehrin orunlarına Çözüm Olarak Turgut Cansever’in Şehir ve Mimari Anlayışı” başlıklı çalışma 20/07/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Soner KARAGÜL

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Emine KEF

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Murat SEZİK

20/07/2017

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

Enstitü Müdürü

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Modern Şehrin Sorunlarına Çözüm Olarak Turgut Cansever’in Şehir ve Mimari Anlayışı” başlıklı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlanılan eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

12 / 06 / 2017

Mirza GÖKDEMİR

ÖZET**MODERN ŞEHRİN SORUNLARINA ÇÖZÜM OLARAK
TURGUT CANSEVER'İN ŞEHİR VE MİMARİ ANLAYIŞI****Mirza GÖKDEMİR****Kamu Yönetimi Anabilim Dalı****Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü****Haziran, 2017****Danışman: Yrd. Doç. Dr. Emine KEF**

Şehir, insan-kültür-tabiat ilişki ve etkileşimlerinin en yoğun şekilde yaşandığı yerdir. Canlı bir organizma olarak geçmişten geleceğe uzanan bir süreçte bugünü ve yarını etkilemektedir. Modern şehrin oluşumu ile birlikte insan ile tabiat arasındaki ilişkinin boyutunda ortaya çıkan değişim pek çok soruna neden olmuştur. Modern şehirde yaşayan insanın korunması, insan ve tabiat arasında sürdürülebilir bir ilişkinin yeniden kurulması hayati bir öneme sahiptir. Bu çalışmada, modern şehrin oluşumu ile birlikte insan-kültür-tabiat ilişkilerinde yaşanan köklü değişimin ortaya çıkardığı sorunlar sorgulanarak Cansever'in şehir ve mimari yaklaşımlarının bu sorunların çözümüne sağlayacağı imkânlar ele alınarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turgut Cansever, Şehir, Mimari, Kimlik

ABSTRACT**URBAN AND ARCHITECTURAL UNDERSTANDING OF TURGUT
CANSEVER AS A SOLUTION TO MODERN CITY PROBLEMS****Mirza GÖKDEMİR****Department of Public Administration****Adıyaman University Institute of Social Studies****June, 2017****Advisor: Yrd. Doç. Dr. Emine KEF**

The city is where people, culture, nature relations and interactions experience the most intense. As a living organism, it affects today and tomorrow in a process that goes from past to future. Along with the formation of the modern city, the resulting change in the dimension of the relationship between man and nature has caused many problems. The preservation of the people living in the modern city has a vital prospect of ensuring a sustainable relationship between man and nature. In this study, the problems that emerged from the fundamental change in human, culture and nature relations as well as the formation of the modern city were questioned. Cansever's city and architectural approaches were evaluated by considering the possibilities to solve these problems.

Key words: Turgut Cansever, City, Architecture, Identity

ÖN SÖZ

Modern şehir, bir sosyal olgu olarak pek çok sorunu da bünyesinde taşımaktadır. İnsanın konut, şehir ve tabiat ile olan etkileşimleri modern şehrin ortaya çıkması ve gelişmesi ile birlikte önemli ölçüde değişime uğramıştır. Akılcı yaklaşımların, teknolojik, siyasi, idari ve mali güçlerin belirleyici olduğu bu süreç psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik pek çok sorunun da ortaya çıkmasına ve büyümesine yol açmıştır.

Yirminci yüzyıl Türk mimarları arasında önemli bir yere sahip olan Cansever'in şehir ve mimari alanındaki yaklaşımlarının temelini oluşturan varlığın bütünlüğünün sağlanması, insanın yüceliğinin korunması ve dünyanın güzelleştirilmesinin amaç edinilmesi gibi konular modern şehrin sorunlarının çözümüne yönelik arayışta yol açıcı niteliktedir.

Cansever'in şehir ve mimari konusundaki yaklaşımları üzerinden modern şehrin sorunlarına çözüm arayışının ele alındığı bu çalışma sürecinde yardımlarını esirgemeyen ve fikirleriyle yol gösterici olan Yrd. Doç. Dr. Emine KEF hocama teşekkür ediyorum.

Adıyaman 2017

Mirza GÖKDEMİR

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI SAYFASI.....	i
TEZ ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLO VE ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ.....	ix
1. Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

2. Modern Şehrin Sorunlarına Bakış.....	6
2.1. Şehir ve Kimlik.....	6
2.2. Modern Şehir.....	9
2.3. Modern Şehrin Sorunları.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

3. Cansever'in Mimari Düşüncesinin Temel Dinamikleri.....	16
3.1. Varlığın Bütünlüğü.....	18
3.2. Zaman ve Mekânın Sonsuzluğu.....	27
3.3. Sükûnet İçinde Hareket.....	31
3.4. İnsanın Yüceliği.....	33
3.5. Dünyayı Güzelleştirmek.....	36
3.6. Tarih, Coğrafya ve Kültür Etkisi.....	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. Cansever'in Düşüncesinde Şehir.....	50
4.1. Süreç Halindeki Varlık.....	52

4.2. Ufki (Yatay) Şehir.....	55
4.3. Tutumlu Şehir.....	66
4.4. Standartlar Düzeni.....	69
4.5. Yıldız Kümesi.....	74
5. Sonuç.....	79
KAYNAKÇA.....	83
EKLER.....	87
ÖZGEÇMİŞ.....	91

TABLO VE ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Varlığın Bütünlüğü.....	24
Şekil 2. Zaman ve Mekân.....	29
Şekil 3: Ufki Şehir, Őekli Şehir / Farklar.....	63
Tablo 1: Cansever'in Şehir ve Mimari Yaklaşımlarının Çözümüne Katkı Sağlayacağı Düşünölen Modern Şehrin Sorunlarıyla İliŐkilendirilmesi.....	87

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1. Demir Tatil Köyü.....	20
Fotoğraf 2. Karakaş Camii.....	22
Fotoğraf 3. Türk Tarih Kurumu Binası.....	28
Fotoğraf 4. Demir Tatil Köyü.....	32
Fotoğraf 5. Sadullah Paşa Yalısı Restorasyonu.....	35
Fotoğraf 6. Erteğün Evi.....	39
Fotoğraf 7. İmam Buhari Eğitim Kompleksi.....	42
Fotoğraf 8. Anadolu Kulübü Otel Binası.....	43
Fotoğraf 9. Su Altı Arkeoloji Enstitüsü Binası.....	45
Fotoğraf 10. Türk Tarih Kurumu Binası.....	47
Fotoğraf 11. Bodrum Kültür ve Ticaret Merkezi.....	50
Fotoğraf 12. Erteğün Evi.....	54
Fotoğraf 13. Ballıkuyumcu Toplu Konut Projesi.....	56
Fotoğraf 14. Ballıkuyumcu Toplu Konut Projesi.....	57
Fotoğraf 15. Çiftahavuzlar Apartmanı.....	59
Fotoğraf 16. Batıkent Yeni Şehir ve Konut Yerleşmesi.....	61
Fotoğraf 17. Sivas Kaleardı Mahallesi Restorasyon Uygulama Projesi.....	67
Fotoğraf 18. Sualtı Arkeoloji Enstitüsü.....	70
Fotoğraf 19. Karatepe Açık Hava Müzesi.....	74
Fotoğraf 20. Pilot Şehir (Arazi Kullanış Planı).....	77

1. Giriş

İnsan tasavvurunun bir tezahürü olarak şehir, insanın hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği canlı bir yapıdır. İçerisinde gündelik yaşamın, sanatın, felsefenin ve dini düşüncenin geliştiği, kültür ve medeniyetin teşekkül ettiği ve insanın dünyadaki sorumluluğunu ve varlığın anlamını en üst seviyede idrak ettiği şehir, bir sosyal olgu olarak insan, toplum ve çevre üzerinde önemli etkiler meydana getirmektedir.

Çevresindeki varlıklarla sürekli bir etkileşim halinde olan insan, şehrin kurucu ögesi olarak sahip olduğu bilinç ve irade ile şehrin oluşumunu, gelişimini etkilemektedir. İnsanın bilinç ve iradesinin bir yansıması olarak oluşan mimari, şehir, kültür ve medeniyet de içerisinde yaşamını sürdüren insanın bilinç ve iradesinin şekillenmesi üzerinde belirleyici etkiler oluşturmaktadır. İnsan ile çevresi arasındaki karşılıklı etkileşim insanın sahip olduğu duygu, düşünce ve değerlerin, çevresindeki her bir varlığın etkisine açık olduğunu göstermektedir.

Bilim ve teknolojiye gelişmeler ve sanayileşmenin yarattığı yeni koşullar, ilişki biçimleri, yaşam tarzı ve değişen mekânsal beklentiler, insanın çevresinin asli unsurları olan konut, şehir ve tabiat ile olan etkileşimlerini önemli ölçüde değişime uğratmıştır. Ekonomik, psikolojik, sosyal ya da siyasal nedenlerle şehre göç edenler, ilişki biçimleri, hayat tarzları, ihtiyaçları ile yeni bir yaşama biçimi ortaya çıkarmışlardır. Bu yeni ortamında bireyin yaşamı, aile yapısı, komşuluk ilişkileri, tabiatla olan ilişkisi, evi, eşyaları, giysileri, çalışma ortam ve koşulları, gelenekleri, görenekleri, ekonomik ilişkileri önemli ölçüde değişerek farklılaşmıştır. İnsan ve çevre üzerindeki hızlı ve köklü değişimler ruhsal, ahlaki, sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik sorunları ortaya çıkarmış, yabancılaşma, kimlik bunalımı, kültürel kirlenme, çevre tahribatı, çevre kirliliği günümüzde şehirlerin temel sorunları haline gelmiştir.

Son yüz yılda şehir nüfusları sürekli olarak artmış, şehirler fiziki olarak devasa büyüklüğe ulaşmışlardır. Bilim ve teknolojinin sağladığı güç ve makineleşmenin doğurduğu imkânlarla yeryüzünün her noktasında yerel kültür ve değerlerin çok az etkin olabildikleri küresel ölçekteki mimari yapı teknikleri, malzemeleri, üslupları, şehir planlamaları yaygın olarak kullanılmış, buna bağlı

olarak inşa edilen mimari yapı ve şehirlerde insan ve çevre ile ilgili sorunlar artarak sürdürülemez boyutlara ulaşmıştır.

İnsan ve toplumların yaşamında oldukça önemli etkiler ortaya çıkaran bu süreç, bir yandan geçmişin bir yandan da bugünün izlerini taşıyarak yarını etkilemektedir. Şehrin bir süreç olması ve sürecin her anının insan üzerinde etkiler oluşturması, yaşanan her an ile ilgili bir bilinç ve sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Bilinç ve sorumluluğun bir gereği olarak tarihin, coğrafyanın ve kültürün etkilerini gelecek nesillerin sorumluluğunu da taşıyacak şekilde şehre eklemlenen her bir yapıda hissettirmek, böylelikle insanı ve tabiatı korumak şehrin oluşumu ve gelişiminde oldukça büyük önem kazanmıştır.

Yerel kültürlerin etkisinin gittikçe azaldığı ve yeryüzünün her bölgesinde birbirine benzer yapıların ortaya çıktığı günümüzde modern şehrin sorunlarını yerel ölçekte çözebilmek her geçen gün daha da güçleşmektedir. İnsan ve çevre üzerinde olumsuz etkiler meydana getiren günümüz şehirleşme sürecinin ve mimari üslubunun irdelenmesi, insanı temel alan, bilinç ve sorumluluğunu ortaya koyabilmesi için ona fırsatlar sunan ve tabiatla uyumlu bir şehir ve mimari anlayışı geliştirmemizi bir zorunluluk haline getirmektedir.

Bu çalışmada Turgut Cansever'in şehir ve mimari yaklaşımı ele alınmış ve modern şehrin sorunları irdelenerek, bu sorunların çözümüne yönelik Cansever'in yaklaşımlarının bize sağladığı imkânlar sorgulanmıştır. Çalışmanın amacı, Turgut Cansever'in yaklaşımları üzerinden modern şehrin sorunlarına çözüm arayışıdır.

Yirminci yüzyıl Türk mimarlarının en önemli isimlerinden biri olan Cansever, mimariye insan ile eseri arasında bir tutarlılık ilişkisi üzerinden yaklaşmaktadır. Bu tutarlılığın bir gereği olarak sahip olduğu inanç, duygu ve düşünce ile ait olduğu kültür, medeniyet, tarih ve coğrafyayı eserine yansıtma çabası içerisindedir. İnançla biçim arasında kaçınılmaz bir ilişki olduğunu düşünen Cansever, inançlarımızın amaçlarımızı, tercihlerimizi, değerlendirmelerimizi, meselelere ne şekilde yaklaşacağımızı; dolayısıyla yaptıklarımızın inançlarımızın yansıması olarak biçimlenip şekillenerek oluşacağını ifade etmektedir.

Cansever'in mimari felsefesinin temelini İslam inancı oluşturmaktadır. O insanın tercih ve kararlarının özünde, kendi inanç sistemiyle ilgili bir referanslar sistemine dayandırılmış olmasını zorunlu görür. İnsanın söylediği ile yaptığının tamamen bir olması diye tanımladığı tevhid ve her şeyi doğru yerine koymak olarak

tanımladığı adalet kavramını varlığın bütünlüğü kapsamında ele alır ve mimari yaklaşımının en temel öğeleri olarak belirler. Zaman ve zemin onun mimari anlayışında önemli bir yere sahiptir. Sonsuz zaman ve mekân içinde kutsal olanın evrensel ve sınırsız, insan üretimlerinin ise sınırlı olduğunu düşünmektedir. Bu düşünce geçmişle bu günü, tarihle coğrafyayı birleştirerek sahip olduğu değerleri bu güne taşımaya ve yeniden yorumlamaya olanak tanır. İnsanı yüceltmek ve insanın yüceliğini korumak onun mimari anlayışının bir diğer önemli noktasıdır. İnsanın ürettiği mimari yapıların gayri insani, insanı ezen, onu yönlendiren biçimlerine eleştiriler yönelir. O mimarın amacı, insanın da amacı olarak kabul ettiği dünyayı güzelleştirmek olarak ifade eder. İnsanın ilk vazifesinin doğayı korumak, ikinci vazifesinin ise dünyayı güzelleştirmek ve insanın doğa ile bütünleşmesini sağlamak olduğu düşüncesindedir. Sükûnet içerisinde hareket taraftarıdır. Mimarın insanın eylem ve hareket şuurunu yok ederek ona tahakküm kurmasını doğru bulmaz. Bir mimaride tarih, coğrafya ve kültür etkisini önemser. Mimari eserini, geçmiş tecrübeye saygı duyarak ve geleceğin sorumluluğunu taşıyarak ortaya koymaya çalışır.

Mimari faaliyetleri yoğun felsefi birikiminin etkilerini taşımaktadır. Projelerini şekil ve içerik açısından değerlendirdiği konuşma ve yazılarında Kur'an ayetlerine ve hadislerle sık sık yer vermektedir. İbn-i Arabî'nin *Fusus'ul Hikem* adlı eseri ve İslam'ın tasavvuf yorumundan etkilenen Cansever, sahip olduğu inancı, bulunduğu zaman ve mekânın imkân ve şartları ile buluşturarak mimari projelerini gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Felsefi düşüncelerini mimari alana taşıyan biri olarak eserleri ile ulusal ve uluslararası arenada dikkat çekmiştir. Özellikle *Türk Tarih Kurumu* binası ile Bodrum *Erteğün Evi* tarihi muhteva ile uyum açısından değerli bulunmuştur. *Demir Tatil Köyü* konutunun mahalli şartlar, teknoloji, konfor ve sosyal ilişkiler açısından değerlendirildiği, kullanıcıların katılımı, biçim ifadeleri ve üslup konularının yeni bir şekilde ele alınarak yeni çözümler geliştirdiği bir kompleks olarak inşa edilmiştir. Cansever'in mimari çalışmalarında tarihi muhtevanın bütün varlık alanındaki tezahürleri, idraki ve değerlendirilmesi önemli bir etken olarak öne çıkmış, mesleki pratiği mimari ile ilgili düşünsel ve felsefi yaklaşımları onu farklılaştırmıştır. *Türk Tarih Kurumu* (fotoğraf 3, 10) ve *Erteğün Evi* (fotoğraf 6, 12)

ile 1980 yılında, *Demir Tatil Köyü* (fotoğraf 1, 4) ile 1992 yılında uluslararası bir ödül olan Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne, 2005 yılı da Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü'ne layık görülmüştür. Ayrıca 1990 yılında mesleki pratiği, düşünsel ve felsefi yaklaşımı ile II. Ulusal Mimarlık Ödülleri kapsamında Büyük Ödül (Sinan Ödülü) Cansever'e verilmiştir. 2003 yılında Mimarlık dergisinin yaptığı Türkiye'de Çağdaş Mimarlığın (1923-2003) Önde Gelen 20 Eseri soruşturmasında, *Türk Tarih Kurumu* ilk sırayı, *Anadolu Kulübü Oteli* (fotoğraf 8) 18. sırayı, *Demir Tatil Köyü* ise 19. sırayı almıştır (Düzenli, 2009b, 52 -53; Cansever, 2014: 162).

“Modern Şehrin Sorunlarına Çözüm Olarak Turgut Cansever'in Şehir ve Mimari Anlayışı ” tezi ele alınırken küresel ölçekteki uygulamaların şehirlerimizin sorunlarını çözmedeki başarısızlığı göz önünde bulundurularak kültür ve coğrafyamızla uyumlu yerel bir anlayış geliştirmek hedeflenmiş ve bu bakış açısı okumalarda yönlendirici olmuştur. Tez kapsamında öncelikle modern şehrin oluşum ve gelişim süreçleri, bu süreçlere yön veren etkenler, mimari, insan ve tabiat ilişkisi, etkileşimi sorgulanarak modern şehrin sorunları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Cansever'in şehir ve mimari ile ilgili düşünceleri bu düşüncelerin modern şehrin sorunlarını çözebilme kapasiteleri ele alınarak değerlendirilmiş, yaklaşımlarının ana çerçevesini oluşturan ekseninin ne olduğu ve bu eksenden yola çıkılarak nasıl bir şehir ve mimari tasavvur edildiği ortaya konulmaya gayret edilmiştir. Yazara ait eserler okunurken bütüncül bir yaklaşım ortaya koyabilmek için şehir ve mimari ile ilgili bakış açısını ortaya çıkaran düşünsel arka plan, şehre ait bir mekân oluştururken veya mimari bir eser vücuda getirirken taşınması gereken temel özün ne olduğu irdelenerek konu çeşitli başlıklar altında açıklanmaya çalışılmıştır.

Modern şehirlerin oluşumu, gelişimi ve şehrin temel unsurlarından biri olan mimari yapılar insan ve çevre açısından oldukça büyük sorunları da beraberinde getirmektedir. Sanayileşmeyle birlikte hızlanan ve bilim ve teknolojinin sağladığı imkânlarla gittikçe gelişen modern şehirler, yeryüzünün hemen hemen tüm bölgelerinde tarih, coğrafya ve kültür etkisinden bağımsız birbirine benzer oluşumlara yol açmıştır. Bu çalışmada, geçmişle bağını koparan, gelecek nesillerin bilinç ve sorumluluklarını kendi özgünlükleri içerisinde yaşadıkları şehre aktarmalarının önünde engeller oluşturan, bir anlamda insanı çepçevre kuşatan, ona tahakküm eden modern şehirleşme sürecinin ve mimari üslubun Cansever'in bakış

açısıyla insanı yücelten, dünyayı güzelleştiren, ontolojik çevre ile uyumlu, vücuda getirildiği mekânın tarih, coğrafya ve kültür etkilerini üzerinde taşıyan bir hale dönüştürülmesinin modern şehrin sorunlarının çözümüne sağlayacağı imkânlar üzerinde durulmuştur. Bu anlamda, Cansever'in şehir ve mimari ile ilgili yaklaşımları irdelenerek, şehirleşme sürecinde yaşadığımız insan, toplum ve çevre ile ilgili sorunların aşılmasında uygulanabilir çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Üç bölümden oluşan tezin ilk bölümünde Modern şehrin oluşumu, sürece yön veren temel anlayış ve modern şehirle birlikte ortaya çıkan/büyüyen sorunlar ele alınmıştır. İkinci bölümde Cansever'in mimari düşüncesini oluşturan temel dinamikler, varlığın bütünlüğü, zaman ve mekânın sonsuzluğu, sükûnet içinde hareket, insanın yüceliği, dünyayı güzelleştirmek, tarih, kültür ve coğrafya etkisi başlıkları altında ele alınarak, bu düşüncelerin modern şehrin hangi sorunlarının çözümüne katkı sunacağı incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Cansever'in şehir ile ilgili düşüncesi, süreç halinde varlık, ufki şehir, tutumlu şehir, standartlar düzeni, yıldız şehir başlıkları üzerinden incelenmiş, bakış açısının modern şehrin sorunlarının çözümü ile ilgili bize sağladığı imkânlar sorgulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

2. Modern Şehrin Sorunlarına Bakış

2.1. Şehir ve Kimlik

Sosyal bilimler literatüründe karşımıza farklı şehir tanımları çıkmaktadır. Bu durum şehrin zaman ve mekâna göre değişen çok yönlü ve karmaşık bir olgu olmasından kaynaklanmaktadır. Bu duruma rağmen şehir tanımları eski kaynaklarda daha açık yeni ve çağdaş kaynaklarda ise daha kapalıdır. Şehir sosyologları ve antropologları tanımlama yaparken analitik ve sentetik olmak üzere iki yola başvurmaktadırlar. Analitik yaklaşımlarda şehir önce bazı unsurlara ayrılmakta (demografi, kültür, siyaset, çevre... gibi) ve bu unsurlardan bazıları tanım için bir çıkış noktası olarak ele alınmaktadır. Sentetik yaklaşımlarda ise olgunun özüne inmeye çalışılmakta (süreç, organizma... gibi) ve şehrin ayırt edici unsurları üzerinde durulmaktadır (Canatan, 2009: 65-66).

Weber'in *Şehir* kitabının önsözünün yazarı Martindale, şehir üzerine yazılmış kitapların verdiği yaşamın tamamen yok edildiği yer, bir ölüler şehri tanımını doğru bulmaz. Şehir teorilerinin şehrin yaşayan bir şey olduğunu açıklayamadıklarını, şehri yaratan aydınlatıcı ilkenin bu kitaplarda yer almadığını ifade eder. O, şehri oluşturan temel süreçleri "rekabet, yoğunlaşma, merkezileşme, ayrışma, istila ve birbirini izleme" olarak önem sırasına dizer. Ona göre, kentin fiziksel yapısının oluşmasını sağlayan, bu süreçlerin doğal alanları yaratmasıdır (Weber, 2012: 9, 32). Tekeli ise şehri, "mekân ve zaman içindeki insan yerleşmesinin, belli özellikler taşıyan bir özel durumu" olarak tanımlar. Bu özel durum, insan yerleşmesi, onu biçimlendiren öğeler, değişkenler ve değişkenlerin tek tek ve birlikte hangi değerleri aldıkları ile ilgilidir. Yerleşmenin bir şehir olarak nitelendirilmesi de ancak belirtilen değerlendirmeler sonrasında yapılabilir (2014: 16). La Corbusier'in şehirleri vatandaşlara bırakılmayacak kadar önemli kabul ettiği evi ise insanların içinde yaşadıkları bir makineye benzettiğini belirten Alatl, şehirleri katıksız geometri kuralına uygun olarak tasarlanması gerektiğini savunan Corbusier'in şehirden anladığının, köşeli dev binalar, geniş düzlükler ve puantiye kumaşı anımsatır biçimde

yerleştirilmiş tek tük ağaçlar olduğunu ifade eder (2007: 142). Erkilet ise konutları ve mahalleleri yalnızca mimari özellikleri bakımından ele alınacak birer olgu olarak değerlendirmez. Ona göre, “konutun niteliği, mekânsal dağılım ve içinde kimin oturduğu (fiziksel, hukuksal ve mekânsal açıdan) toplumsal yapı ve süreçlerden etkilenirken, onun bu özelliklerinin toplumsal sonuçları da vardır (2009: 88).

İnsan ancak irade ve ihtiyari yetkinliğiyle hayra veya şerre ulaşmaktadır. En üstün hayra ve en ileri kemale ulaşmanın mekânı ise şehirdir. Şehirden daha küçük topluluklarda bu amaca ulaşılamaz. İnsanın gerçek mutluluğa ulaşmak amacıyla yardımlaşması sonucunda oluşturduğu şehir en üstün şehirdir. Üstün şehri sağlıklı bir bedene benzeten Farabi’ye göre bedeninin organları tabii, kabiliyetleri ise doğaldır. Şehrin parçaları olan insanlar da bedeninin parçaları gibi tabiidirler ancak, insanların şehri inşa etmede kullandıkları kabiliyetleri ve melekeleri tabii değil iradidir (2015: 133-135).

Ramazanoğlu da şehirleri nefes alan, yaşayan, emek isteyen, yaralanıp iyileşen sevgi ve şefkat bekleyen canlı organizmalar olarak görür (2005: 7). Ramazanoğlu’nun aksine Laborit, şehirleri canlı bir yapı olarak değerlendirmez. Ona göre, şehir “toplumsal bir varlığın kendi yapısını denetlemek ve ayakta tutmak üzere kullandığı araçlardan biridir” (1990: 27). Laborit’e göre, insan kümesinin amacı bir şehir kurmak değil yaşamak ve yapısını sürdürmektir. Şehir, insan kümesinin bu amacına ulaşmak için ortaya çıkardığı dolaylı bir araçtır. Bir takım etkenler (ihtiyaç, bilgi, çevre... gibi) etkileyeni (insan kümesini) etkilemekte ve sonuçta ortaya bir etken (şehir) çıkmaktadır. Şehir de etkenler üzerinde bir etki oluşturarak şehri ortaya çıkaran etkileyeni etkilemektedir. Bu anlamda insan kümesi ve şehir birbirleri üzerinde hem etkileyen, hem de etken olarak işlev görmektedir (1990: 21).

Şehir kimliğinin oluşumu üç ögeye bağlı olarak gelişir. Bu ögelerin ilki, şehrin fiziki değerleri olan doğal çevre, mimarlık ve kültürel miras gibi değerlerdir. İkinci öge ise yaşam kalitesine ilişkin memnuniyet durumu, üçüncü ve son öge ise şehrin kimliğine ilişkin olan söylemdir (Tekeli, 2010: 214). Şehri “insan ve toplumun yaşama felsefelerinin fiziki alana yansımaları ve sosyal hayat çerçevesinin işlerlik gösterdiği bir yapı “olarak tanımlayan Öztürk’e göre, şehir kültür ve ahlak merkezli bir sistemdir. Her şehrin bir kimlik ve karakteri vardır. Şehri inşa sürecinde öncelikli

olarak insan ele alınmalı, sosyal ve toplumsal hayat göz önünde bulundurulmalı ve medeniyet değerleri göz ardı edilmemelidir. Çünkü şehirler bir şekilde yaşamımızı etkilemektedir (2016: 4, 67).

Şehir ve kimlik arasındaki ilişkiyi “yaşadığı kente benzer insan, o kentin kimliğini edinir” diye belirten Yavuz’a göre, şehir ne ise insan da odur, temizse temiz, gürültülüyse, gürültücü, dinginse, dingindir insanlar (2009: 171-172). Öztürk, insanı saran, ona sahiplenme ve aidiyet hissi veren, insanı yönlendiren, duruşunu bildiren mekânın sürreal bir durum olduğu, dolayısıyla insanın karakterini, istek ve beklentilerini, duruşunu, kişiliğini ve hayata bakış açılarını etkilediğini düşünmektedir (2016: 70). İnsan yaşantısının (duygusal, düşünsel, siyasi, ideolojik, tarihsel) tüm boyutlarıyla mekânda ve mekânla belirlediğini, bir yönüyle ilişkili olduğunu, eylemlerimizin (doğum, ölüm, hatırlama, yorulma, aşk... vb.) içerisinde yaşamımızı sürdürdüğümüz yerlerden bağımsız olmadığını belirten Duyan’a göre, “mekân, hem yaşantının her boyutuna kendinden bir şeyler katmakta hem de varlığını bu devinim ile birlikte sürdürmektedir” (2008: 1).

Mekân toplumsal olanın yansımasıdır. Mekânsal her türlü değişim bireyleri olumlu veya olumsuz olarak etkilemektedir. Mekânın biçimsel ve işlevsel olarak değişmesi insanın ve toplumun hayat tarzının ve dünya görüşünü de değiştirdiğinin göstergesidir. “Mekân toplumsal algı ve bilinci yansıtan, toplumsal düşüncedeki değişimi, üzerindeki oluşumlarla hissettiren bir aynadır.” İnsanın mekân üzerindeki müdahalesi, insana ait pek çok şeyin bu alan üzerinde gerçekleşmesi, mekânın da verili bir olgu olarak kültürel öğeleri geçmişten geleceğe taşınması mekânın kültürel olma özelliği kazanmasına yol açmaktadır (Baday, 2011: 7-8, 12). Mimariyi kültürel varoluşun temel göstergesi olarak değerlendiren Öztürk’e göre, bütün varlık alanını kapsayan bir disiplin olan mimari, bu bütünlük göz önüne alınarak tasarlanmalıdır (2016: 69). Mimarının ilk çağlardan itibaren işlevsel ve yarar nesnesi olmasının ötesinde anlamsal bir boyuta sahip olduğunun gözlendiğini ifade eden Ersal’a göre, “insanoğlu varoluşundan itibaren kültürel ve düşünsel birikimini mimarlık eylemiyle, dünyayı yeniden biçimlendirerek nesnel çevreye aktarmıştır” (2013: 5-6).

2.2. Modern Şehir

Bilim ve teknolojiadaki gelişmeler ve sanayileşmeyle oluşan modern şehir, bir sosyal olgu olarak pek çok sorunu da bünyesinde barındırmaktadır. İnsanın çevresinin asli unsurları olan konut, şehir ve tabiat ile olan etkileşimleri modern şehrin ortaya çıkması ve gelişmesi ile birlikte önemli ölçüde değişime uğramıştır (Kuban, 2007: 68; Cansever, 2014:336). “Sanayileşme yarattığı yeni koşullar, yeni ilişki biçimleri, yeni bir yaşam tarzı ve yepyeni mekânsal beklentiler içinde yeni sınıfı ile mimari talebi önemli ölçüde değiştirmiş ve belirlemiştir” (Gür ve Cordan, 1999: 164).

Cansever’e göre, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda modern şehrin bütün oluşum süreçlerini teknolojik, iktisadi ve siyasi güçler belirlemiş, mimari, teknoloji ve akılcı yaklaşımlar üzerinden üretilmiş, mimari ile onu meydana getiren yasalar arasındaki bütüncül ilişki göz ardı edilmiştir. Bir ölçek değişmesinin yaşandığı bu dönemde, insan ölçeği yerine büyük kışlalar, gösterişli konaklar tercih edilmiş, ekonomi öncelikli, dev ölçülerde bir dünya oluşturulmuştur. Teknokratik kararlarla bireylerin şehrin oluşumuna katkısı imkânsız hale getirilmiş, şehirlerin oluşum ve gelişiminde bireylerin şahsiyeti gündeme gelmemiş, bütün binaların aynı hizada, aynı yükseklikte ve aynı karakterde olması tasarlanmıştır. Konut üretiminde öncelikli olarak makinelerin imkânı göz önünde bulundurulduğu, teknolojinin imkânları ile tabiata ve onun güçlerine meydan okunduğu bu dönem, değişime kapalı şehirlerin meydana getirildiği ve makine kültürü ile standartların oluşturulduğu bir süreç olmuştur (2016a: 41-43, 74; 2016b: 57-58, 93-98; 2015: 135; 2001: 119-122; 2014: 85; Can ve Doğan, 2016: 38).

2.3. Modern Şehrin Sorunları

Modern şehrin sorunlarına bakış çabası bünyesindeki tüm unsurları ve bu unsurların birbirleriyle ilişkilerini ele alıp değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Modern şehrin oluşumu ve gelişiminde önemli birer etken olan yukarıdaki yaklaşımların bir sonucu olarak tabiat, insan ve kültür ile ilgili önemli sorunlar ortaya çıkmıştır. Modern şehir ile birlikte her karış toprağın betonla yer değiştirmesi sonucunda yaşanan tabiattan kopuş, hem insan ile ilgili sorunlara hem de ciddi anlamda çevrenin tahrip edilmesi

ve kirletilmesine neden olmuştur. Teknolojinin, idari ve mali güçlerin yön verdiği süreçte insan unutulmuş, küçük düşürülmüş, seçme, karar verme hak ve iradesi elinden alınmıştır. Değer bunalımı ve kültürel tutarsızlıkların bir sonucu olarak tarihi ve kültürel mekânlar tahrip edilmiş, güç ve gösteriş öne çıkarılmış, merkezîyetçi, fetişist, değişime kapalı bir anlayış şehrin oluşum ve gelişim süreçlerine hâkim olmuştur.

Cansever, Osmanlı şehirlerinin modernleştirilmesi arzusuyla başlatılan çalışmaların ahlaki, sosyal ve kültürel yozlaşmaya yol açtığına dikkat çekmiştir:

Eline cetvel alıp Osmanlı'nın insan ölçeğindeki sokaklarını kargacık burgacık diye tarif eden kişiler, onların üzerine çizgi çizip geniş yollar yaparak, üzerinde arabaların hızla gittikleri, altlarında çocukların ezildikleri, insanların egzoz dumanından kanser oldukları, annelerin çocuklarını sokağa çıkarmaktan korktukları bu günkü şehirleri imal ettiler. Bu yeni şehircilik anlayışı Türk toplumunu en yaygın şekilde ahlaki değerlerin dışına iten rüşveti, her türlü suiistimali en ücra köşelere kadar götürdü (2014: 140).

Modern şehir sosyal, kültürel, ekonomik ve ahlaki sorunları şehir ve mimari ile doğrudan bir ilişkiye sahiptir. Bu sorunlar; tabiattan kopuş, tarihi ve kültürel değerlerin tahrip edilmesi, çevre kirliliği, tarım arazilerinin yok edilmesi, trafik yoğunluğu, arazi rantı, arsa ve bina spekülasyonları, gecekondulaşma, konut yetersizliği, gürültü, gettolaşma, kültürel kirlenme, kimlik bunalımı, yabancılaşma, hiçlik duygusu, depresyon, suç ve şiddet oranlarında artış, duyarsızlık, tutarsızlık, despotizm, pasiflik, bilinçsizlik, yoksulluk, kaynak israfı, haksız kazanç, yalnızlık, sosyal iletişimsizlik, rüşvet, trafik yoğunluğu, zaman kaybı olarak ele alınabilir.

Yirminci yüzyılda ayakta kalabilmiş hiçbir mimarlık felsefesinin olmadığını düşünen Şenyapılı, insan ile yaratılmış mekân arasında bir bağ kurmayı başaramayan mimarlık ideolojilerinin insanı mutlu edemediği kanaatindedir (1999: 213). Gür ve Cordan'a göre de günümüzde mimariyi üreten toplum, mimar ve kullanıcıların tümü şaşkın durumdadır. Batının geç modern bilim, düşün ve sanatının etkisiyle ulusal-siyasi kararsızlık, özgür ve sorumlu bir birey olma, anonim olma ile kendi olma ikilemleri yaşanmakta, insanlar küresel ve ulusal değişimleri anlamaya çalışan garip, gerilimli, karmaşık bir varoluş içerisinde kıvrınmaktadırlar (1999: 175).

Kurucu öge olarak şehrin oluşumunun tam merkezinde yer alan insan, bir yandan etkileyen bir yandan da etkilenen bir faktör olarak ortaya çıkan problemlerin irdelenmesinde de merkezi bir konum edinmiştir. Kuban, günümüz şehir

örgütlenmelerinin ülke düzeyinde planlanmasına karşın, kişisel yaşantının büyük boyutlu planlamaların olumsuz yanlarının ortaya konulmasında öne çıkan bir etken olarak değerlendirilmeye başlandığı kanaatindedir. Ona göre, modern şehrin çağdaş insanını yansıtan tüm gözlemciler büyük kentlerde kaybolan, yabancılaşan, sağlığını ve psikolojik dengesini yitiren insanlardan söz etmektedirler. Modern dönemin yeni teknik ve imkânları insanları mutlu edememektedir (2007: 70).

Cansever, modern şehirde kararların teknokratlar tarafından alındığı gecekondular ve köy evleri dışında hiçbir kimsenin komşularıyla ilişkilerini düşünerek evinin yeri ve yönü ile ilgili ortaya bir niyet ve çaba koyma imkânına sahip olmadığı kanaatindedir. Ona göre, günümüzde kooperatifler, yapsatçılar ve şirketler eliyle yapılan konutlar mimarisiz, ailenin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak ve kültür temelinden yoksun birer çirkinlikten ibarettirler (2016a: 135).

Televizyonlardaki konut reklamlarını ve bu reklamların öne çıkardığı sloganları inceleyen Düzenli, modern şehrin barındırdığı sorunlara, onu ortaya çıkaran insan faktörü üzerinden oldukça önemli bir soruyla dikkat çekmektedir (2009b: 52):

Bütün bu sloganlar ve daha fazlası bir şeye işaret ediyor olsa gerek, metropol insanına mutluluk, huzur ve güzellikler vaat eden; bu vaadi yeşil, bahçe, deniz ve vaha ile sağlayan; cazibe merkezleri, prestij ve yaşam kalitesi gibi kapitalist kentin apoletlerini takan; daha ileriye giderek onun için ideal, ayrıcalıklı ve özel bir yaşam kurgulayan ve bunu dikte eden; geleceğe ipotek koyan bir konut ve yerleşme arzıyla karşı karşıyayız. Bu arzın arkasında nasıl bir talep var?

Tüketici konumuna indirgenmiş insana vad edilenler, beton yığınları arasında kaybolan modern şehir insanının bulamadığı, mutluluk, huzur ve güzel bir dünyadır. Bu vaat ise insan-tabiat ilişkisindeki kopuş giderilerek sağlanmaya çalışılmaktadır. Şenyapılı, günün büyük bölümünde kapalı mekânlarda çalışan kişilerin sokakta da beton yığınlarıyla karşılaşılıyor olmasının doğurduğu rahatsızlığın temelinde doğadan kopmak olduğunu belirtir. Sokaklarımızın kişisizleşmesi, birbirinin aynı ve tekdüze bir hale gelmesi, içinde yaşayan insanları bunalıma itmektedir (1999: 244). Tosun da Orhan Veli'nin "beni bu güzel havalar mahvetti" şiirini hafızalarımızdan silen şeyin "şu burnunun dikine yükselen binalar" olduğunu ifade eder. "Beton silolardan kentler inşa ettik ve kendi elimizle kendimizi zehirledik" der (2016: 64-69).

Modern teknolojinin bir yandan insan ve tabiat ilişkisini dönüşüme uğrattığını bir yandan da insanın özüne ilişkin yeni ve tehlikeli imkânlar ortaya çıkardığını söyleyen Kalın, geleneksel toplumların aksine modern teknolojinin otomasyona dayalı karmaşık yapısıyla insanın el emeğiyle ve tabiatla ilişkisini köklü bir şekilde değiştirdiği kanaatindedir (2010: 11). Böyle bir değişimin tam bir kültür tahribatı şeklinde gerçekleştiğini belirten Cansever, insanın ürettiği şeyin düşünce ve kabullerinin yaptığına yansımaları ile şekillendiğini ve inanç ile biçim arasında ayrılmayan bir bağ olduğunu ifade eder. Teknolojinin ürettiği şeyin kendi başına bir çözüm olarak düşünülmesinin de bir inanç olarak değerlendirilebileceği ancak bu durumun insanın varlığının ve idrakinin bir kenara bırakılması ve yalnız bir etkenin insan üretimlerinde belirleyici güç haline getirilmesi anlamına geldiğini düşünür (2014: 87).

Makinenin sağladığı gücü tek hareket noktası olarak kabul eden modern şehrin mimarları, tabiata ve onun güçlerine meydan okurcasına devasa büyüklükteki yapılarla önce tabiatı yok etmiş, tabiattan kopan insan da mutluluk ve huzura kavuşamamıştır. Topçu, toprağın sanki kendi benliğimizmiş gibi ondan uzaklaşan insanın kendi benliğini de kaybettiğini belirtir. Toprakta uzaklaşan insan demire yaklaşmış, demir saltanatı büyük bir makine halinde dünyamızın üzerine kâbus gibi çökmüştür. Topçu'ya göre, buhranlarımızın nedeni ruhla madde, insanla eşya arasında olan ve eşyanın zaferi ile sonuçlanan çatışmada bulunmaktadır. Başlangıçta kendisine hayran olduğumuz ancak zamanla insanı kendi arkasından sürükleyen ve kendisine esir eden teknik, günümüz buhranlarının temel kaynağıdır (2014: 23, 187-188).

Sanayileşmeyle birlikte şehir merkezlerine doğru oluşan göç dalgası ve artan yoğunluğa paralel olarak ortaya çıkan hızlı ve köklü kültür değişimleri kimlik sorununu da beraberinde getirmiştir. Organik çeşitliliğe sahip bütünlüğün yerini mekanik bir tekdüzeliğe bıraktığı modern şehirlerde yaşanan kültür değişimlerinin bir sonucu olarak bütünlüğün gözetilmemesi/kaybedilmesi ile ortaya çıkarılan ve varlığın yapısına, yaratılışa aykırı ürünlerin değerler sistemini tahrip etmesiyle oluşan kültürel kirlenme her türlü değerler sistemini de yok etmiştir. İnsanın unutulması, varlığın bütünlüğünün yitirilmesi ile teknolojinin, idari ve mali güçlerin hizmetkârı konumuna itilen insan ve bu yanılgıların bir yansıması olan mimari ile

birlikte dev ölçülerde oluşturulan gayri insani dünya, fiziki, kültürel ve ruhi alanlarda kirlenmeye terk edilmiştir (Rapoport, 2004: 80; Davutoğlu, 2016: 26; Cansever, 2014: 165-166; 2016a: 92).

Ramazanoğlu, şehirlerin yoğunlaşması ile birlikte hiçbir şey yapamadan, sadece seyirci olarak yaşadıklarını; birkaç yılda yaşadığı sakin ve huzurlu mekânların, şiddeti çağrıştıran bir biçimde yok olduğunu, toprakla betonun yer değiştirdiğini, ıhlamur, kestane, iğde ve selvi ağaçlarının devrilişine tanık olduğunu söyler. Modern şehir ile birlikte ahaliye dayatılan siyasi ve mimari tercihlerden oluşan karmaşa, kalabalık, haksız bir yapılanma ile birlikte kontrolden çıkan şehirler adeta bir rant alanına dönüştürülmüş ve her karış toprak betonla yer değiştirmiştir (Düzenli, 2016: 254).

Günümüzde her gün biraz daha büyüyen şehirlerde eşitsizlik giderek derinleşmekte ve şiddet her geçen gün daha da artmaktadır (Alatlı, 2007: 143). Değer yargılarının tahrip olması ile başlayan yanılığın bir sonucu olarak ortaya çıkan spekülâtif amaçlar, konfor ve rahat düşkünlüğü, faydacılık ve ampirik görüş açılarının doğurduğu kriz, bir yanıyla insanı ve toplumu önemli sosyal ve psikolojik sorunlara doğru iterken diğer yanıyla da kalıcı çevre tahribatlarına ve kirliliğe yol açmaktadır (Cansever, 2014: 191).

Modern şehir tüketime dayalı dünya görüşünün bir düzenidir. Ulaşımın rahat olması, günün her saatinde her yerin açık olması, fast-food'ların her an hizmet üretmeleri tüketim toplumunun göstergeleridir. Ökten'e göre, bu düzen şehir merkezlerinde varlığını yüksek binalarla göstermektedir. Modern şehrin sembolleri olan yüksek binalar güneşin ve manzaranın engelleyicisi olmalarının yanında yaşam alanlarının da dar algılanmasına neden olmaktadır. Ökten, eski İstanbul sokakları ile şimdikilerin aynı olmalarına rağmen insanların sokakların eskiden bu kadar dar olmadığı ile ilgili yakınmalarının sebebinin sokağın iki yanında yükselen uygunsuz binalar olduğunu dile getirmektedir (2015d: 158; 2015c: 17).

New York ve Chicago gibi şehirlerde birbiri ardına yüksek binaların yükselmesi ile o güne kadar gündeme gelmeyen bazı sorunların gündeme gelmesi aynı zamanda gerçekleşmiştir. Ulaşım yoğunluğu, altyapı sorunları, güneşin engellenmesi, rüzgâr patlamaları, çevre yollarda trafik yoğunluğu, yapım ve işletim

masraflarının yüksekliği, ekonomik açıdan karlı olmamaları gibi sorunlar yapıların yüksekliklerinin bir sınırı olması gerekliliği tartışmalarını ortaya çıkarmıştır. Gökdelenlere karşı çıkan Duru, gökdelenleri sermaye güçlerinin karlarını ençoklaştırmalarının bir aracı ve simgesi olarak değerlendirir (2001: 340; 358). Amacın kar olduğu bir durumda, güzel sözlere ve söylevlere aldırış edilmeyecek, çevre tahribatı ve çevre kirlenmesi etkili bir şekilde ele alınmayacaktır (Laborit, 1990: 25).

Şehrin silüetinin bozulmasının şehrin ölümü olarak değerlendiren Çizgen şehrin silüetinin dev gökdelenlere satılmasını, kimliğin satılması olarak kabul eder. Ona göre, şehrin silüetinden vazgeçmek, şehrin ve kültürün sonu, şiddetin rehberliğinde makinelere teslimiyettir (1994: 36-38). Modern şehirlerin görkemli yapılarına eleştiriler sunan Alatlı da bu görkemlin arkasındaki sömürüye, kana, cinayetlere, fuhşa, uyuşturucuya, kara paraya, şiddete, evsizlere ve tekin olmayan arka sokaklara dikkat çeker (2007: 144). Görkemli binaların, ışıltılı bulvarların maliyeti sefalet mahalleleri ve bu mahallelerde yaşamaya mahkûm edilmiş yoksul halk tabakalarıdır. Şiddetin ve nefretin yaygınlaşmasının nedeni insanın doğadan kopmuş olmasıdır. Gözlerin sürekli olarak her yerde betonla karşılaşması kalpleri katılaştırmakta; nobranlığı, kabalığı ve bencilliği tetikleemektedir. (Ramazanoğlu, 2015).

1996 yılında İstanbul'da yapılan Habitat II konferansında öne çıkan *katılım, sürdürülebilirlik* ve *adalet* ilkelerine aykırı olarak *yık – yoğunlaştır – inşa et* politikalarının ortaya çıkardığı arazi değer artışları ve kolay para kazanma hırısı modern şehirlerde çevrenin, tarihi ve kültürel alanların tahrip edilmesi, çarpık kentleşme, kent kimliğinin yitirilmesi, mimarinin kuramsal söylem oluşturamaması, toplumdan ve tarihten kopma, evsizlik, gettolaşma, gecekondulaşma, arazi rantı, arsa ve bina spekülasyonları, kaynakların israf edilmesi, yoksulluk, trafik yoğunluğu, tarım alanlarının yok edilmesi gibi önemli sorunlara neden olmuştur (Cansever 2014: 379; 2016b: 195; Üstün ve Onur, 1999: 125).

Gecekondu maliyetlerinin üçte ikisinin arazi mafyası ve tefeci faizlerine gittiğini belirten Cansever, merkezi kararlarla alınan iskân ve ticaret alanlarındaki yoğunlaştırma politikalarının sonucu olarak modern şehirlerin yağ lekesi şeklinde

büyüdüğünü bunun sonucunda da arsa değerlerinin yapı maliyetlerini aştığını ifade etmektedir. Cansever'e göre, tüketime giden harcamalar, ülkelerin yatırım kapasitelerini sınırlayarak konut üretiminde yetersizliklere yol açmaktadır (2016b: 186).

Teknolojik gelişmeler ve sanayileşme ile birlikte tarih sahnesine çıkan modern şehir insan, toplum ve tabiat ile ilgili önemli sorunları da bünyesinde barındırarak varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Şehir ve mimari ile ilişkili olduğu kabul edilen psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik alanlarda önemli etkiler meydana getiren modern şehrin sorunları, kültürel kirlenme, kimlik bunalımı, yabancılaşma, hiçlik duygusu, depresyon, suç ve şiddet oranlarında artış, duyarsızlık, tutarsızlık, fetişizm, pasiflik, kanyak israfı, yoksulluk, haksız kazanç, yalnızlık, sosyal iletişimsizlik, komşuluk ilişkilerinin azalması, rüşvet, arazi rantı, bina ve arsa spekülasyonları, çevre kirliliği, tarihi ve kültürel mekânların tahrip edilmesi, çarpık kentleşme, tarım arazilerinin yok edilmesi, trafik yoğunluğu, zaman kaybı, gürültü, konut yetersizliği, evsizlik, gettolaşma ve gecekondulaşma olarak sıralayabiliriz.

Pek çoğu birbiri ile bağlantılı olan, ortak neden olarak kültürel kirlenme ve tabiatın kopuş faktörlerinin öne çıktığı, kimlik bunalımlarına ve çevre tahribatlarına yol açan sorunların çözümü noktasındaki arayış oldukça önemlidir. Çünkü yirminci yüzyılın şehirleşme sorunlarının çözülmemesi insanlığı dehşet verici sosyal ve kültürel trajediler yaşamaya mahkûm ederken çevreyi de geri dönülemez bir noktaya getirecek şekilde kirletmektedir (Cansever, 2016b: 190). Çözüme giden yol şehrin inşaa sürecindeki tüm faktörleri (etkileyen/etkilenen) ve bunların birbirleriyle olan ilişki ve etkileşimlerini ele alıp değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

3. Cansever'in Mimari Düşüncesinin Temel Dinamikleri

Yirminci yüzyıl Türk mimarları kuşağının son büyük ve en renkli siması olan Cansever, bir “mimar, kent tasarımcısı, plancı ve vizyoner, düşünür, kuramcı, araştırmacı ve mücadele adamı”, düşünen, katkı sunan ve tavır alan, direnen, üreten, seçenek üretmekten ve farklı olmaktan korkmayan, yetenekli ve verimli bir tasarımcıdır. Yaşam biçimi olarak aktivizm, düşünsel pratik olarak şarihlik, felsefi referans olarak İslam, kentsel kavrayış olarak ütopyizm, inşai etkinlik olarak ise mimarlık rol ve davranış örüntüleri içinde hareket etmektedir. Belirtilen her bir rolü oynarken diğerlerinden bağımsız hareket edebilen Cansever'in yaşamını belirleyen tek bir etken söz konusu değildir (Tanyeli, 2007: 13-15).

Konfüçyüs'ten İbni Arabi'ye, Medine'den Brasilia'ya, Sinan'dan Haussmanna'a, sanat müziğinden barok müziğe, Osmanlı konut tecrübesinden Habitat'a, tevhide dayalı mimariden modern mimariye uzanan derin ve ışıklı bir çizgide bir felsefe üretmektedir (Cansever, 2014: 10).

Cansever'in söyleminin temelinde, Osmanlı'nın son nesil fikir ve sanat adamlarıyla aynı meclislerde bulunması ve henüz bozulmamış bir geleneksel çevrede büyümesinin rolü vardır. O, Elmalı Tefsiri ve müellifi Muhammed Hamdi Yazır'la derinleşmiş, sanat tarihçisi Ernest Diez'le netlik kazanmış ve varlık felsefesiyle keskinleşmiştir (Düzenli, 2009a: 133-134). Cündioğlu'na göre, bir ilim adamı olan Cansever, Süleymaniye ve Selimiye camileri arasındaki ciddi anlatım farklılıklarını anlayabilmek/anlamlandırabilmek için Mimar Sinan'ın zihnini hangi entelektüel soruların yordugunu bilmek istemektedir. Ona göre, Cansever'in birikimini sağlayan şey peşinden koştuğu hakiki sorulardır (2013: 56).

Cansever'in mimarlık serencamını anlatırken kendisini peşinden sürüklediğini ifade ettiği “insanın yaptığının tutarlı olması gerekiyorsa, neyi yapmak doğrudur ve bunun özünde ne olmalıdır” soruları, mimariye; insan ile eseri arasında bir tutarlılık ilişkisi üzerinden bakmakta olduğunu göstermektedir. Bu tutarlılık mimarın sahip olduğu inanç, duygu, düşünce ile ait olduğu kültür, medeniyet, tarih

ve coğrafyayı eserine yansıtma çabasıdır. “Yapmak istediğim şey bilinci biçimler dünyasına yansıtma çabasıdır” (2014: 38; 45) diyen Cansever’in öncelikle insanın (mimarın) bilinç dünyasının oluşumunda belirleyici temel öğeler (kültür, tarih, coğrafya) ile inşa edilen eser arasında doğrudan bir ilişki kurması, eserle mimar arasında karşılıklı bir ilişki ve etkileşimi ifade etmektedir.

Cansever’in deyimiyle “bilinçsizlik çağı” (2016a: 41) olan modern çağın yanılgılarının aşılabilmesi, insanların ve toplumların içerisine sürüklendikleri şuursuzluk halinden sıyrılabilmesi, insan üretimlerinin değer eksenli bir arka plana sahip olmasını zorunlu kılmaktadır.

Yirminci yüzyılda teknoloji ve akılcı yaklaşımlar üzerinden üretilen mimari, bir üslup özelliği ortaya çıkarma yolunda başarısız olmuştur. Cansever, akılcı yaklaşımlarla teknoloji, mimari ve sosyal talep arasında yapılan çözümlemenin mimariye üslup kazandırmadaki imkânsızlığının temel nedenlerinden birinin kararlarımız, eylemlerimiz ve eserlerimizin oluşumunda yaratılışa ait tasavvurun doğru bir bakış açısı ile sezgi ve idrak edilmesi gereğinin gözden kaçırılmış olmasına bağlamaktadır (2016a: 74-75).

Her üslup olayını kaçınılmaz bir şekilde bir inanç sisteminin ürünü olarak kabul eden Cansever; amaçlarımızı, tercihlerimizi, değerlendirmelerimizi, meselelere ne şekilde yaklaşacağımızı, dolayısıyla bütün yaptıklarımızın özelliklerinin inançlarımızın yansıması olarak biçimlenip şekillenerek oluşacağını ifade etmektedir. Bu anlamda, sanat eserleri de kişilerin ve toplumların inançlarının bir yansıması olarak biçimlenmekte ve üslup özellikleri kazanmaktadır (2014: 166).

Dini insanlığın bütün kültür çağlarının temel düzenleyici müessesesi, üslubu da onun biçim alanındaki tezahürü (2016a: 73) olarak kabul eden Cansever, inanç ile fiil arasındaki zorunlu ilişkiden kaçınılamayacağını bir hakikat olduğunu düşünmektedir. Doğru – yanlış, güzel – çirkin, tutarlı – tutarsız ortaya koyduğumuz her şey bir anlamda sahip olduğumuz inançlarımızın bir yansımasıdır. Dolayısıyla sağlam temellere oturtulmamış, tutarsız inançlara tekabül eden üslup, tutarsızlıklardan kurtulamayacaktır (2016a: 74).

Cansever'in mimari düşüncesinin en önemli belirleyici ögesi olan inanç ve bilinç (yaratılışa ait kozmik ve metafizik tasavvur) ortaya koymaya çalıştığı mimari üslubun da temelini oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak İslam inancına ait mimarinin üslup özelliklerini ortaya koymaya çalışırken varlığın yapısına ait sorunları kaçınılmaz olarak gündeme getirmekte ve tartışmaktadır (2016a: 74).

Cansever, üslubu şekle ait bir vasıf olarak değerlendirmekte ve şeklin zemin-zaman boyutu içinde var olduğunu, üslup olayında zamanın zemine, yani mekâna tabi olduğunu düşünmektedir (2016a: 76). Zaman ve mekân, Cansever'in İslam üslup özelliklerini ortaya koymada temel aldığı iki önemli öğedir. Mekânın idrak edilme biçiminin insanlık tarihi boyunca çeşitlilik göstermesi farklı üslup özelliklerinin de ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Ruh halleri gibi, insanların sosyal ve biyolojik taleplerinin de inanç sisteminin tesiri altında şekillendiği için sosyal taleplerin rastgele biçimlendirilemeyeceğini, mimarinin üslup özelliği kazanabilmesi için birtakım düzenlenmiş standartları gerekli kıldığını düşünen Cansever, İslam sanatlarına temel üslup özellikleri kazandıran ana konuların mekânın sınırlandırılmaması, bütünlük telakkisi, hareketlilik – hareketsizlik, kutbi (polar) karakter olduğunu ifade etmektedir (2016a: 77-82). İnanç – üslup ilişkisinin sağlanabilmesi mimari yapının oluşumunda varlığın bütünlüğünün göz önüne alınmasını gerekli kılmaktadır. Çünkü tüm varlığın yaratıcısının Allah olması insan üretimlerinin de bu ontolojik gerçeğe uyumlu olarak inşa edilmesini gerektirmektedir. Bu anlamda bütünlük telakkisi Cansever'in mimari düşüncesinin temelini oluşturmaktadır.

3.1. Varlığın Bütünlüğü

Tanyeli, varlığın bütünlüğü deyiminin, tasavvufun vahdet'i vücut kavramının çağdaş türevi olarak ondan daha geniş bir içeriğe sahip olduğunu ifade eder. Cansever'in bu kavramla inşa edilmiş çevreyi de varlıklar âleminin bütünlüğünün bir bileşeni gibi ele alıp yorumlamayı denediğini belirtir (2001: 16).

Cansever mimariyi, “varlığın bütün alanlarına ait sorunları kapsayan, onları çözümlenmeyi hedefleyen, insanın her yönü ile yaşadığı güzel yapıları ve güzel

şehirleri vücuda getirme sanatı” (2016b: 73) olarak tanımlar. Varlığın bütünlüğü kavramsallaştırmasıyla da çevre ile insan üretimlerinin bütünlüğünü ve insanın sözleriyle davranışlarının bütünlüğünü yani inanç ile yapılan arasındaki münasebet bütünlüğünü ve varlığın yasaları ile varlığın güçlerinin bütünlüğünü ifade eder ve bu düşüncesini tevhid kavramı üzerinden yapılandırır.

Cansever, tevhidi “hem Allah’ın iradesine teslim olmayı hem de her şeyin kendi doğru yerinde bulunduğu bir düzenin tesisi” (2016a: 28) olarak ifade etmektedir. Buradan yola çıkarak yaratılmış âlemin olduğu gibi anlaşılıp değerlendirildiği, insan ürünleriyle ontolojik çevrenin bütünleştiği bir mimariyi tevhid açısından zorunlu görmektedir. Doğal çevre ve insan üretimlerinin uyumluluğu noktasında zorunlu olan tevhid, insanın kendi iç bütünlüğü açısından da zorunludur. Söz ve davranış arasındaki münasebet, inanç ve yaşam arasındaki ilişki, hayatın diğer alanlarında olduğu gibi mimari alanında da ortaya konulmalıdır. Cansever, bu bütünlüğün ortaya konulamamasını İslam âleminin önemli bir problemi, her türlü felaketin de ana sebebi olarak ifade eder.

Maalesef bu günkü İslam, bazı fikirlerle yüklenmiş bulunuyor. İbadet onlardan bir tanesi. İbadeti her şeyi halledecek bir güç addediyor Müslümanlar. İslam’ın gündemindeki ilkelerin en önemlisi tevhid ilkesi. İnsanın söylediği ile yaptığının tamamen aynı olması lazım geldiği şeklindeki ilke. İnanç ile yapılan arasındaki münasebet bütünlüğünü modern İslam âlemi hiçbir şekilde tesis edemiyor. Bu, İslam’a göre günahların en büyüğü, hiçbir şekilde affedilmeyecek bir günah. Her türlü felaketin de ana sebebi (Cansever, 2016a: 45).

Cansever, İslam halklarının ortak bir mimari üslup ve temel oluşturamamalarının şehir ve mimaride kendi kültürel özelliklerine yabancı çevreleri ortaya çıkarmalarının nedenini de tevhid kavramının yitirilmesi veya tahrip edilmesi sonucu olduğunu düşünmektedir (2016a: 53). İnanç ile yapılan arasındaki bütünlüğün kurulamaması İslam dünyasındaki kültürel kirlenmenin temel nedenini oluşturmaktadır.

Cansever’e göre, bütünlüğü ortaya koyan şey insan hallerinin yapıya doğru ve tutarlı olarak yansıtılmasıdır. İnsan, mimari, tabiat, teknoloji, biçim ifadeleri ve bunların birbirleriyle ilişkileri varlığın bütünlüğünü ortaya koyar (Can ve Doğan, 2016: 112). İnançla amel, sözle davranış arasındaki ilişkinin ruh halleri için de geçerli olduğunu düşünen Cansever, İslam inancının insana tavsiye ettiği asudelik, sükûnet, çekingenlik, tevazu, vakar ve bilinçten koparak, gürültü, saldırganlık ve

bilinci yok eden mekanizmaların etkisine kapılmayı İslam'a aykırı olarak addeder (2014: 139).

Fotoğraf 1. Demir Tatil Köyü, Bodrum, Muğla, 1984 – (Tanyeli, Yücel, 2007: 323)

Varlığın bütünlüğü kapsamında dikkate alınması gereken alanlardan bir diğèrinin de varlığın yasaları ile varlığın güçlerinin bütünlüğünü sağlamaktır. Bunu sağlamanın yolu da her şeyi doğru yerine koymaktan geçmektedir. Her şeyin doğru yerine konulmasını İslam mimarisini tasarlamak için atılması gereken ilk adım olarak gören Cansever, bunu sağlamanın yolunun da ancak her şeyi diğèr şeylere göre doğru yere koymakla, mümkün olduğunu düşünür (2016a: 28).

Varlık dört düzeyde gerçekleşmektedir. Bu düzeyler maddi, biyo-sosyal, psikolojik ve ruhi-akli düzeylerdir. Cansever'e göre, her düzeyin kendisine has kanunları vardır. O bu kanunları şöyle ifade etmektedir:

Maddi düzey fizik ve kimya kanunlarıyla karakterize edilir. Biyo-sosyal düzey, maddi varlık düzeyininkilere ilaveten (sınırsız çeşitlilik ve zenginlikteki) yeni kanunlarla var olma imkânına sahiptir. Canlı varlıkların ortaya çıkmasıyla birlikte vücut bulan psikolojik düzey maddi ve biyo-sosyal varlık düzeyinin kanunları uyarınca gelişen psikolojik hadiseleri içerir. Korku, aşk ve benzeri içgüdüler bu tabakanın unsurlarıdır. Ruhi-akli varlık düzeyi ise insanla ilişkilidir. Din, ahlak, sanat ve bilgi bu son düzeyin problem alanlarıdır. Bu düzeyde bütün hadiselerin kendi özel kanunları vardır. Her düzeye var olma imkânını veren, ama onları daha önceki düzeylerin kanunlarından özgür kılan bu nihai düzeydir. Ruhi varlık düzeyinde bu özgürlük akıl sahibi insanın sorumluluğunun kaynağıdır (2016a: 15).

Varlığın gerçekleştiği bu dört düzeyin tamamı mimari ile ilişkilidir. Onun bakış açısıyla insanın çevresini biçimlendirme çabasının ürünü olan mimari, varlığın bütün alanlarını kapsar ve hayatın getirdiği sorunlarla sürekli girift ilişkiler içindedir. Bu nedenle, mimari maddi, biyo-sosyal, psikolojik ve ruhi-akli varlık düzeylerinde gerçekleştirilir ve mimari yapı inşa edilirken her düzeyin kanunlarını göz önünde bulundurmamak gerekmektedir (2016a: 16).

Cansever'in yaklaşımıyla mimari bir eserin oluşturulması sırasında varlık sorunlarının hepsinin bütün olarak göz önünde tutulması varlığın bütünlüğünü dolayısıyla da tevhidî sağlamayı yönelik kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu durumun sağlanamadığı durumlarda yaratılmış herhangi bir şeyin varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Bu insan için de tabii bir tavidir (2001: 118).

Varlığın yasaları ile varlığın güçlerinin bütünlüğü konusunda Batı dünyasına eleştiriler sunan Cansever, antik dünyadaki bazı istisnalar dışında Batı dünyasının varlığın sadece iki yönünü dikkate aldığını, felsefî problemleri dar, sınırlı ve düalistik varlık telakkisiyle çözmeye çalıştığını ifade eder. Ona göre, "Batı dünyası, dikkatini

yalnızca maddi ve ruhi düzeyler üzerine yoğunlaştırmıştır. Batı felsefesine egemen olan rakip, çatışan akımlar bu eksik varlık telakkisinden beslenmiştir” (2016a: 14).

Fotoğraf 2. Karakaş Camii, Antalya 1991 – 1998 (Tanyeli, Yücel, 2007: 383)

Varlığın bir alanına ait çözümün her şeyi amaca ulaştıracağı şeklindeki kanaati ve sadece bir alana ilahi bir güç addederek ortaya konulan çabaların dünyayı cennete dönüştürme çabalarının sonuçsuz kalacağına inanan Cansever, on dokuzuncu yüzyıl mühendislerinin sadece maddi yasalara dayanılarak demir ve çelik yapı teknikleriyle yepyeni bir dünya inşa edeceklerini iddia ettiklerine ancak mimari ile onu meydana getiren yasalar arasındaki ilişkiyi göz ardı ederek (bir anlamda

affedilmez bir yanılığa düşerek) dünyayı felakete sürüklediklerine ve içine düştükleri kültürel tutarsızlıkla bütün dünyayı kirlettiklerine inanmaktadır (2016b: 57-58).

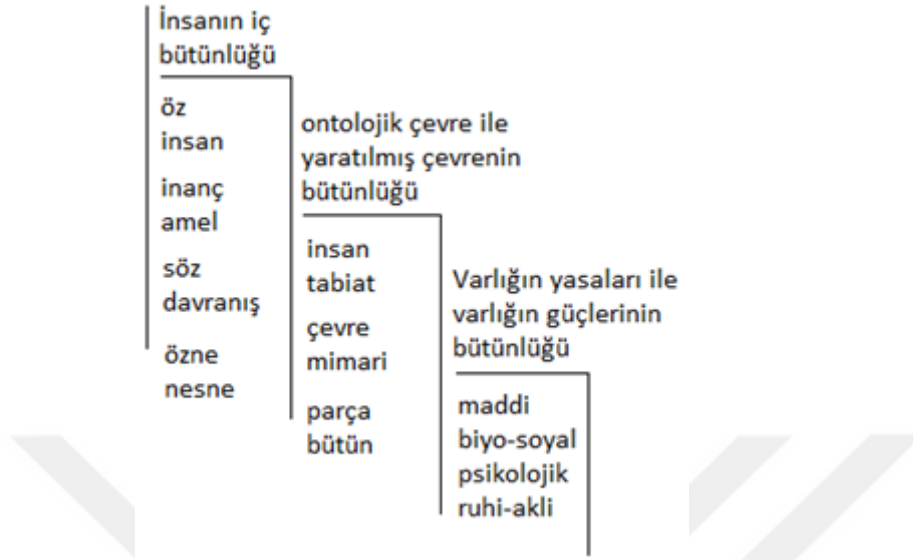
Cansever, insanın kararlarının onun inançlarının gerçek yansımaları olduğunu düşünmektedir. Mimarının bir insan ürünü olarak farklı varlık düzeylerinde ortaya çıkan sorunları değerlendirmek, tercihlere dayalı kararları almak ve mümkün seçenekleri ayıklamak suretiyle geliştirildiğini, tercih ve kararların özünde de kişinin kendi inanç sistemiyle ilgili bir referanslar sistemine dayandırılmış olması gerektiği zorunluluğunu kabul etmektedir. Bu nedenle mimarının estetiğin ve teknolojinin alanında yer almadığını belirten Cansever, mimariyi ahlak ve din alanının bir ürünü olarak görür. O, İslam'daki tevhid kavramının bu kusurları aşma ve varlığın birliğini kavrama yönünde bir çabayı öngördüğünü belirtir.

Biyo-sosyal düzeyin ihtiyaçlarını, onun kanunlarını dikkate alarak çözmek ve çözümlerini maddi düzeyin kanunlarına dayandırmak, aynı zamanda da psikolojik ve ruhi-maddi düzeylerin, örneğin tutumların, ruhi yönelimlerin ve inançların kanunlarıyla rehberlik etmek gerekmektedir. Yani, bir mimari yaklaşımın, varlığın bütünlüğünü ve kuvvetler hiyerarşisini göz önünde bulundurması zaruridir. (Cansever, 2016a: 17)

Cansever'in mimari felsefesinin temelini oluşturan varlığın bütünlüğü düşüncesi İslam mimarisinin temel bir özelliğini ortaya koymaktadır. İslam mimari anlayışı Cansever'in yaklaşımından hareketle insanın iç bütünlüğünü, yaratılmış çevre ile insan üretimlerinin bütünlüğünü, varlığın yasaları ile varlığın güçlerinin bütünlüğünü sağlamaya gayret etmektedir. *Demir Tatil Köyü* (fotoğraf 1, 4) ve *Karakaş Camii* (fotoğraf 2) uygulamalarında bu durumu dikkate alarak çözümler üretmeye çalışan Cansever'in geliştirmeye çalıştığı mimari, kültür, tarih, inanç, insan ve doğa ile uyumludur. Tüm varlık problemlerini dikkate alarak gerçekleştirilmekte, ontolojik çevre ile çatışma ve çelişkiler barındırmamaktadır. Huzurlu, sakin bir hareket içinde, neşe ve ümit dolu, aydınlık, ışıklı, renkli ve güzel olmaya yöneliktir.

Varlığın bütünlüğü kapsamında ele alınan inanç ile amel, söz ile davranış, özne ile nesne arasındaki bütünlüğün kurulması, insanın kendi yaratılışını doğru bir bakış açısı anlamlandırıp idrak etmesi açısından önem taşımaktadır. Bütünlük fikri inanç-üslup arasındaki ilişkinin doğru kurulabilmesini zorunlu kılar. Modern mimarının bir üslup oluşturamamasının nedeni akılcı yaklaşımlarla teknoloji, mimari

ve sosyal talep arasında kurulan ilişki üzerinden üretimde bulunmasıdır. Bu durum insanın yaratılış gerçeğine aykırı yapıların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Şekil 1. Varlığın Bütünlüğü

Cansever'in varlığın bütünlüğü düşüncesine paralel olarak şehri toplumsal iradenin bir ürünü olarak gören Ökten'e göre de şehri inşa eden irade ile medeniyet tasavvurunun, değerler sisteminin aynı olması gerekir. Bu örtüşmenin sağlanamaması kaosa yol açar (2015a: 198). Davutoğlu da insanın ben idrakini varoluş anlamı olarak çözememesinin sürekli bir kimlik kaymasını beraberinde getirdiği kanaatindedir (1997: 10-15). Yapılması gereken sahip olunan inanç ve düşüncenin sosyal ve kültürel hayatta karşılıklarını oluşturmaktır. Ökten, şehri kuran şeyin tasavvur olduğunu ancak şehrin özgün bir medeniyetin yansıması olması halinde tasavvurun kimliği beslediğini ifade eder (2015a: 67). Sanayi sonrası toplumlarda bilgi üretiminin ve tüketiminin küresel bir yapıda ve hızla değişen bir süreçte gerçekleşmesinin sonucu olarak üretilen imgeler, anlamdan yoksun bırakılmış, metalaştırılarak algılarımızın nesnelere durumuna düşürülmüşlerdir (Sahil, 1999: 99).

Şehirleri değerler sisteminden bağımsız olarak görmeyen Ökten, şehirde yaşamayı, şehir inşa etmeyi ve bir şehirde inşa edilmeyi bir ahlak ve hukuk sorunu olarak görür. Çağımızda özellikle de ülkemizde şehirde yaşamının, şehir kurmanın ve şehri dönüştürmenin ahlaki boyutunun görülmediğinden yakınan Ökten, İslam

medeniyetinin değerlerinden yola çıkan bir değerler sisteminin davranış biçimlerinin ve bununla ilgili ahlakın yerine, bütünden koparılmış bir kapitalist ahlakın görülmesinin ilk etapta bazı insanlara ve bazı kesimlere büyük imkânlar sağlıyor olsa da hayata bütün olarak bakıldığında bunun maliyetinin çok yüksek olduğu ve bu maliyetin de önce fiziksel, bedensel sonra da ruhsal olarak tekrar bize döneceği düşüncesindedir (2015a: 42 – 44).

Her inşa edilen biçimin insan üzerinde bir etkisi vardır. Yani siz belli bir geometride, belli bir mekânsal düzende yaşamak zorundaysanız o mekânsal düzen kendi düzenini kendi hiyerarşisini, kendi nizamını hayatınıza yansıtır. Önce maddi hayatınıza, sonra iç dünyanıza yansıtır. Her planlama belli bir zamanda ve belli bir gelecek için yapılmıştır. Yani bir istikbal öngörüsünü içerir ve istikbalde şartlar planlamada öngörüldüğü gibi gelişmezse o zaman planlama toplumun o çağdaki insanları için bir baskı ve eziyet aracıdır. Onlara bir hayat biçimi dikte eder, kendi özgür iradelerine göre şehri biçimlendirme imkânlarını ellerinden alır (2015a: 96).

Her mimari biçimin insan yaşamına ilişkin bir tanım, anlam ve yorum içerdiği ve toplumların yaşam biçimini etkilediği kabul edilirse (Üstün ve Onur, 1999: 121) inanç ile amel, söz ile davranış arasındaki bütünlüğün önemi de ortaya çıkarılmış olur. Topçu, tekniğin kültüre itaat etmesi gerektiğini, teknikle kültürün, ruhla beden çatışmasından buhran ve felaket doğacağını belirtir (2014: 22). Ökten'in deyişiyle, "...bir toplumda melez medeniyet tasavvuru olamaz. Melez medeniyet tasavvuru bir kimlik krizine yol açar, dolayısıyla o toplum bir şey üretemez" (2015a:53).

Varlığın bütünlüğünün gözetilmemiş olmasının ortaya çıkardığı kimlik bunalımı, kültürel kirlenme, yozlaşma, depresyon, suç ve şiddet oranlarında artış, insana eşyaya ve çevreye duyarsızlık, sorumluluğun farkına varamama, kendine ve çevreye yabancılaşma, çevre kirliliği gibi modern şehrin sorunlarının aşılabilmesi, insanın iç bütünlüğünün, ontolojik çevre ile yaratılmış çevre arasındaki bütünlüğün ve varlığın yasaları ile güçleri arasındaki bütünlüğün yeniden kurulmasını da zorunlu kılmaktadır.

Cansever'in varlığın bütünlüğü kapsamında dile getirdiği, iç bütünlük, ontolojik çevre ile yaratılmış çevrenin bütünlüğü, varlığın yasaları ile varlığın güçlerinin bütünlüğü şeklinde özetlenebilecek yaklaşımları modern şehrin insanı sürüklediği kimlik bunalımı ve yabancılaşma gibi psikolojik sorunların, çevrenin tahrip edilmesi ve kirlenmesi sonucu oluşan ekolojik sorunların çözümüne önemli

katkılar sağlayacaktır. Varlığın bütünlüğü yaklaşımı insanın kendisi ve çevresi ile olan ilişkilerini bir bütünlük oluşturacak şekilde düzene koyabilecek imkânlar barındırmaktadır. Modern şehirde insan ile tabiat, çevre ile mimari, parça ile bütün arasında kurulamayan ilişkinin sonucu olarak tahrip edilen çevrenin, çevre felaketlerinin ve sürdürülemez boyutlara ulaşan çevre kirliliğinin önlenmesine yardımcı olacaktır.

İnsan üretimi olan şehir ve mimarinin ontolojik çevre ile çatışması hem doğayı tahrip etmiş hem de tabiatla ilişkisi kesilen insanı önemli ruhsal sorunlarla baş başa bırakmıştır. Kendine ve doğaya yabancılaşma tabiatın kopan insanın yaşayacağı kaçınılmaz bir sonudur. Cansever, yaratılmış çevre ile insan üretimlerinin bir bütünlük oluşturmasını bir zorunluluk olarak dile getirmektedir. Bu durum ontolojik çevrenin korunmasını ve insanın ürettiklerinin varlığın yaratılış amacına ve yasasına uygun olarak inşa edilmesini zorunlu kılmaktadır. İnsan ve üretimlerinin yaratılışla uyum içerisinde bütünleşmesi hem tabiatın korunmasına, hem de mimari çevrenin bozulmasıyla oluşacak kültürel kirlenmenin neden olacağı yabancılaşma ve kimlik bunalımına son verecektir.

Varlığın bütünlüğü kapsamında ifade edilen varlığın yasaları ile varlığın güçlerinin bütünlüğünün sağlanmasının yolu insan ölçeğinde evler, yollar ve alanların oluşturulması, insanın tabiatla olan ilişkisinin göz ardı etmemesi, hayatın dinamik bir süreç olmasının beraberinde getirdiği değişime açık yapının sağlanması, yaşanabilir, sürdürülebilir, eklemlenebilir, esnek, dinamik, katılımcı, ekolojik ve ekonomik şehirlerin inşa edilmesini sağlayacak felsefi temellere sahiptir. Varlığın bütünlüğü yaklaşımı, modern şehri oluşturan tek boyutlu ve öncelikli olarak makinenin imkânlarıyla hareket eden, mimarinin oluşumunda farklı varlık safhalarının ihtiyaç ve yasalarını göz ardı ederek hem insanı hem de çevreyi olumsuz etkileyen yaklaşımın çözümüne ilişkindir. Bilim, teknoloji ve sanayileşme süreçlerinin sonucu olarak yaygınlaşan makineler ve bu makinelerin kendisine sağladığı güçle yolunu kaybeden insanın, makinenin imkânlarını tek güç olarak kabul etmesi sonrasında ortaya çıkan tahribatın büyüklüğü kaybolan bütünlüğün yeniden yakalanması konusundaki çabaları da daha önemli hale getirmektedir. İnsanı (varlık, anlam ve değer dünyasını) hiçe sayan bu anlayışın oluşturduğu, ontolojiye aykırı gayri insani bir dünya ciddi çevre tahribatına ve kirliliğine yol açmıştır.

3.2. Zaman ve Mekânın Sonsuzluğu

Zaman ve mekânı İslam varlık telakkisinin asli kategorileri olarak değerlendiren Cansever, İslam inancına göre her şeyin sonsuz zaman ve mekânda gerçekleştiğini belirtir. Zaman ve mekânın sonsuzluğunun insan eliyle de değiştirilemeyeceğini ve insanların bu durumun farkında olarak davranmaları gerektiğini düşünür. Zaman ve mekânın sonsuzluğunun farkında olan insanın bu duruma uygun davranmasını temel bir İslami davranış olarak görür. O, sonsuz zaman ve mekân içerisindeki insanın üretimlerinin ise sınırlı olmaya mahkûm olduğunu ve insanın buna göre hareket etmesi gerektiğini düşünür (2016a: 59).

İslam mimarisinde zaman ve mekânın sonsuzluğu ve insan üretimlerinin sınırlılığı mimari üretiminde önemli etkiler oluşturmuştur. Bu durumu Cansever şöyle ifade etmektedir:

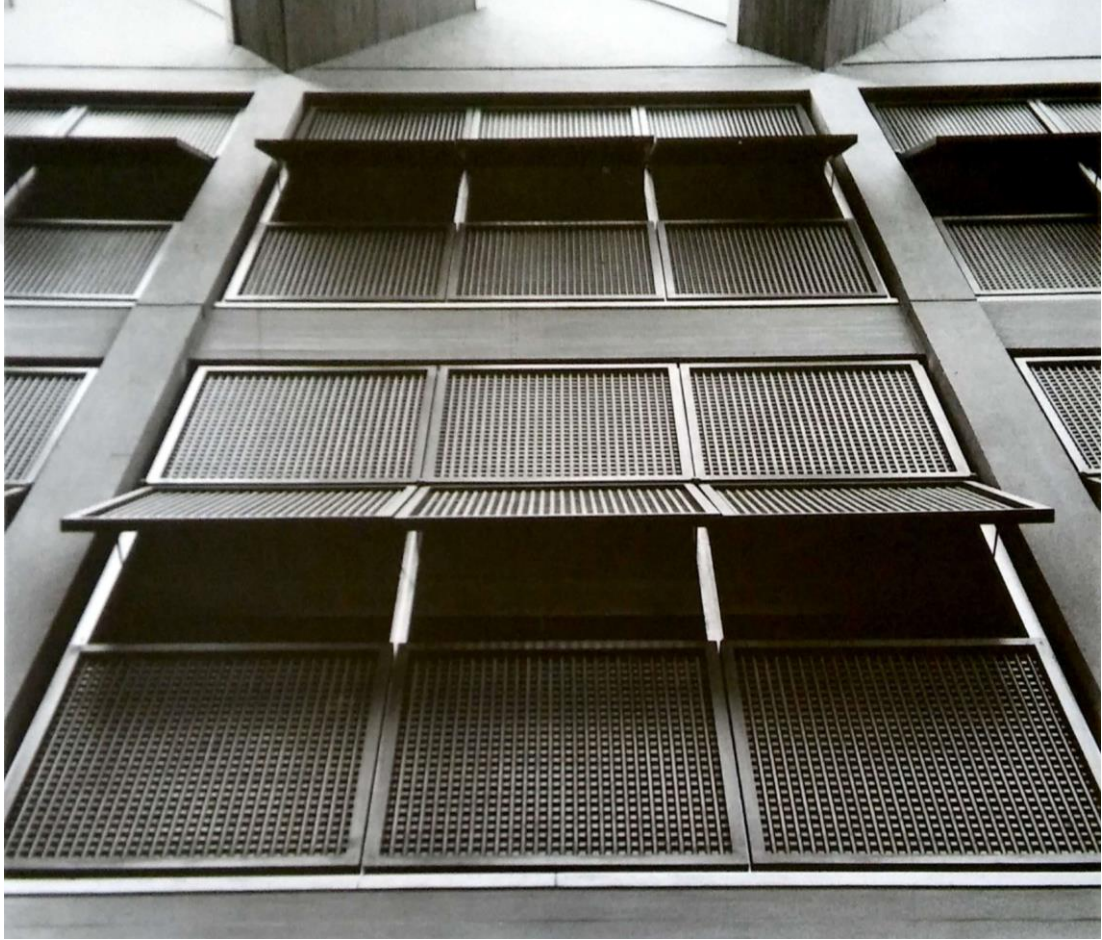
İslam mimarisinde barınmak için meydana getirilen yerler genel sınırsız mekânın ayrılmaz parçaları yani devamıdır. Hiçbir ortaçağ yapısında eyvanın açık genel mekâna bağlanması veya Osmanlı camilerinde göz seviyesindeki pencereler ile iç-dış bütünlüğün kurulması gibi genel sonsuz mekânın devamlılığını koruma endişesi ve iradesine rastlanmaz (2016a: 77-78).

Sonsuz zaman ve mekâna rağmen insan üretimlerinin sınırlı oluşu ortaya konulacak mimari açılarından oldukça önemli yansımalar oluşturmaktadır. İnsanın kendi sınırlılığını bilmesi, daha önceki insanların sınırlılığını bilmesini de beraberinde getirir. Bu anlamda bir çağın yanılgılarının esiri olmaz. Evrensel olan ve sınırsız zamanda taşınması gerekenler mimari varlıklar değil o varlıkların taşıdığı özdür. Böylece her bir zaman ve her bir yeni mekânda İslam mimarisi zamanın ve mekânın ruhuna uygun, içerisinde İslami değerlerin özünü barındırarak yeniden yorumlanır. Bu da insanın hem özgürlüğünün hem de özgünlüğünün korunması noktasında oldukça önemli bir durumdur.

İnsan üretimlerinin sınırlılığının tersine ebediyete ve akla verilen aşırı önem, Cansever'in deyişiyle “devasa boyutlarda yapılar inşa etmeye çalışan, insanı eziyet çeken ve karmakarışık bir yaratık haline, bu dev organizasyonların aleti durumuna indirgeyen malzeme ve teknoloji fetişizmiyle sonuçlanmıştır” (2016a: 49).

“Hiç kimsenin, başka insanlar ve gelecek nesiller için şahsi düşünce ve temayüllerine göre kararlar almaya ve onları bireysel temayüllerinin esiri olmaya

mahkûm etmeye hakkı yoktur” (2016a: 132) diyen Cansever, geleceği tahakküm altına alma anlayışını kabul etmez. İnsan yapısı ürünlerin sınırlılığı düşüncesi mimarın eserini ortaya koyarken geçmişe saygı göstermesini ve geleceğin sorumluluğun taşınmasını sağlar. Böylece ortaya konulan mimari yapıda gelecek nesillerin iradeleri ipotek altına alınmamış olur. Çünkü ortaya konulan her eser yön, yer ve şekil olarak bir sonraki eseri etkilemektedir.

Fotoğraf 3. Türk Tarih Kurumu Binası, Ankara, 1951 – 1967 (Tanyeli, Yücel, 2007: 175)

Cansever, insanlık tarihinin biri yahut öbürü için kendini bağımlı sayan çağların yanılgılarıyla dolu olduğunu belirtir. Ona göre, hiçbir çözümlemenin ebediyen geçerli olması mümkün değildir. Ebedilik ancak kutsal olana aittir. Buradan yola çıkarak insan ürünü her şeyin tarihi bir zemin üzerinde, bir tarihi süreç üzerinde cereyan ettiğini belirtir. Bu zemin ve sürece de her mahalli anın ve her mahalli hadisenin etki ettiğini vurgular (2014: 16).

İslam kültürünün çok üstün vasıflı bir ürününün (örneğin Süleymaniye'nin) alınıp bugün tekrar edilmesinin çözüm olduğunun zannetmek, o ürüne ilahi bir güç atfetmek anlamına gelir. Onun İslam'ın hangi evrensel prensipleri yansıttığının, hangi tarihi ve mahalli sürecin yansması olduğunun tahlil edilmemesi; bu gün yapacağımızın hangi evrensel İslami değerlerin icabı olarak gerçekleştirilmesi lazım geldiğinin, hangi İslami çabanın tarihi sürecin bugünkü hangi mahalli şartların (teknoloji, yapılar arası münasebet, sosyal örgütlenmenin şartları vs.) ürünü olduğunun tahkik edilmemesi eserin "meselesi"nin bulunmadığını gösterir (2014: 153).

Yaşanılan zaman ile içinde bulunulan mekân arasında ayrılmaz bağlar bulunduğunu düşünen Cansever'e göre, mimari bir zaman diliminin ürünüdür. Bu anlamda mimari eserin oluşturulmasında, mimari unsurların seçilmesinde, unsurlar arası ilişkilerin belirlenmesinde geçmişe ve geleceğe bakış açımızın kararlarımızı etkiler ve dolayısıyla her mimari ürün bir yandan belirli bir tarih anlayışını yansıtırken bir yandan da geleceği etkileyerek biçimlendirir ve gelecek ile ilgili bilinç ve sorumluluğu yansıtır (2015: 72).

Cansever'e göre, insanın bütün tercihleri belirli bir zaman ve zemin üzerinde geçmişi ve geleceği birlikte ele alan anlama ve değerlendireler sonrasında oluşarak şekillenmektedir. Geçmiş ulaşılan bilginin anlaşılması, geçmiş üzerinden elde edilen bilgi ise gelecekteki amacın belirlenmesi açısından değerlendirilmelidir (2015: 61). Böylece geçmiş ve gelecek arasında elde edilen bilgi (bilinç), yarının şekillendirilmesinde bir amaca (sorumluluk) dönüşmektedir.

SINIRLI	SONSUZ
insan	zaman ve mekan
insana ait olan	kutsal olan
biçim	öz
geçici	kalıcı
hareket	farkındalık
sorumluluk	bilinç

Şekil 2. Zaman ve Mekân

Günümüz insanının sahip olduğu teknolojik imkân ve güçle yeryüzünün her noktasında oluşturduğu ve önemli ölçüde batı kültürünün etkisiyle şekillenen standartlaşmış mimari yapılardan oluşan modern şehir, zaman ve mekân etkisini devre dışı bırakan bir yapıya sahiptir. Bu durum insanların kendi zaman ve mekânları ile ilişkilerini etkileyerek bilinçsizlik, insana, eşyaya ve çevreye duyarsızlık,

despotizm, depresyon, suç ve şiddet oranlarında artış, kaynak israfı gibi sorunları da beraberinde taşımaktadır.

Tıpkı Cansever gibi zaman ve mekân etkisini önemseyen Ökten de zamanın biçimleri değiştirdiğini, biçimlerin değiştiğini ama özün var olmaya devam ettiğini, insan ilişkilerinde huzursuzluk ve gerilimin azaltılmasının zaman içerisinde o öze uygun davranış biçimlerinin bulunmasına biçimle öz arasındaki ilişkinin kaybedilmemesine bağlı olduğunu ifade eder (2015a:46; 2015b:79). Makinenin insana verdiği güçle değişmeyecek kalıcı yapılar ve şehirler meydana getirmek zaman ve mekânın sonsuz ancak insan üretimlerinin sınırlı olması ilkesiyle çelişmektedir. Bu durum bir yandan gelecek nesillerin iradelerini ipotek altına alırken diğer yandan da değişen insan ihtiyaçlarını göz ardı ederek ciddi kaynak israfına yol açmaktadır.

Davutoğlu “belli bir insan unsurunun (nüfus) belli bir mekân içinde (coğrafya) ve belli bir zaman boyutunda (tarih) sahip olduğu kimlik ve aidiyet hissi ile ürettiği değerler dünyasına dayalı psikolojik, sosyolojik, siyasi ve ekonomik yapı” olarak tanımladığı kültürün, kimlik bunalımı yaşayan toplumlarda psikolojik, sosyolojik, siyasi ve ekonomik açmazlar oluşturduğu kanaatindedir (2001: 23). Tarih içinde var olabilmenin ve insanlık birikimine katkıda bulunabilmenin yegâne yolunu zaman ve mekân bilincine bağlayan Davutoğlu, bu bilinci yıpratın toplumların tarihi varoluşlarını tehlikeye attığını düşünmektedir (2001: 30 – 31).

Eldem de, şehirlerimizin doğru rayına girebilmesini, mevcut kıymetlerimizde istifade edebilmeyi ön plana çıkarmaya, şekil ve dekor taklitçiliğinde kaçınmaya bağlar.

Sonuç: Yaşantı şeklimizi etüt etmek (ev, apartman, yeşillik) ona göre yerleşmeler kurmak ve işi tesadüfe bırakmamak (gecekonularda olduğu gibi), toprağın ve taşın verdiği teknik imkânları araştırmak ve verileri ihmal etmemek ve bu arada bizden evvel yapılmış binaların ahengine uymak, onlardan öğrenmek. Modern zannıyla, körü körüne her yerde beton kullanmamak, taşı da dile getirmek (Diyarbakır vs. gibi yerlerde), apartman yaşantısını kısıtlamak, kat sayısını küçük topluluklarda kesinlikle üçten fazlaya çıkartmamak (2001: 193).

Zaman ve mekânın sonsuzluğu anlayışına uygun olarak varlığın değişen ihtiyaçlarının karşılayacak eklemlenebilir açık ve dinamik bütünlükler oluşturulmalıdır. Her bir varlığın sonsuz zaman ve mekânda gerçekleştiğini kabul etmek, inşa ettiğimiz mimari varlıkların üslup ve içeriklerini, şehirlerin gelişim süreçlerini etkileyecektir. Bu farkındalık, insanı eşyaya ve çevreye duyarlı, bilinçli tercihlerde bulunan, her hangi bir yanılgının esiri olmayan, geçmiş tecrübeye saygılı ve gelecek nesillerin sorumluluğunu taşıyan biri haline getirecektir. Zaman ve mekanın sonsuz, insan üretimlerinin ise sınırlı olduğu, sonsuz zamanda taşınması gerekenin varlığın biçimi değil özü olduğunun oluşturduğu bilinç, irade ve sorumluluk, modern şehrin unutulmuş, seçme ve karar verme iradesi elinden alınmış zayıf insanını güçlü bir irade sahibi ve kurucu bir özne olarak yeniden tarih sahnesine taşıyacaktır.

3.3. Sükûnet İçinde Hareket

Ayvazoğlu ile yaptığı söyleşide Cansever, varlığın ne Rönesans'ta olduğu gibi tek yönüyle tamamen anlaşılabilirliği ne de Gotik ve Barok biçimlerine hâkim olan hareketlilikleriyle insanı etkileyip yönlendirmeleri sonucu bağımsız ve bilinçli olarak algılanıp idrak edilebileceğini ifade eder. O, İslam inancının sonsuz zaman ve mekân algısının bir sonucu olarak varlığın hareket eden göz tarafından tüm veçheleriyle tam olarak algılanıp anlaşılabilirliğini düşünmektedir. Sükûnet içinde hareket anlayışının temel amacı varlığın tüm yönleriyle anlaşılıp fark edilmesidir. Cansever, hareketin olmadığı ve dolayısıyla sonsuz mekân algısının kırıldığı yapı anlayışının, insanın varlığın yapısını idrak etmesini engelleyen bir engel görüp, adeta bir günah olarak niteler (Ayvazoğlu, 2016: 39; Cansever, 2016a: 79).

Fotoğraf 4. Demir Tatil Köyü, Bodrum, Muğla, 1984 – (Tanyeli, Yücel, 2007: 333)

İnsanı günahkâr, şuursuz ve aciz bir yaratık olarak kabul eden Hristiyan Kilisesinin (Cansever, 2016a: 79) aksine, İslam inancında şuurlu bir varlık olan insanın, bilinçle hareket etmesinin doğal sonucu olarak hareketlilik, yaşanan her anın farkına varmayı, varlığı tüm yönleriyle ve tam olarak idrak etmeyi, bilinçli ve özgür tercihlerde bulunmayı mümkün kılmaktadır. Böylece evler farklılaşan topografya üzerinde, tarihi bir süreç içerisinde farklılaşan yollar üzerine kendi topolojik yapıları, iklim faktörleri, sosyal münasebet ve manzara yönelişleri dikkate alınarak yerleştiriliyor; bir bakıma transandal olan topolojik olanın yerel olanla objektif âlemle farklılığının çözümünü gösteriyordu (Ayvazoğlu, 2016: 44).

...İslami bütünlüğün, biçim bakımından statikliğin, kaynağındaki parçalarından bağımsızlıklarından, eşitliklerinden, benzerliklerinden oluşan sükûnet ifadesi bu mimari ortamda yaşayan ve çevresinin bilincine sahip olan insanın hareketlerinde, kararlarında bağımsızlığını mümkün kılmak ve mimariye zaman içinde varlığın dinamik, hareketli yapısına uyarak ilaveler yapmak imkânını da vermektedir. Böylelikle İslam mimarisi donmuş bir çevre olmak yerine üzerine ilaveler alabilen, yaşayan, dinamik bir ortam oluşturmaktadır (Cansever, 2016a: 79).

İslam mimarisinin sükûnet içerisinde hareket olduğunu düşünen Cansever'e göre, İslam mimarisi sınırlılığın berraklığına sahiptir. Tabiidir ve mütevazidir. Güzelliğe ve tezyiniliğe yöneliktir. İslam tezyiniliği renkli, aydınlık ve ümitvar ifadesiyle, Allah telakkisinin yansıması olarak zevkli bir niteliğe sahiptir ve İslami

tezyinilik çağlar boyunca bu zevkli niteliğiyle benzersiz bir İlahi güzellik ve sükûn duygusu geliştirmiştir (2016a: 61).

Modern şehrin karmaşası, hızı ve içerisindekileri çepeçevre kuşatan yapısı içerisinde sorumluluğunun farkına varamayan insan, kendisine, eşyaya ve çevreye duyarsızlaşmış, bilinçsizlik hali içerisinde depresyon, suç ve şiddet sarmalına sürüklenmiştir.

Sükûnet içerisinde hareket bilinç, irade ve sorumluluk sahibi olan insanı hiçleşmekten, bilinç ve iradesini kaybetmekten ve sorumluluğunu unutmaktan korurken, diğer yandan da değişen ihtiyaçlarına bağlı olarak çevresinin yeniden inşasına ve güzelleştirilmesine katkı sunacağı bir ortam sunar. Varlığın tüm boyutlarıyla idrak edilmesinin bir sonucu olarak bilinçli ve özgür tercihlerde bulunmak, mimariyi de varlığın hareketli yapısına uygun olarak zaman içinde ilaveler yapmayı mümkün kılacak şekilde oluşturmayı gerekli kılmaktadır. Uzun ömürlü ve kalıcı mimari yapılarla, insanların değişen ihtiyaçlarına bağlı olarak müdahale edilmesinin imkânsızlığının dayattığı mimari çevre ve bu duruma uygun olarak değişmeyecek şehirler meydana getirenler, insanı şehre ve çevreye karşı duyarsız hale getirmişlerdir.

3.4. İnsanın Yüceliği

Fetişizm, bu asrın yanılığlarından biridir. İnsanı yücelteceği yerde ezer, ona tahakküm eder, onu küçük düşürür. Teknoloji fetişizminin ürünü olan evler de insanın ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Cansever, insanı unutan bir dünyanın, güzel bir dünya inşa edemeyeceğini ifade eder. Güzel bir dünya için sabırlı ve yavaş hareket edilmelidir. Üretilen biçimler insan ölçüsünde olmalıdır. Mimari insanı ezmeden, insanla bilinçli bir ilişki kurabilmelidir (2015: 19; 2014: 37).

Modern çağ bir bilinçsizlik çağdır ve tarih boyunca yaşanmış en geri kültürlerden daha da geridir.

Açıktır ki modern çağ, kendi fetişizmlerinin (şirklerinin) bile bilincinde olmayan bir trajik bilinçsizlik çağdır. Teknolojik, iktisadi ve siyasi güçlerin kölesi olan bu çağ, tarih boyunca yaşanmış diğer tekâmül safhalarından çok daha geridedir, hatta tapındıkları şeyin bilincinde olan fetişistik kültürlerden bile daha geridedir (Cansever, 2016a: 41).

Cansever'e göre, bir eser varlığın ve âlemin yapısına ait gerçekleri sezdiği ve bunu kendisinde yansıttığı oranda yücelik kazanmaktadır. Gerçek sanatı ve mimariyi bir mesaj bütünlüğü olarak ele alan modern semantiğe karşı olarak mimari eserler İslam kültürlerinde tebliği sunmak ve orada durmak şeklindeki kurala uyularak meydana getirilmektedir (2015: 14). Eserin bu suskunluğu (tebliği sunmak ve orada durmak) insanın bilinç ve iradesini yönlendirerek ona tahakküm etmeme, kontrol altına almama ve onu tercihlerinde özgür bırakmaya yöneliktir. Böylece insan yüceliğine paralel olarak sahip olduğu bilinçle varlığı idrak edecek ve kendi sorumluluğunu yerine getirecektir.

Cansever, varlığın bütünlüğü ve insanın yüceliği göz önünde tutarak dünyanın düzenlenmesi gerektiğini savunur. Fakat günümüz dünyasında insanın bilinçlenmesi ve insan olarak güzel bir dünyada yaşaması amaç olmaktan çıkmış, insan teknolojinin, idari ve mali güçlerin hakir bir aleti, bir hizmetkârı haline getirilmiştir. Çağın bu yanlıgısının mimariye de yansıdığını düşünen Cansever'e göre, ekonomi öncelikli, teknolojinin sağladığı imkânlarla dev ölçülerde ve gayrı insani bir dünya oluşturulmuş, insan küçük düşürülmüş, ezilmiş, bilinci, seçme ve karar verme hakkı elinden alınmıştır. İnsan hayatının birbirine benzer duvarlar arasına hapsedildiği modern şehirdeki bu durumun doğal bir yansıması olarak insan, duyarsızlaşmış, dünyaya sırtını dönmüş, hatta bu duyarsızlığı modern şehrin kurucuları tarafından dikkate alınmayarak önemsiz görülmüştür (2001: 119; 2016b: 99).

Son on asırlık batı kültüründe sanat eseri, kilise ve diğer güçler adına, insanı bilinçsizce yönlendiren, sürükleyen bir telkin, kandırma aracı olarak kullanıldı. Genellikle tasvirici sanat tasvir ettiğini yüceltmek, sevdirmek ve küçültmek gibi etkileri beraberinde getirir. Böylece kişinin bilinçle karar verme hakkı yok olur. Bu etki batı kültürünün temel niteliğidir. Oysa bütüncü, tezyinici, strüktüralist yaklaşımda sanat eseri bu telkini yapmaz ve yapmak imkânından da mahrumdur, yalnızca insanın yaşadığı dünyayı güzelleştirmeye yöneliktir. Bu durumda insan güzelleştirme eylemine katılmak hak ve sorumluluğundan başka, yaşamın bütün diğer kararlarında da kısıtlanmamıştır. Tersine tam bağımsız ve hürdür. İslam dünyasında görülen çevrenin sadeliği, insani ölçüsü, tevazuu, geçiciliği, güzelliği, insanı sürükleme iddiasında olmaması, yukarıda sözü edilen temel görüşün ürünüdür (Cansever, 2001: 120-121).

Yalnızca makinelerin imkânlarını göz önüne alarak konut üretmek Cansever için gayrı ahlakidir. Çünkü bu tavır insanların seçme ve karar haklarını elinden almakta, merkezietçi bir tavırla standart konut üretimlerine yol açmaktadır. Orada yaşayacak olanların hiçbir şekilde fikrini almamakta bir anlamda onları hakir

görmekte ve kendi üretimlerine mahkûm bırakmaktadır (2001: 122). Bu durum insanın kolektivite ile bilinçli ilişkisini imkânsızlaştırmakta, insanları dev apartman blokları arasında bir nevi esir konumuna düşürmektedir (Ayvazoğlu, 2016: 8). Oysa “aristokratça ve teknokratça yaklaşımlar yerine her insana görev ve sorumluluk payını teslim eden bir nizam içinde her fert dünyanın güzelleştirilmesi sorumluluğuna katılarak yücelecektir” (Cansever, 2016a: 92).

İnsanın yüceliğini sağlamada Cansever’in tercihi insan ölçeğinde küçük yapılardır ve ona göre küçük olan güzeldir. Büyüklüğün (azametin) etkilerinin vahşiyane bir şekilde insana dayatılmasını İslam mimarisinde kaçınılması gereken bir yabancılaşma olarak görür. O, insanı kuşatan ve onu sürüklemeye özelliğine sahip devasa yapıların sanatın tahakküm edici yönünü oluşturduğunu düşünür. Bu nedenle mimari eserin her unsuru insanın bilinçli ve sorumluluk sahibi bir varlık olduğu gerçeği dikkate alınarak doğru konumuna oturtulmalı ve bu yolla her türlü fetişizmden kaçınılmalıdır (2016a: 27).

Fotoğraf 5. Sadullah Paşa Yalısı Restorasyonu, Çengelköy, İstanbul 1949 (Tanyeli, Yücel, 2007: 51)

On dokuzuncu yüzyılın bir ölçek değişmesi dönemi olduğunu düşünen Cansever, insan ölçeği yerine büyük kışlaların, tevazu ve sadelikten uzak gösterişli konakların ve yalıların inşa edildiği, gerçekliğin, tevazuun ve yüceliğin yerini gösterişçiliğe bıraktığı, mimarinin şehir içindeki mevkiinin ve bundan doğacak sorunların değerlendirilmesine dahi imkân bırakılmadığı bu dönemde, küçülerek yok

olan insan çevresinin oluşumundaki sorumluluğunu dahi unutmuştur (2015: 135; Ayvazoğlu, 2016:9).

Modern şehrin serüveni insanın içerisinde gittikçe küçüleceği bir ölçek değişmesi dönemini de beraberinde getirmiştir. İnsanın yüceliğinin göz ardı edilmesi, bilincinin, özgürlüğünün, sorumluluğunun da göz ardı edilmesidir. Şehirlerin oluşumunda bireylerin şahsiyetlerinin gündeme gelmemesi, ekonomi öncelikli, teknolojinin sağladığı imkânlarla dev ölçülerde ve gayrı insani bir dünyanın oluşturulmasına yol açmıştır. Çevrenin, tarihi ve kültürel mekânların hızla tahrip edilmesi, pek çok sosyal problemin de nedenini oluşturmuştur. İnsanın unutulması, kimlik bunalımı, yabancılaşma, depresyon, suç ve şiddet oranlarında artış, pasiflik, bilinçsizlik, yalnızlık, sosyal iletişimsizlik, hiçlik duygusu, fetişizm gibi önemli sorunlara yol açmıştır.

Oysa Cansever'e göre, insanı reddetmeden, insanın orada olduğunu göz önüne alarak düzenleme yapmak gerekmektedir. Sonraki nesillerin hayatlarını tamamen donduracak şekilde kalıcı yapılar yapılmamalıdır. Çünkü bu durum bir yandan gelecek nesillerin hayatına tahakküm etmek anlamına gelmekte diğer yandan da kalıcı nesnelere kalıcı çelişkiler oluşturduğu ve dolayısıyla da şehrin meselelerinin çözümünü zorlaştırdığı durumlara yol açmaktadır (2014: 98; 2016b: 93; Can ve Doğan 2016: 47).

İnsan ölçeğinde bir dünyanın kurulması ile birlikte kendi yüceliğinin farkına varan insan bilinç, irade ve sorumluluğunun bir gereği olarak çevresine karşı daha duyarlı davranacak ve çevresinin güzelleştirilmesine katkı sunacaktır.

3.5. Dünyayı Güzelleştirmek

Estetiğin inançtan ayrı bir şey olmadığını düşünen Cansever'e göre, insanın yeryüzündeki asli vazifesi çevresini güzelleştirmektir. "İnsan ilahi iradenin ve onun kozmolojik tezahürünün şuuruna erdikçe kendi sorumluluğunun daha iyi farkına varır ve yeryüzündeki asli vazifesinin çevresini güzelleştirmek (tezyin etmek) olduğunu fark eder" diyen Cansever, bunun yolunun da insanın eşrefi mahlûkat

(yaratılmışların en şerefli) olduğu bilinciyle şehirlerin ve konutların düzenlenmesi ile mümkün olabileceğine inanır (2014: 132; 2016a: 61; Ayvazoğlu, 2016: 8).

Cansever'e göre, güzel bir dünya avutucu eğlenceler sağlanamaz. Güzel bir dünya için konutları, şehirleri, kırsal alanları, insanlar arası ilişkileri yeniden gerekli şekilde düzenlemek gerekmektedir. İnsana insan olarak bakmak da insanın güzel bir dünyada yaşama ve onu güzelleştirmeye katkıda bulunma hak ve sorumluluğuna sahip olması ile elde edilebilir (2001: 122).

Dünyayı güzelleştirme amacı insanın yüceliğine ait bir bilinç ve iradenin ürünüdür. Varlığın ve çevrenin farkında, yaratılış bilincine sahip, sorumluluk sahibi insan için üzerine aldığı emanetleri doğru bir şekilde korumak ve güzelleştirmek önemli bir idealdir. Kültürel bilincin oluşmasından sonra ancak eksiksiz bir çevre bilincinin oluşabileceğini düşünen Cansever, bu durumu idrak edemeyen, dünyayı güzelleştirme bilinç ve sorumluluğunun farkına varamayan, toprağı çıkar ve talan aracı olarak gören nesiller tarafından dünyanın kirletildiği kanaatindedir. Ona göre, yirminci yüzyılın modern insanı, sahip olduğu bu sorunlu anlayışla, insanın yüceliğine uygun güzel ve temiz bir çevre, şehirler, mahalleler ve evler meydana getirme ve dünyanın güzelliğine katkı sunma imkânına erişemeyecektir (2016a: 182; 2016b: 106, 2014: 169).

İçinde yaşadığımız dünyanın yapısını, varlığın yapısını ve varlık içerisindeki yerimizin ne olduğunu bildiğimiz, yaratılışın kanunlarına uyarak, çevremizi düzenlediğimiz ve yaratılıştan gelen gerçekliğin icaplarına uydığımız zaman, o gerçekliğe karşı olan bozucu faktörleri bertaraf etmiş oluyoruz ve dünya güzelleşmiş oluyor (Cansever, 2014: 305).

İnsanın ancak bilinç ve sorumluluk duygusu içerisinde dünyayı güzelleştirme imkânı kazanacağına inanan Cansever'e göre, güzelin yolunun bulunabilmesi için insanın çevresine, varlığın bütünlüğüne ve tarihe saygı ve tevazu ile yönelerek bakması gerekmektedir. Güzellik, tabiatta var olan ahenge iştirak etmekle gerçekleşir. Bunun için yüksek dereceli bir bilgi ve sezikle yola çıkmak, varlığın yasalarına uyumak ve yapıları iyi yapmak gerekmektedir. İnsan bu bilgi ve sezikle varlığı, tabiat yasalarını ve bütünüün yüceliğini kavramalıdır. Fakat insanın sezik ve bilgisi sınırlıdır ve bu durum onun eserine yansır. Bu anlamda insan eliyle yaratılan güzellik, sınırlılığın güzelliğidir. İnsan ürününün sınırlılığı ve suniliğinin ise onun tabiiliği olduğunu düşünmektedir (2015: 85; 2016a: 92).

Cansever, insana düşenin Mies van der Rohe'nin dediği gibi “meseleleri çözmek” veya Aquinalı Thomas'ın belirttiği şekilde “hakikati yapılara yansıtma” olduğu düşüncesindedir (Can ve Doğan, 2016:107-108). Dünyanın iyi bir şekilde korunması ve güzelleştirilmesinin birbirinden ayrılmaz iki önemli görev olarak görmektedir. Ona göre yapılması gereken, öncelikle evvelce var olanı bilmek, anlamak, değerlendirmek ve sevgi halesi içinde çevreleyerek korumak, değerleri idrak etmek, yanlışları tespit etmek ve düzeltmektir (2016a: 132).

Dünyayı güzelleştirmek bilgi ve duyarlılıktan geçerek oluşacak bir amaçtır. Bilgi ve duyarlılığın en üst çözümü ile oluşturulacak çevrenin en yoksul insanlara ulaştırılması halinde bütün insanlar için güzel bir dünyanın gerçekleşmesi imkân dâhilindedir (Can ve Doğan, 2016: 69 – 70).

İnsanda dünyayı güzelleştirme sorumluluğunun yok olmasına neden olan etkenleri çevreye duyarsızlık, menfaat ve gösteriş amacıyla inşa edilen, iyiye ve güzele saygıdan uzak yapılar olarak ifade eden Cansever, bu olumsuzluklar içerisinde inşa edilen şehirlerin tabiat değerlerini tahrip ettiğini ve çevrenin kirlenmesine neden olduğunu ifade etmektedir. Çevrenin çirkinleşmesi insanın yaratıcı gücünün yok olmasına yol açıp insan hayatını olumsuz etkileyecek ve insanın bu dünyadaki yeri ve göreviyle bağdaşmayacak bir yöneliş içerisinde düşmesine neden olacaktır (2014: 166; 2015: 67).

Cansever, insanların yaşayacakları mekânların, oturacakları evlerin düzenlenmesine ve geliştirilmesine karar verme hakkının yeniden sağlanması gerektiğini vurgular. Ona göre, insanlar ancak bu şekilde dünyanın güzelleşmesine katkı sunabilirler. O insanın varlığın güzelliğinin bilincine vararak bunu yaşama zevkinin mümkün olduğuna inanır. Bu durum şehir sakinlerine sunulmalı ve İslami bir ortam oluşturulmalıdır. Bu durumun sağlanması için de “insanları dev apartman bloklarına tıkıştıran ve insanın kolektivite ile özel, bilinçli ilişkisini imkânsızlaştıran merkeziyetçi-teknokrat despotizmi sona ermelidir” (2001: 122). Şehrin oluşumuna katkı sunmak insanın hoşuna giden herhangi bir mimari yapıyı alıp istediği yerde istediği şekilde kullanmak değildir. Çünkü evin cephesi sadece o insana ait değildir. Cansever'e göre, insan bilgi ve yetki sahibi olmadığı bir husus için hak kullanamaz. Bu hakkı kullanabilmesi için çevresine ve gelecek nesillere karşı sorumluluk

duygusu içerisinde toplum içerisindeki yerini de gözetmek zorundadır (Can ve Doğan, 2016: 43).

Fotoğraf 6. Ertegun Evi, Bodrum, Muğla, 1971-1973 (Tanyeli, Yücel, 2007: 225)

Yirminci yüzyıl insanını sinema, tiyatro, televizyon, hatta alelaide kitap yayınları içinde pasif ve herhangi bir katılım gücüne sahip olmayan bir seyirci olarak gören Cansever, insanın yaşadığı çevrenin bilincinde olarak, güzel bir dünyada yaşamının tadını alarak ve o dünyada güzelliğin oluşmasına katılarak bir kültür hayatı sürdürmesi gerektiği kanaatindedir. Ona göre pasif ve seyirci durumundaki insan çevresinden koparılmıştır (2014: 85).

Güzel, sağlıklı ve kullanışlı bir mimari çevre için insanların katılımını temel bir ilke olarak gören Cansever, çevreyi koruma sorumluluk ve bilincinin ancak bu yolla oluşabileceğine inanır. Çevresinin oluşumuna katılan insanın mimariyi fark edeceğini, anlamaya çalışacağını, tadına varacağını, onunla yaşayıp, onu geliştirebileceğini ve çevresini daha fazla güzelleştirme isteğine sahip olabileceğini düşünür (Ayvazoğlu, 2016: 9). Ona göre, “aristokratça ve teknokratça yaklaşımlar

yerine her insana görev ve sorumluluk payını teslim eden bir nizam içinde her fert dünyanın güzelleştirilmesi sorumluluğuna katılarak yücelecektir” (2016a: 92).

İnsan çevresini düzenleme ve güzelleştirme istek ve iradesine sahip olmalıdır. Cansever, San Fransisko’da belediyeye verilen bir talep dilekçesinde yer alan “otomobillerle onların gürültüsü ve kirliliğiyle iç içe yaşamak istemiyoruz. Evimizden işimize işimizden evimize, aralarında çiçek ve ağaçların yer aldığı güzel ev sıralarının arasından yürüyerek, onların güzelliklerini seyrederek gitmek istiyoruz” talebini son derece doğru ve önemli bir yaklaşım olarak değerlendirir (Ayvazoğlu, 2016: 78).

İnsana dünyayı güzelleştirme vazifesini yerine getirebileceği fırsatı tanınmalıdır. Çevresinin oluşumuna katkıda bulunabilmek, çevreye karşı duyarlılığı ve çevreyi koruma sorumluluğunu da ortaya çıkaracaktır. Cansever, her şeyin idari makamların gizli kapıları ardında, teknokratça yaklaşımlarla çözüldüğü modern şehirlerde yaşayan insanların mahallesinde ve yaşadığı şehirde olan biten hiçbir şeyle ilgilenmediği kanaatindedir.

İnsanın çevresinin oluşumuna katkı sunma imkânından yoksun olduğu modern şehirler, değişime kapalı, uzun ömürlü devasa yapılarıyla bir yandan bireyin çevresinin oluşumuna katkı sunma, çevresini güzelleştirme gibi sorumluluklarını yerine getirmesine imkân tanımazken diğer yandan da çevre üzerinde ciddi kirlenmelere yol açmaktadır. Dünyayı güzelleştirmek kaygısının ötesinde inşa edilen modern şehirler tarihi mekânları ve çevreyi tahrip etmekte, ciddi anlamda çevre kirliliğine yol açmaktadır. Şehrin oluşum ve gelişiminde rol üstlenemeyen şehir sakinlerinde hiçlik duygusu, bilinçsizlik, pasiflik gibi psikolojik sorunlar ortaya çıkmaktadır.

3.6. Tarih, Coğrafya ve Kültür Etkisi

Cansever açısından her eser birbirine eklenen eylemlerin, oluşumların yan yana gelmesi ile oluşmaktadır. Mimari alanda yapılan her şey geçmişe bir ilave ve geleceğe bir hazırlık teşkil etmektedir. Yeni oluşturulan her parça kendi varlık ve

tarih bilinci ve gelecek sorumluluğu ile kişilik kazanır. Böyle bir bakış açısı bizi varlığa ve geleceğe karşı sorumluluk sahibi kılar.

Geçmiş tecrübeye saygı ile geleceğin sorumluluğunu hissederek mimari eser inşa etmeye çalışan Cansever, tarihi tecrübeyi ve birikimi inkâr ederek yok sayan ve bilim ve teknolojiyle her şeyi yeni baştan inşa etmek için gerekli imkânlarla sahip olduklarını ileri süren Batılı mağrur devrimcilerin dünyayı cennete çevirme vaatlerinin defalarca sonuçsuz kaldığını düşünmektedir (2016b: 57).

İki sorumluluğum birden var. Biri geçmiş tecrübeye saygı ve onun öğretilerine aktüel şartlar içerisinde nasıl çözümler getireceğime bakmak, buradan itibaren de gündeme getirilecek çözümün gelecek karşısında sorumluluk payı olduğunu unutmamak. Yapılan şeyin hem geçmişe hem de geleceğe doğru olması. Birbirinden bağımsız şahsiyeti olan parçaların eşdeğer olarak yan yana getirilmesiyle oluşan bütünlük fikri bir açık kompozisyon meydana getiriyor (Cansever, 2014: 46-47).

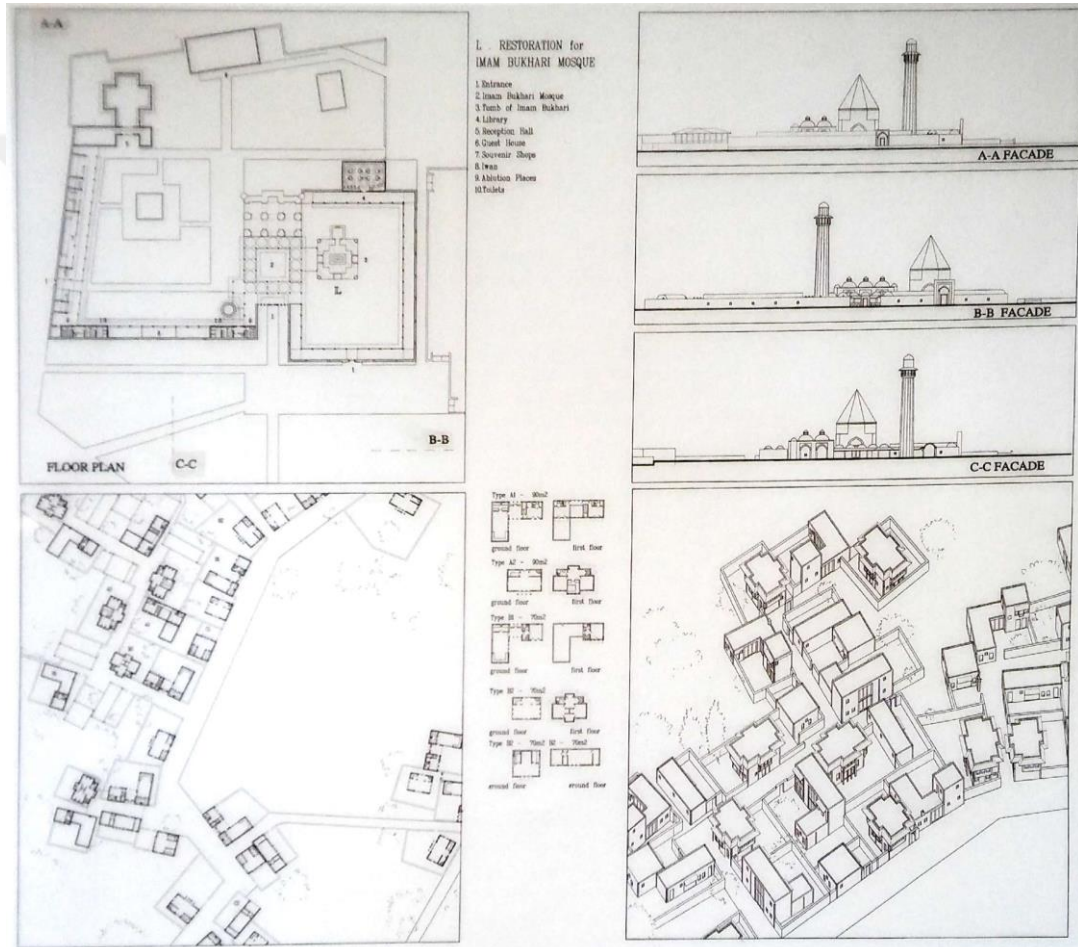
Tanyeli'ne göre Cansever, gerçeğin sabit ve değişmez olduğuna inanmaz. Mimarinin üslup sorunlarının tarihsel ve yerel olduğunu, yani değişkenlik özelliği gösterdiğini belirtir. Cansever, geleneksel formların tekrar edilmesi veya anlamından bağımsız bir şekilde uygulanmasına karşı çıkar. Ona göre, gelenek şekilden ibaret değildir. Geleneğin oluşmasına imkân veren özden, kültürel muhtevadan, inanç sisteminden ve tarihi tecrübeden hareket ederek gelecek için çözüm geliştirmek gerekmektedir. Mimari eserde yapıyı yeniden biçimlendirmek için yaptığı şeyin tarihin yorumlanması, aktüel sorunlar ve gelecek sorumluluğu gibi konuların çözümlenmesi olduğunu, ancak bu yolla eski bir yapının kısmen tadil edilmesi ve yeni ekler ilave edilerek yeni bir eser vücuda getirme uğraşısı olduğunu ifade eder (2001: 17; 2014: 163; 2016b: 230; Demirgüç, 2006, 27-28).

Cansever'e göre, bu güne taşınması gereken yapının kendisi değil, İslami içerik bakımından taşıdığı özüdür. Özün taşınması fikri mimari eserin ortaya konacağı mahallin sahip olduğu tarih, coğrafya ve kültür etkisine açık yönünü oluşturmaktadır. Bu durum aynı zamanda her kuşağın bilinç ve sorumluluğunun farkında olmak ve bu farkındalığa göre yapı ve yaşam üretmek durumunda olması, pasif ve edilgen değil aktif ve etken bir öge olarak kendini var kılmasının da yolunu açmaktadır.

Cansever'in *İmam Buhari Türbesi*'nin restorasyonu için hazırladığı proje için söyledikleri, hazırladığı mimari yapının korunması ve yeniden inşa edilmesinde tarih,

coğrafya ve kültür etkisinin felsefi temellerini ne şekilde ele alıp uyguladığını ortaya koymaktadır:

İnşa edildiği günden beri İslam'ın ebedi hikmetinin bir nişanesi olarak İmam Buhari türbesinin bulunduğu yeri yücelten ve güzelleştiren bir "kutub" oluşturması için ondan saygı ile uzaklaşarak akademik tesislerin ırmağın öbür yakasında arazinin olabildiğince alçak bir yöresinde yer alması, mütevazı ve arazi ile bütünleşmiş yapılardan oluşturulması zorunlu idi. Bu çözümde arazinin giriş bölgesine yakınlığı ve akademik merkez ile Semerkant ilişkisinin önemi vurgulanıp kolaylaştırılırken, İmam Buhari Hazretleri'nin İslam'a yaptığı katkıların gereği karşısında huşu ile geri çekilmenin ifadesi ortaya konulmakla bu çözüm gerçek bir önem ve geçerlilik kazanmaktadır (2016a: 70).

Fotoğraf 7. İmam Buhari Eğitim Kompleksi, Semerkant, Özbekistan 1993 (Tanyeli, Yücel, 2007: 343)

İslam dünyasında bir yerin ancak tarihi bütünlük içinde ve fiziki çevrenin tümüyle beraber var olduğunu düşünen Cansever'e göre bir İslam mekânında ilgilenilecek konu o mekânın biçimi değil, "sonsuz mekân içerisindeki, mimari

unsurların çeşitli özellikleri, mesafe ve yönleri, bunların içinde ve dışında insanın kendisini nasıl algıladığı nasıl hareket ettiğidir” (2001: 45).

Fotoğraf 8. Anadolu Kulübü Otel Binası, Büyükkada İstanbul 1951-1957 (Tanyeli, Yücel, 2007: 67)

Cansever, İslam kültüründe şehrin, tabiattan kopuk değil, onunla bütünleşmiş bir şehir olduğunu ifade eder. İslam şehirlerinin Allah'ın yarattığı tabiatla, insan elinin meydana getirdiği ürünün dengesinden oluştuğunu belirtir. Yapılar ne tabiat içinde kaybolmuştur ne de ağacın içine gömülmüştür. O tabiattan kopuk olarak nitelediği Ortaçağ şehirlerini ve ağacın içerisine gömülmüş Amerikan şehirlerini eleştirir. Çünkü Cansever'e göre, tabiatın içerisinde kaybolmak insana sorumluluklarının bir kısmını terk ettirir. Oysa insan bilinçli ve sorumlu bir varlık olarak her ağaca, her çalı parçasına ve her çiçeğe değer kazandırmalı ve dünyayı güzelleştirmeye kendi üretimleriyle de katkı sağlamalıdır (2014: 222).

Şehir haritaları üzerine Te cetveli koyarak yollar çizmek ve imar planları yapmak topografyanın (coğrafyanın) etkilerini hiçe saymak, insanın, çevrenin verdiği imkânları bilinçle ve sorumluluk sahibi olarak kullanmasını, topografyanın sunduğu farklı alternatifleri değerlendirmeyi engellemektedir. İnsanı insan yapan bilinç ve sorumluluk içerisinde topografyanın sunduğu alternatifleri kullanarak çözümlenelerde bulunmaktadır. Oysa şehir planlamacılarının yaptıkları tarihi ve kültürel çevrenin tahrip olmasına yol açmıştır. Osmanlı şehrinde topoğrafyanın insan gücüyle değiştirmenin anlamsız olarak kabul edilmesi ve realite göz önüne alınarak şehrin inşa edilmesini çok önemli bulan Cansever'e göre, "topoğrafyanın biçiminde onu yaratan ilahi iradenin tezahürü var" dır (2016a: 221; 2016b: 95-96).

Mimari eser üzerindeki coğrafya etkilerini azaltan ve yeryüzünün her bir noktasında benzer yapıların üretilmesine katkı sağlayan makineler, insanın maddi kudretini önemli ölçüde arttırmış, onu varoluşa ve tabiata karşı savaşan biri durumuna düşürmüştür. Cansever, teknolojinin bu tahakkümcü zaferini coğrafya ve iklim etkisini aşmaya çalışan kirlilik ve çirkinlik olarak değerlendirmektedir. Bu durumu İslam mimari anlayışı bakımından da benimsemeyen Cansever, projelerinde mekânın tabiat ve iklim şartlarına uygun yapılar meydana getirmeyi doğa ile daha uyumlu ve çatışmayı azaltan bir yöntem olarak benimsemiştir. Bu durum, fertlerin yaşam tercihlerini ortaya koymasında ve yerel potansiyellerin kendini var kılmasında da oldukça önemlidir. Bilim ve teknolojinin insana sunduğu imkânların insanın benliğine fisıldadığı "sen kudretli bir varlıksın, zamana ve mekâna meydan okuyabilir, ebedileşebilirsin" dürtüsü, insanın yüceliğini yok eden bir mekanizmaya

dönüşmektedir. Böylece tarihten coğrafyadan ve kültürden kopuk mimari, insanları etkileme ve onlara tahakküm etmenin bir aracına dönüştürülmektedir (2016a: 44).

Teknolojiye bağımsız bir güç olarak bakan yaklaşımı, varlığın bütünlüğünü gözetmeyen bir fetişizm olarak değerlendiren Cansever, (Bodrum'daki uygulama çalışmalarında *Ertegün Evi* (fotoğraf 6, 12), *Demir Tatil Köyü* (fotoğraf 1,4), *Sualtı Arkeoloji Enstitüsü* (fotoğraf 9), *Bodrum Kültür ve Ticaret Merkezi* (fotoğraf 11) görüldüğü gibi) mahalli mimarinin mahalli malzeme, mahalli teknolojik imkânlar ve mahalli iklim şartlarından vücut bulduğunu malzeme ve teknoloji karşısındaki tavırda ise inanç sisteminin yönlendirici olduğunu düşünmektedir. Cansever'e göre, "İslam ferdi, dolayısıyla yereli yüceltirken, bireylerin kolektif bütünlüklerinin güzelliğinin oluşması önündeki engelleri de bertaraf eder". Ancak evrensel olma iddiasındaki modern uluslararası mimarinin pek çok merkezîyetçi çözüm denemesi teknolojilerin veya ideolojilerin olumsuzluklarından doğan dramatik sonuçların yaşanmasına yol açmıştır (2016a: 94).

Fotoğraf 9. Su Altı Arkeoloji Enstitüsü Binası, Bodrum, Muğla, (Demirgüç, 2006: 42)

Cansever, modern zamanlarda gelişen teknoloji, bilim ve mühendislik imkânlarının her şeyi değiştirebileceği arzusu ve gücünden hareketle tarih, coğrafya

ve kültürden bağımsız, tabiata ve onun güçlerine meydan okuyan, her şeyi tahrip ederek insana egemen olmaya başlayan sanat ve mimari bilincinin insanın bilinç ve sorumluluğunu ortadan kaldırdığını düşünür. O, makineyi, tekniği, verimliliği, malzemeleri insanı kurtaracak her şey zannetmenin insan için büyük bir yanılğı olduğunu, bu durumun insanı sorunların özüne götürmediğini açıklar. Ona göre, yirminci yüzyıldaki mimari yanılğların en büyüğü teknolojiyi adeta küçük bir ilah kabul ederek her şeyi çözeceğini düşünmekten kaynaklanmaktadır. Oysa bu durumun ortaya çıkaracağı sorunları ve kargaşayı önlemek için “toplumun ortak inancının ve bu inançtan kaynaklanan ahlak ve davranış biçimleri ile değer yargılarının mimarideki tezahürlerini ortaya koymak” gerekmektedir. Bu çerçevede mahalli şartların gereklerine uygun olarak, asudeliği, çekingenliği, sadeliği bozacak unsurlarda arınmış bir teknoloji kullanımı tercih edilmelidir (2016a: 43; 2014: 163; 2016b: 133).

Tekeli, Perloft’un yaşam kalitesinin doğal ve insan yapımı çevrenin karşılıklı etkileşimiyle belirlendiğini söylediğini belirterek izlenmesi gereken politikanın hem doğal çevreyi hem de yapılı çevreyi göz önünde tutmak olduğunu söyler. Bunu sağlamak için de söz konusu edilmesi gerekenin doğal çevreye sürdürülebilirlik yaklaşımından farklı olarak letafet kaynaklarının (iklim, topoğrafya, kıyıları, bitki örtüsü, manzara vb. mal niteliği taşımayan kaynaklar) korunması ve birlikteliği üzerinden yaklaşmanın gerekli olduğunu belirtir. Ona göre, “bunların birlikteliği ve yarattığı özel dışsallıklar yaşam kalitesine büyük ölçüde katkıda bulunabilmektedir” (2010. 98-99).

Yaşam kalitesinin çevre merkezli belirlenmesinden yana olan Tekeli’ye göre, çevre merkezli yaşam kalitesi çözümlenmeleri çevrenin yaşam kalitesine olan katkıları ve insanın doğayla olan değişik ilişki kurma biçimlerinin olumlu yönleri üzerine oluşturulabilir (2010: 100). Kentsel tasarım ile suç arasındaki ilişkiyi inceleyen Düzgün, kentsel tasarım uygulamalarının bir yerin sosyo – ekonomik, kültürel ve coğrafi özellikleriyle bağlantılı bir yöntem üzerinden gerçekleştirilmesi gerektiği, o alanda yaşayanların fikri alınmadan yapılan müdahalelerin ise kalıcı çözümler üretmeyeceği düşüncesindedir (2006: 8).

Modern şehir konut, şehir ve tabiat ilişkilerinde yepyeni bakış açıları üzerine kurulurken, teknolojinin sağladığı imkânlardan yola çıkmış, tarih, kültür ve coğrafya etkilerini aşan yapılarla geçmiş tecrübeyi ve gelecek nesillerin sorumluluğunu göz ardı etmiştir. Cansever, üzerine oturduğumuz medeniyetin ve değerlerinin farkına varamamanın büyük tahribata yol açtığı kanaatindedir (Ayvazoğlu, 2016: 103). Çizgen de bir kentin dünüyle ilgilenmeyenlerin bu gününü yaşayamayacakları, bugünün sorumluluğunu taşıyamayanların ise geçmişi de geleceği de kaybedecekleri kanaatindedir (1994: 45). Tarih, coğrafya ve kültürden kopuşun doğal sonucu olarak ortaya çıkan kimlik bunalımı, yabancılaşma, depresyon, suç ve şiddet oranlarında artış, bilinçsizlik, insana, eşyaya ve çevreye duyarsızlık, sorumluluğun farkına varamama, kültürel kirlenme, tabiattan kopuş, tarihi mekânların ve çevrenin tahrip edilmesi, çevre kirliliği, kaynakların boşa harcanması, israf gibi sorunlar insanlığı tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır.

Fotoğraf 10. Türk Tarih Kurumu Binası, Ankara, 1951-1967 (Tanyeli, Yücel, 2007: 163)

Cansever, İslam dünyasının ciddi anlamda bir kültürel tahribata uğradığını, pek çok İslam ülkesinin kendi kültürel tecrübelerini sürdürmeye muvaffak olamadığını, bazılarının daha da ileri giderek kendi tarih ve kültürlerine karşı düşmanca tavır takındıklarını belirtir (2016a: 55).

İslam ülkelerinin kendi tarihi mimarlık miraslarını da Batılı yayınlardan ve araştırmalardan öğrenme durumunda kalmalarını garipseyen Cansever, bu yayın ve araştırmaların tevhid kavramını göz ardı ettiği, genellikle İslam mimarisi diye bir şeyin söz konusu olmadığı konusunda bir tavır geliştirdiklerini ve mahalli mimari geleneklerin kullanılmaya devam edildiğini söylediklerini belirtir (2016a: 14). İslam ülkelerinde kültürel kirlenmenin boyutlarına da dikkat çeken Cansever:

İslam ülkelerinde, onlara inanmadan tarihi formların gayri samimi kullanımı, kesinlikle insanlık tarihinde görülen en dramatik kültürel kirlenmedir. Tarihi unsurları hiçbir sorumluluk ve saygı duymadan kullanan, fakat sadece sömürüyü ve karı amaçlayan bu temayüller açıkça egemen gayri ahlaki, sorumsuz, bilinçsiz karakterin kanıtı durumundadır (2016a: 47)

İslam ülkelerinin bu durumdan çıkmaları ve insanlığın kaotik sorunlarına çözüm üretebilecek bir duruma gelebilmeleri açısından İslam âleminin görevini ise, “ilahi hakikatin ve mazilerindeki tecrübelerin şuuruna varmaya çalışmak” (2016a: 13) olarak belirtir.

Cansever, 1980 yılında tarihi muhteva ile uyum açısından değerli bulunarak Ağa Han Mimarlık ödülü alan *Türk Tarih Kurumu* binasında (fotoğraf 3, 10) olduğu gibi (Düzenli, 2009b, 52) mimari düşüncesini tarihi muhtevanın ve coğrafyanın dolayısıyla yerelin şartlarının dikkate alınması üzerine kurgulanmaktadır. O, kestirme formüller yerine inşa edildiği mekânın (tarih, kültür, coğrafya) şartlarını dikkate almakta ve böylece kültürel kirlenmenin önüne geçebilme fırsatları oluşturmaktadır. Topografyanın biçiminde onu yaratan ilahi iradenin tezahürünün olduğunu kabul ederek topografyanın sunduğu alternatifleri değerlendirmektedir. Mimarının topografya ile uyumlu olması insanın yaratılış gerçeğiyle dolayısıyla da kendi gerçekliğiyle uyumlu olmasını sağlamakta, bireyde yabancılaşma, anomi, depresyon ve hiçlik duygularının oluşumunu engellemektedir. Yapılması gereken geçmişle bugünü, coğrafyayla, tarih ve kültürü doğru bir çözümlemeyle bütünleştirmek böylece hem kültürel kirlenmenin hem de çevre tahribatının önüne geçmektir.

Modern şehrin kurucularının tarih, kültür, coğrafyayı dikkate almadan teknolojinin imkânlarıyla küresel ölçekte ürettikleri standart mimari yapılar ve şehirler büyük bir kültürel tahribata yol açmıştır. Kültürel kirlenme, kimlik bunalımı ve çevre tahribatının nedeni modern şehrin kurucularının insanı, sahip olduğu değerler sistemini, tarihi ve kültürü öncelikli bir veri olarak dikkate almamalarıdır. Çizgen, şehirlerin planlanmasında insanların değerler sisteminin ve içinde buldukları yapının çok önemli olduğunu ve karar aşamasında mutlaka dikkate alınmalarının gerekli olduğunu ifade eder (1994: 10). Tanpınar ise mazi ile nerede ve nasıl bağlanacağımıza karar vermeyi, Hamlet'ten daha keskin bir var olmak ya da olmamak davası olarak ele alır (Topçu, 2014: 208). İnsanı, değerler sistemini, tarihi, kültürü ve coğrafyayı yüksek bir idrak ile ele alıp çözümler üretmek gerekmektedir. Bu durum, insanı kendi özü, kültürü, tarihi ve coğrafyası ile uyumlu bir mimariyi sağlama imkânına ulaştıracak, kültürel kirlenmenin ve çevre tahribatını da engelleyecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. Turgut Cansever'in Düşüncesinde Şehir

İslam mimarisini İslami tutum, duygu ve ifadelerin yansıması olarak gören Cansever, şehri ve şehir imajını ise cennet tasavvurunun bir yansıması olarak değerlendirir. Cennet, bütün çelişkilerin yok olduğu bir ortam olduğuna göre şehir de insanın kendi kendisinde, insanla doğa arasında, hayatın sürdürüldüğü zaman ve mekân arasında, kültür, tarih ve coğrafya arasında, ontolojik doğa ile insan tarafından yaratılan dünya arasında, çelişkilerin bitirmeye çalışıldığı bir alandır. Sanatın, felsefenin ve dini düşüncenin geliştiği bir ortam olarak şehir Cansever'e göre, medeniyetin teşekkül ettiği, insanın dünyadaki sorumluluğunu ve varlığın anlamını en üst seviyede tamamladığı yerdir (2016a: 32, 110; Ayvazoğlu, 2016: 95).

Fotoğraf 11. Bodrum Kültür ve Ticaret Merkezi, Bodrum, Muğla, 1987 (Tanyeli, Yücel, 2007: 295)

Şehrin insanlar arasındaki ilişkilere dolayısıyla toplum hayatına biçim verdiğini düşünen Cansever, şehrin yapı taşlarının evler, yapılar, yapı grupları, ulaşım, altyapı, sosyal donanım sistemleri ve bunları işleten kuruluşların bütünü olduğunu ifade eder (Ayvazoğlu, 2016: 94). Ona göre, şehir olgusunun en önemli alanı “kültürel varlık, tarih ve gelecek bilinci ile oluşan mimari çevre” dir. Şehir insanın ilişkilerini yönlendiren çevreyi oluşturur ve bu ilişkileri düzenleyip yönlendirir (2015: 252).

İnsanların önceliklerinin ve tercihlerinin arkasında, kendileri ve çevreleri, toplum, şehir, dünya ve kâinata kendilerine belirledikleri yer hakkındaki tasavvurlarının olduğunu düşünen Cansever, şehirde insanlar arasında çatışmaları önleyecek, ahlaki, hukuki ve idari sistemlerin uyum içerisinde işlemesini sağlayacak bir üst bilgiye ihtiyaç duyulduğunu bunun kaynağının ise ahlak ve din olduğunu ifade eder. Cansever, İslam mimarisinin bir yandan dinin evrensel gerçeğine değişmeyen yapılar meydana getirdiğini, diğer yandan da insanların kısa ömürlü yaşamlarının sürekli değişen ihtiyaçlarının değişimine açık şehirler oluşturduğunu düşünür. İslam şehirleri Batı ananesinden farklı bir biçimde oluşmuş şehirlerin en belirgin örneklerini oluşturuyordu. Bu anlamda İslam mimari anlayışının özelliklerini en üst düzeyde yansıtan şehirler ise Osmanlı şehirleriydi (Ayvazoğlu, 2016: 94; Cansever, 2016a: 107; 2016a:116; 2016a: 222).

Cansever, şehrin bir süreç olduğunu bunun birbirine eklenen parçaların bütünlüğü olduğu kadar, içinde olduğu ve geliştiği zaman dilimlerinin farklılaşan ihtiyaçları ve değişen amaçları ve tarihi mirasın değerlendirilme tavrı dolayısıyla da bir kültürel birikimi, davranışlar bütünlüğünü ifade ettiğini belirtir (2016a: 115).

Şehri oluşturan iki ana öge bilinç ve sorumluluktur. Şehir varlığının en üst amacı bugünün ve geleceğin nesillerinin manevi ve kültürel hayatlarını, idrak ve davranış tercihlerinin en üst düzeyde gelişmesini sağlamak ve düzenlemektir. İnsanın yüceliğini önemseyen Cansever, onun bilinçli tercihlerde bulunabileceği, sorumluluk anlayışı (yaratıcıya, doğaya, kendisine, insanlığa, gelecek nesillere) içerisinde aktif bir özne olarak kendini gerçekleştireceği ve bu anlamda şehrin oluşumuna katkı sunabileceği bir şehir varlığı düşlemektedir. Cansever bu şehrin etkilerinin, “tevazu, saygı ve sevgi, hayat tarzının sadeliği, topluma ve geleceğe karşı sorumluluk şuuru

gibi duygularla ilişki kurarak insan ölçeğinde abidevilik” olarak ifade etmektedir (2016a: 53).

Şehri bir süreç olarak değerlendiren Cansever’in mimari düşüncelerinin tutarlı bir şekilde hayat bulmasını sağlayan önermesi ise bir, iki ve üç katlı bahçeli evlerden oluşan ufki şehirdir. Cansever, şehrin tutumlu bir şehir olması gerektiğini düşünmekte bunu da standartlar düzeni adını verdiği mimari yapıyı oluşturan parçaların standart hale getirilmesiyle sağlamaya çalışmaktadır. Yıldız kümesi şeklindeki şehirleşme önerisi ise modern şehirlerin oluşturduğu yoğunlaşmanın ve tarihi mekânların tahrip edilmesinin önlenmesi ve insan tabiat ilişkisinin yeniden kurularak korunabilmesine imkân sağlayacaktır.

4.1. Süreç Halindeki Varlık

Cansever, “Göklerde ve yerde bulunanlar, (her şeyi) O’ndan isterler. O her an yeni bir ilahi tasarruftadır” (Rahman Suresi 55/29) ayetinden hareket ederek varlığın her an yeniden oluşma halinde olduğu, statik ve değişmez olmadığı, her şeyin sürekli değiştiği kanaatindedir. Ona göre, varlık geçmişten geleceğe doğru uzanan bir süreçtir. Varlığın, dolayısıyla hayatın bir süreç olması, zamanın ve nesillerin sürekli değiştiğini, buna paralel olarak da ihtiyaçların değişmesi gerçeğini ortaya çıkarmakta, şehrin de bu ihtiyaçları karşılayacak şekilde değişime açık olmasını zorunlu kılmaktadır (2016b: 98-99; 2016a: 188; 2014: 100).

Hıristiyan dünyasına ve Avrupa kültürüne hâkim olan Aristo düşüncesinin statik telakkisinin ürettiği, değişmeyecek şehirlerin problemlerinin çözümünün bugün dahi gündemde olduğuna inanan Cansever, “İslam’da şehirlerin sürekli değişim halinde olmasını temin eden bir anlayış tüm bir kâinat ve varlık telakisinin yansıması olarak” gündeme gelmektedir (2016b: 98-99).

Şehrin geçmişten geleceğe uzanan bir süreçte meydana gelmesi, geçmiş ve gelecek hakkında bütüncül bir bakış açısından yola çıkarak yaşanan anı anlamayı zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda şehir birbirine eklenen mimari parçaların bir bütünlüğü olduğu kadar, aynı zamanda hem bir kültürler bütünlüğü hem de bir davranışlar bütünlüğüdür. Böylece her nesil bilgi, inanç ve sorumlulukları açısından

kendi tercihlerini belirlerken geçmiş ve gelecek nesillerin tercihlerine ne şekilde yaklaşacağını da değerlendirecektir. Cansever'e göre, "tarihten geleceğe doğru uzanan bu sürecin "geçmişini", "erişilen gün" ün oluşumunu anlayarak "geleceği" tasarlamak ve ancak bu yolla bugün ne yapmak gerektiğini belirlemek mümkün olabilir" (2016a: 115, 2016a: 188).

Varlık birbirine eklenen eylemlerden ve oluşumlardan oluşmakta, her ek kendi varlık ve tarih bilinci gelecek sorumluluğu ile kişilik kazanmaktadır. Bu şekildeki bir bilgi ve inanç; varlığa ve geleceğe karşı sorumluluk duyguları içerisinde tedbirler almayı, yapılan her şeyin geçmişe bir ilave ve geleceğe bir hazırlık oluşturacağı bilinci ile hareket edilmesini zorunlu kılmaktadır (Cansever, 2016a: 126).

Bir şehir aynı zamanda gelecek nesillere de ait olacaktır. Gelecek nesillere de ait olacak şehrin, gelecek nesillerin sahipleneceği ortak amaçlara, inançlara, dine, ahlaka, davranış tarzlarına hizmet ediyor olması lazımdır. O zaman buna tekabül eden bir biçim ifadelerine (mimari çözümlenmeye) ihtiyaç vardır (Can ve Doğan, 2016: 36-37).

Şehrin bir süreç olması, bu süreçte nelerin değiştiğinin, nelerin de geçmişten bugüne korunması, bugünden de yarına taşınması gerektiğinin belirlenmesini de gündeme getirmektedir. İnşa sürecinde kalıcı olanla, değişecek olan arasında bir dengenin gözetilmesi, bilgi, inanç ve sorumluluğun oluşturduğu ebedi değerleri taşıyan mimari üslup ile insan, toplum ve ailenin değişen ihtiyaçlarının ve bölgenin özelliklerinin esas alınmasını gerektirmektedir (Cansever, 2014: 136).

Geçmişten geleceğe uzanan süreçte varlığını sürdüren şehirde, bir yanda kalıcı, diğer yanda da geçici varlıklar ve bunların yapısındaki değişen ve değişmeyen hususların birlikteliği söz konusudur. Cansever'e göre nesiller sürekli birbirini takip etmekte ve her gün güneş doğup batmaktadır. Buna rağmen değişmeyen şey bu durumun bir devamlılık göstermesidir. Bir anlamda değişmeyen şey onun varlığı olmaktadır. "Kâinatın yapısındaki bu devamlılık ve değişme, bunların varlığı gibi içi içe kurulmuş şehirler ve düzen ile kalıcı olanla değişimi birleştirerek sonsuz güzelliği ortaya çıkarıyor" (2014: 122). Her şeyin değişmemesi, bazı şeyler değişirken bazı şeylerin sürekli olarak varlığını muhafaza etmesi ortaya bir kargaşanın çıkmasını engelliyor. Çünkü her şey değiştiğinde kaos oluşur. Sistem bazı şeylerin korunması ile oluşur, Statiklik bazı şeylerin değişmesi ile aşılır. Cansever'e göre; değişmeyen,

kalıcı, büyük değerler sistemine karşılık günlük hayatı düzenleyen çevrelerin değişmeye açık olması, hayatın dinamik bir süreç olduğunu göstermekte, değişmeyen ancak ilahi gerçek olduğunu ortaya koymaktadır (Ayvazoğlu, 2016: 48).

Fotoğraf 12. Ertegun Evi, Bodrum, Muğla, 1971 – 1973 (Tanyeli, Yücel, 2007: 221)

Harr'ın “bana evlerin 30-40 senede eskimesini sağlayın, ben size dünyadaki bütün şehirlerin meselelerini halledeyim” sözünden hareketle Cansever, Avrupa’da şehirlerin hiç değişmeyecekmiş gibi kurulduğu, bunun da bugünün iradesinin gelecek nesillere dayatılması anlamına geldiğini düşünmektedir. Buna karşıt olarak şehrin sürekli değişebiliyor olmasının ise yeni nesillere yaşadıkları kente kendi iradeleriyle katkı sunma imkânı sağladığını belirtmektedir (Ayvazoğlu, 2016: 86-87).

Cansever’e göre, “şehrin varlık özelliklerinin en üst amacı, kuşkusuz, yaşayan neslin olduğu kadar gelecek nesillerin de manevi kültürel hayatlarının, idrak ve davranış tercihlerinin en üst düzeyde gelişmesini sağlamak ve düzenlemektir” (2016a: 115).

Gelecek nesillere, şehrin oluşum ve gelişimine katkı sunma imkânı yakalamalarını sağlamak için özellikle evlerin betonarme gibi kalıcı nesnelere yerine ahşap gibi geçici nesnelere üretilmesi ve üretilen şeyin küçük parçalardan oluşmasını sağlamak gerekmektedir. Cansever bir evin on daireli bir apartmana göre küçük, elli daireli bir apartmana göre ise daha da küçüktür. Evler, ailenin değişen ihtiyaçlarına cevap verebilmek, yani değişmeye imkân sağlamak amacıyla küçük

ölçekli tasarlanmalı, dolayısıyla küçük parçalardan oluşan bir eve ekleme yapma imkânının bulunduğu bir apartmanda ise eklemenin ve dolayısıyla değişimi sağlamanın söz konusu olmadığı kanaatindedir. Küçük parçaların standart hale getirilmesi ile oluşan ve ilave yapmaya imkân tanıyan Türk-Osmanlı şehir çözümlemesinin insanlığa müthiş bir katkı sunduğunu ve bu düzenin doğru kurulması halinde, objektif alemin kısıtlanmış ve steril bir görüntü kazanmasının önlenilebileceği, maddi ve manevi alem arasındaki karşıtlığın da ortadan kaldırılabileceğini düşünmektedir. Cansever'e göre, bu kabul İslam kültürlerinin varlığın her an değişen yapısına, kayıtsız şartsız uyma iradesini ve Türk-İslam şehirlerinin varlıkta bu değişmeye uygun evler ve şehirler yapma iradesinin kaynağını oluşturmaktadır (Ayvazoğlu, 2016: 46; 2016: 87; 2016: 119-120; 2016: 137).

Süreç halindeki varlık telakkisi ekonomik açıdan da önemli çözümlene oluşturuyordu. Son derece küçük ilavelerle değişme mümkündür... Sürekli değişme sayesinde... her nesil şehri kendine göre yeniden inşa ettiği için, üst düzeyde bir çevre şuuruna ve sorumluluğuna sahip olarak yetişiyor. Hiçbir nesil, müteakip neslin elinden bu imtiyazı almıyor (Ayvazoğlu, 2016: 49-50).

Bir süreç olarak şehir bir yandan insanın bilinç, irade ve sorumluluk sahibi yüce bir kişilik olarak şehre katkı sunmasının yolunu açarken diğer yandan da çatışma ve kargaşayı azaltıp şehrin sürdürülebilir olmasını söz konusu kılmaktadır. Cansever'e göre, sürdürülebilirliği sağlamanın yolu varlığın sürekli oluşum halinde bulunduğunun farkında olmakla mümkündür (Ayvazoğlu, 2016: 81). Bilim ve teknolojinin sağladığı imkânların kullanılmasıyla üretilen kalıcı yapılardan oluşan modern şehirler hem değişime kapalıdır hem de eklemlenebilir özellikler taşımamaktadır. Değişen insan ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı değişim ise yık, yoğunlaştır, yap anlayışı ile yerine getirilmeye çalışılmakta ve bu durumun doğal sonucu olarak da ciddi anlamda kaynak israfları söz konusu olmaktadır. İnsanların yaşadıkları şehrin oluşumuna katkı sunmaları, insana şehre ve çevreye karşı duyarlılığın geliştirilmesi açısından da önemli bir işlev görmektedir.

4.2. Ufki Şehir

Varlığın dinamik bir süreç olduğuna inanan Cansever, kalıcı yapıların bu dinamik süreç içerisinde hayatı yeni şartların imkânlarına göre biçimlendirmeyi engellediğini düşünmektedir. Bu anlamda kalıcı yapıların oluşturduğu engeller ile dinamik süreç arasındaki çelişkilerin yok edilmesi gerekmektedir. Cansever savunduğu görüşün, çoğunluğu iki katlı, az bir bölümü bir veya üç katlı, bahçeli avlulu ev olduğunu dile getirir. O bu çözümü ufki yoğun yerleşme olarak adlandırmaktadır (2016b: 19; 2014: 165).

1900-1950 yılları arasında Osmanlı bakiyesi Türkiye şehirlerinin kahir ekseriyeti, giderek yok olan bahçeli-müstakil evlerden oluşmaktaydı. ... 2013 yılında ABD halkının %87.99'u (271 milyon) müstakil evlerde oturmakta, İngiltere ve Galler konut stokunun %79'u müstakil evlerden oluşmaktadır. Öte yandan Türkiye halkının %91.65'i bir-iki-üç katlı bahçeli, müstakil evde oturmak istemektedir (Düzenli, 2016: 6).

Fotoğraf 13. Ballıkuyumcu Toplu Konut Projesi, Ballıkuyumcu, Ankara, 2001 (Tanyeli, Yücel, 2007: 405)

Cansever'in ufki yoğun yerleşmede önerisi bahçeli evler sistemi değil, bahçesi ve avlusu olan evlerdir. Yaklaşımının merkezine Bursa'yı alan Cansever'e göre, "Bursa'da merkez alanında takriben 120 metrekarelik bir evin bahçesi yalnız

50 metrekareydi. Bu 40-50 metrekarelik bahçe ailenin bütün tabiat ilişkisini sağlıyordu” (Ayvazoğlu, 2016: 80). Şehri meydana getirecek bütün yapıların israftan uzak bir yaklaşımın ürünü sade, yüce, abidevi ve güzel niteliklere haiz birimler olması gerektiğini savunan Cansever, yapıları “bulunduğu yeri yücelten bir ziynet” olarak görür. Ona göre ancak bu şekildeki bir şehir, içerisinde yaşayanların ufkunu açar, yeni nesillerin yüce değer yapıları ile yetişmesine imkân sağlar. Cansever, 1 – 2 katlı ve nadiren 3 katlı bahçeli evlerden oluşan şehir kurgusunun ahalیه, yaşanabilir, sürdürülebilir, eklemlenebilir, esnek, dinamik, katılımcı, ekolojik ve ekonomik gibi cari kavramlarla üretilen yaşam çevrelerini vadettiğini ifade eder (Düzenli, 2016: 13).

Fotoğraf 14. Ballıkuyumcu Toplu Konut Projesi, Ballıkuyumcu, Ankara, 2001 (Demirgüç, 2006: 94)

Ballıkuyumcu Toplu Konut Projesi (fotoğraf 13,14), Batı Kent Yeni Şehir ve Konut Yerleşmesi (fotoğraf 16) ve Sivas Kaleardı Mahallesi Restorasyonu Uygulama

Projesi (fotoğraf 17) çalışmalarında görüldüğü gibi şehrin ufki yerleşme şeklinde oluşturulmasının mümkün olduğuna inanan Cansever, ufki yerleşme düzeninin dikey yerleşmeye göre daha fazla arsa gerektirmediği kanaatindedir. Kurulacak yerleşmede insanın güneş ve hava almasına, sosyal ilişkiler kurmasına imkân vermesi açısından hem dikey, hem de yatay yerleşmede hektar başına şehir ölçeğinde 150 kişi, yerleşme birimi ölçeğinde ise 350 kişiden daha fazla insan yerleştirmeye imkân olmadığının bilindiğini ifade eder (2014: 166).

Ufki yerleşmenin, özünde Allah'a ait olan toprağı ve şehri haksız kazanç hırsı, sorumsuzluklar, arazi rantı, çevre kirliliğı, yapı spekülasyonları ve adaletsizliklerden koruyacağını düşünen Cansever, bir ailenin ihtiyacını karşılayacak şekilde vücuda getirilmiş müstakil evlerin tüm bu olumsuzlukları gidereceğı kanaatindedir (2016a: 127-128).

...Ufki yoğun yerleşme düzeninin bütün toplumların en önemli ahlaki çözülme sebebinin teşkil eden arsa ve bina spekülasyonunu sona erdireceğı ve 1000 kişinin yerleşeceği alana 5000 kişiyi insani ihtiyaçları hiçe sayarak, beton yığınları içine tıkıştırarak gerçekleştirilen vurgun yolunu kapatacağı kesindir (Cansever, 2014: 166).

Tanzimat'la birlikte çok katlı binalar yapılmasına izin verilmesi evlerin ve iş binalarının rant transfer aleti olarak kullanılmasına yol açmış, değer artışı ve yoğunlaşmanın kamu yatırımları ile birlikte artarak gelişmesi sonucunda ise şehir düzeni bozulmuştur. Cansever'e göre, kar transferinin yapılabilmesi için nüfuzlu kişilerin haklarını aşan taleplerde bulunduğu bu süreçte, yapı yapma hakkı yükselip, yoğunlaşmış, bir taraftan da daha onca boş olan araziler yapı yapma hırsı ile işgale uğramıştır. Oysa Cansever için bir, iki ve üç katlı evler hiçbir şekilde yoğunlaşmadan oluşan toprak rantının kullanılmasına imkân bırakmaz (Ayvazoğlu, 2016: 56-57).

Cansever, ABD'de yapılan araştırmalardan yola çıkarak çok katlı yapıların hem maliyet hem de sosyal açıdan büyük sorunlar yarattığını ifade eder. 1979 yılında Ankara Batıkent için yaptığı maliyet araştırmalarında tek katlı evlerin metrekare maliyetlerinin 8700 lirayken çok katlı binalarda bu maliyetin 22000 liraya ulaştığını belirtir. Ona göre, ufki yerleşme aynı zamanda ciddi bir kaynak israfını da önlemekte ve tutumluluğa imkân tanımaktadır. Cansever'e göre, tutumluluk şehirlerimizde her insanın insanca ve yüksek bir seviyede yaşamasını sağlayacak bir çözüme ulaşmamızı sağlayabileceğimiz imkânlar oluşturabilir. Ancak bu tutumlulukla

insanın yaşama şartları arasındaki dengeyi de beraberinde değerlendirmeyi gerektirmektedir. Ona göre tutumlu şehir yapacağız diye insanları üst üste istiflemek insani bir çözüm değildir. Tutumlu şehir hayatın her parçasını güzelleştirecek şekilde düzenlenmeli ve içerisinde insanın sosyal yaşamı için gerekli alanlara imkân tanınmalıdır. “Öyle değil mi? Çocuklar nerede oynayacaklar? Ağacı görmeyecekler, güneşi görmeyecekler. Anneleri bir yere götüremeyecek onları. İhtiyarların dünyası bir başka kâbus olacak. Buna razı olmamaları gerekiyor.” Cansever, tutumlu şehirden söz edildiğinde yalnızca tutumlu değil, BM Habitat konferansında belirlendiği şekliyle katılımcı, sürdürülebilir ve adil bir şehirleşme düzeninin de söz konusu edilmesi gerektiğini düşünür (Ayvazoğlu, 2016: 76-78).

Fotoğraf 15. Çiftehavuzlar Apartmanı, Çiftehavuzlar, İstanbul, 1964-1965 (Tanyeli, Yücel, 2007: 127)

Cansever, Paolo Soleri'nin¹ hızlı nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan problemleri alt edebilmek için geliştirdiği tutumlu kent projesini Arizona'da inşa ettiği Arcosanti kentiyle hayata geçirmeyi denediği projede 100 kata varan dikey mekânlı yerleşmelerin tasarlanmasını, tebessümlere yol açacak nitelikte olarak değerlendirir. Soleri'nin Arizona'da yapmak istediği şeyi bildiğini, gezip gördüğünü ifade eden Cansever, yapılanın tamamen teknokratik bir çözümleme olduğunu ve müthiş mühendislik cambazlıklarının kullanıldığını dile getirir. Yapılanları “bana sorarsanız, Soleri'nin düşünce tarzı, bütün dünyaya biçim vermek iradesini kendi şahsında toplamak isteyen bir primadonna'nın² düşünce tarzı” olarak eleştiren Cansever, sürekli bir şekilde değişen hayat dikkate alındığında yapılan şeylerin kaskatı kalıplar olduğu ve bu kalıpların sınırlarının değiştirilme imkânının olmadığı kanaatindedir. Ona göre, bir süreç olan hayat içerisinde yüzlerce ailenin tıkıştırıldığı apartman bloklarının değişecek hiçbir tarafı bulunmamaktadır. Burada yaşayan insanların sadece evlerinin mobilyalarını değiştirebildiklerinin farkında bile olmadıklarını düşünmektedir (Ayvazoğlu, 2016: 80-81; Cansever, 2014: 133).

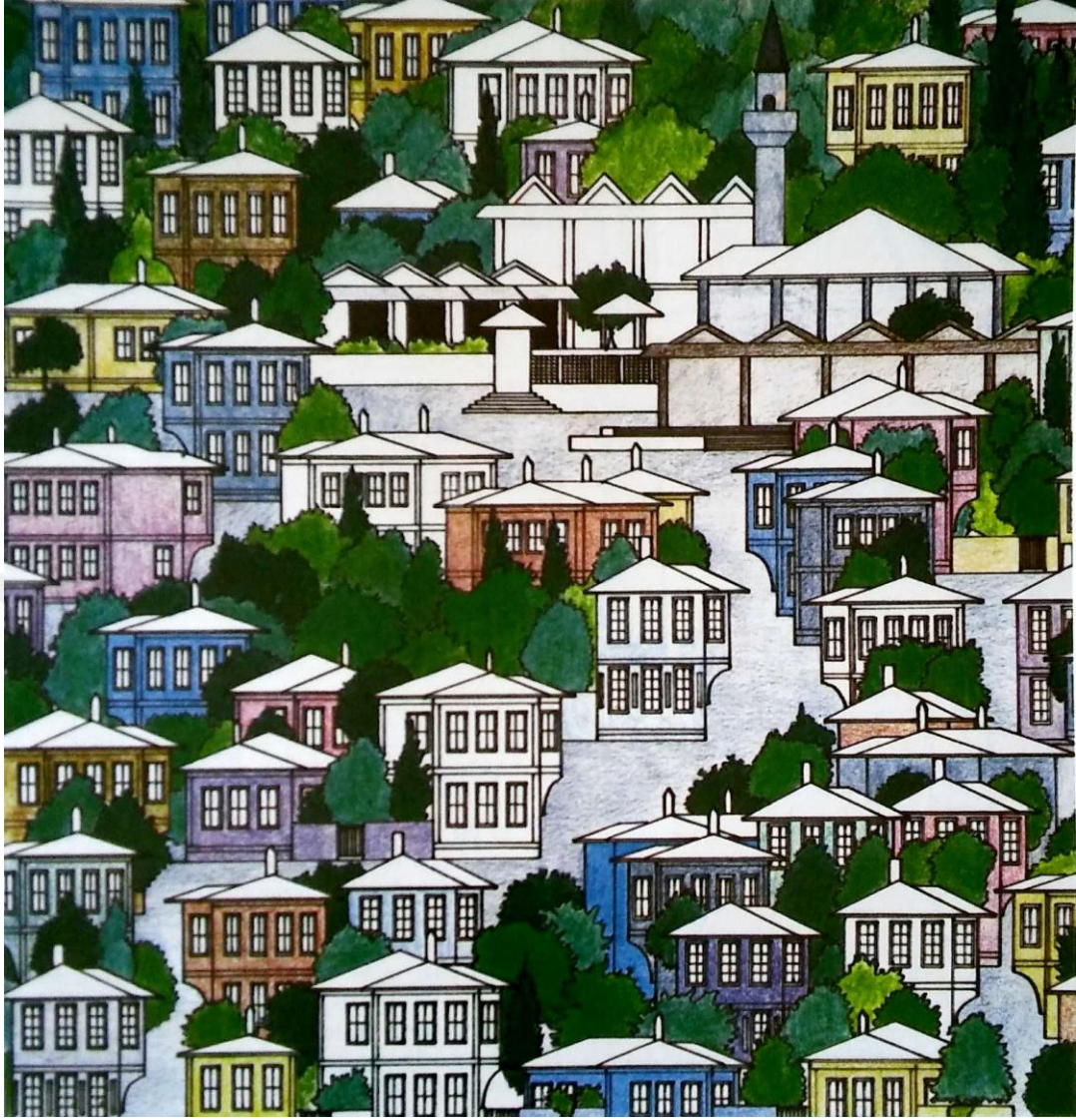
Le Corbusier'in Paris için çizdiği *Güneş Şehri* şemasına da eleştiriler sunan Cansever, 1955-1960'lı yılları arasında bir Alman mimarın, Güneş Şehri'nin gölgelerini çizdiğini, bu çizim sonrasında ise şehirde hiç güneş olmadığını, her yerin gölge altında kaldığının ortaya çıktığını belirtir. Ona göre, “kestirme formüller çok tehlikelidir” (Ayvazoğlu, 2016: 79).

Merkez teknokrasinin kararları ile inşa edilen 8, 10, 15 katlı apartmanlarda yaşamaya, bir beton yığınının şu veya bu deliğine girmeye mahkûm edilen ailelerin, her türlü toplumsal ilişkisi kopmakta, imkânsızlaşmakta veya zorlaşmakta, ayrıca insanların tabiatla ilişkisi sona ermektedir (Cansever, 2016a: 128).

Cansever, insanları konut silolarında yaşatmayı birçok sosyal, psişik ve kültürel krizin kaynağı olarak görür. Ev ve bahçe isteyen halkın modern evler yapmak adına devlet fonlarını kullanan kurumlar tarafından 21. katlarda yaşamaya mahkûm edildiği ve üstelik 21. katı taşıması için altında o sayıda katı taşıyacak strüktürler meydana getirildiği ve halkın kaynaklarının tüketilerek israf edildiği kanaatindedir (2016a: 195).

¹ Paolo Soleri: (1919-2013) İtalyan mimar ve kent planlamacısı. En önemli eseri Arizona çölünde inşa edilmiş bir kentsel laboratuvar olan Arcosanti'dir. Soleri, Arcosanti de alternatif bir insan habitatu test etmeye ve göstermeye çalışmıştır.

² Operada baş kadın rollerini oynayan oyuncu.

Fotoğraf 16. Batıkent Yeni Şehir ve Konut Yerleşmesi, Ankara, 1980 – 1981 (Tanyeli, Yücel, 2007: 259)

Cansever, merkezi kararlarla 8-10 katlı apartmanlarla yaşamaya mahkûm edilen insanın her türlü toplumsal ilişkisinin zorlaştığı, imkânsızlaştığı, koptuğu, aynı zamanda tabiatla ilişkisinin de sona erdiği görüşündedir (2016a: 128). Ona göre, 30 katlı bir bina yapıp içine bir aile yerleştirmek, ona nerede oturacağını emretmek, o insanın çevresini oluşturma, idrak etme, değerlendirme, değiştirme haklarını elinden almak demektir. Bu durumun doğal sonucu olarak komşular arası ilişkiler sığlaşarak kopmakta, ihtiyaçlar ile çocuklara ne olacağı sorusu gündem dışı kalmaktadır. Dev beton yığınları içerisinde tabiatın, ağacın, çiçeğin güzelliğine erişemeyen, buralarda sorumluluk duygusundan uzakta yaşayan insanlar dünyayı çirkinleştirmektedir.

Cansever, dev beton yığınlarında yaşamaya mahkûm edilen çocukların tabiatla ilişkilerinin koptuğu, yaşlıların ise bu güzelliği tadarak yaşamlarını tamamlama fırsatlarının yok edildiğini düşünür (2014: 88,155).

Cansever, bugünün Türkiye’inde mimari çevrenin insanlık tarihinde benzeri olmayan bir kirlilik içerisinde olduğunun düşünmektedir. Ona göre, adeta gizli bir putperestliğe dönüşen makine çağının bütün sorunları çözeceği inancı, gayrı insani yaklaşımlarla birlikte milyarlarca insanı evsizliğe, geri kalanları da tabiattan uzak, yaratılış gerekleriyle zıt bir hayatı yaşamaya mahkûm etmiştir. Ülkemizde çok katlı apartmanlarla birlikte tarihi şehirlerimiz yıkılmış, bu yeni yaşama ve yerleşme düzeni, mimaride kültürel devamlılığı yok ederek büyük bir israfa ve dolayısıyla kaynak yetersizliğine yol açmış, insanlarımız sefalet mahallelerinde, gecekondularda yaşamaya mahkûm edilmiştir (2014: 163-164).

Cansever’e göre, ufki yerleşme insanın yüceliğine uygun olarak onun binalar, dev ölçekli yollar ve şehir mekânları arasında eriyip, küçülerek çevresinin oluşumundaki sorumluluğunu dahi unutmamasını engelleyecek bir çözümlerdir. Çünkü insan ancak küçük ölçülü çevre içinde bu çevreyi ve onun birimlerini fark etme, insana saygı ile bakma ve bilinçlenme imkânına kavuşabilmektedir. “Sadece böyle bir ölçü düzeni, insana, her an yeniyi ve güzeli, mimari değerleri fark ettirir. İnsanı şaşkın bir seyirci durumuna düşmekten kurtarır” (2016a: 183-184).

New York caddelerinde gezinen ve *Empire State* binasının 102. katına çıkan Davutoğlu’nun hissettikleri Cansever’in bakış açısını doğrular niteliktedir. O, insanı ezen gökdelenlerin arasında gök kubbeyi hissedememenin kendisinde varoluşunun asli unsurlarından kopmuş olduğu hissi uyandırdığını, 102. katın ise gökyüzünün müşfik enginliğine yaklaşma heyecanından daha çok, sokaklarda gittikçe hiçleşen insanlardan, kendisini koparan bir kibrin psikolojisini ürpererek hissettiğini ifade eder (2016: 30).

Şekuli (dikey) şehir

Yoğun, donuk, kapalı, rantçı, müsrif, tahakkümci, ylıkçı, güneşsiz, manzarasız, tabiat dışı

Ufki (yatay) şehir

Yaşanabilir, sürdürülebilir, eklenenebilir, esnek, dinamik, katılımcı, ekolojik, ekonomik, sade, doğal, insani

Şekil 3: Ufki şehir, Şekuli şehir / Farklar

Ufki şehir, Cansever'in varlığın bütünlüğü kapsamında dile getirdiği iç bütünlük, ontolojik çevre ile yaratılmış çevrenin bütünlüğü, varlığın yasaları ile varlığın güçlerinin bütünlüğü şeklinde özetlenebilecek yaklaşımlarının pratikte hayat bulmasını sağlayan şehir yapılanmasıdır. Çoğunlukla iki, az sayıda bir ve üç katlı ve bahçesi olan evlerden oluşan ufki şehir, insan tabiat ilişkilerini bir bütünlük oluşturacak şekilde düzene koyabilecek imkânlar barındırmaktadır. Beton yığınlarıyla kaplanmış modern şehirde insan ile tabiat, çevre ile mimari, parça ile bütün arasında kurulamayan ilişkinin sonucu olarak tahrip edilen çevrenin, çevre felaketlerinin ve sürdürülemez boyutlara ulaşan çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik imkânlara sahiptir.

Dikey şehirleşmenin, insan ürünü ile doğal çevre arasında ortaya çıkardığı çatışma bir yandan doğayı tahrip derken, diğer yandan da tabiatla ilişkisi kesilen insanı önemli ruhsal sorunlarla baş başa bırakmıştır. Dev beton blokları arasında tabiatın kopan insan kendine yabancılaşmıştır. Cansever, yaratılmış çevre ile insan üretimlerinin bir bütünlük oluşturmasını bir zorunluluk olarak dile getirmektedir. Bu

durum ontolojik çevrenin korunmasını ve insanın ürettiklerinin varlığın yaratılış amacına ve yasasına uygun olarak inşa edilmesini zorunlu kılmaktadır. İnsan ve üretimlerinin yaratılışla uyum içerisinde bütünleşmesi hem tabiatın korunmasına, hem de mimari çevrenin bozulmasıyla oluşacak kültürel kirlenmenin neden olacağı yabancılaşma ve kimlik bunalımına son verecektir.

Ufki şehir yaklaşımı aynı zamanda varlığın bütünlüğü kapsamında ele alınan varlığın yasaları ile varlığın güçlerinin bütünlüğünün sağlanmasına da zemin hazırlayacaktır. İnsan ölçeğinde evler, yollar ve alanlardan oluşan, onun tabiatla olan ilişkisini göz ardı etmeyen, hayatın dinamik bir süreç olmasının beraberinde getirdiği değişime açık yapısıyla günümüzde çokça üzerinde durulan yaşanabilir, sürdürülebilir, eklemlenebilir, esnek, dinamik, katılımcı, ekolojik ve ekonomik bir şehir yapılanmasıdır. Bu yaklaşım, modern şehrin inşa sürecinde ortaya çıkan en başat sorunlardan biri olan, öncelikli olarak makinenin imkânlarıyla hareket eden, tek boyutlu yaklaşımın çözümüne ilişkindir. Teknolojik gelişmelere paralel olarak yaygınlaşan makineler ve bu makinelerin kendisine sağladığı güçle yolunu kaybeden insanın, makinenin imkânlarını tek güç olarak kabul etmesi sonrasında ortaya çıkan tahribat oldukça büyük ölçekte dir. İnsanı hiçe sayan bu anlayış bir yandan gayri insani bir dünya oluşturmuş, diğer yandan da ciddi çevre tahribat ve kirliliğine yol açmıştır.

Ufki şehir bir yandan bilinç, irade ve sorumluluk sahibi olan insanı devasa bloklar arasında hiçleşmekten, bilinç ve iradesini kaybetmekten ve sorumluluğunu unutmaktan korurken, diğer yandan da değişen ihtiyaçlarına bağlı olarak çevresinin yeniden inşasına ve güzelleştirilmesine katkı sunacağı bir ortam sunar. Çocukların, yaşlıların tabiatla buluşmalarına, çevreyi tanıma ve inşa etme bilinç ve sorumluluğu yüklenmelerine imkân tanır. Hilmi Yavuz'un Bursa Orhangazi'de çocukluğunun geçtiği bahçeli evi anlatırken söylediği “bir itirafta bulunayım; bildiğim bütün çiçek adları, o bahçedeki çiçeklerin adlarıdır.” sözü, bahçenin doğa ile tanışmayı sağlamadaki rolü inkâr edilemez. Yine Yavuz'un “hepimiz bütün sahiciliğimizle görünüyoruz” dediği Bursa Orhangazi'deki aile fotoğrafı, tabiatla insan arasındaki yakın ilişkinin insanın sahiciliğini ortaya çıkarmadaki rolüne işaret eder (2001: 76 – 77).

Modern şehirlerin övünç kaynağı çok katlı binalar yol açtıkları arazi rantıyla birlikte gelir dağılımlarında adaletsizliğe, şehir merkezlerinin yoğunlaşmasına ve tarihi ve kültürel mekânların tahrip edilmesine yol açarken, şehirlerin yapı yapma hırsıyla tahrip edilmesine, gecekondulaşmaya, çarpık kentleşmeye, ülke kaynaklarının israfına da neden olmuşlardır. Evlerin üç katı geçmemesi hiçbir şekilde arazi rantına izin vermez. Bina ve arsa spekülasyonlarının meydana gelmesine imkân bırakmaz. Haksız kazancın yol açtığı gelir dağılımlarındaki eşitsizlik söz konusu olmaz. Aynı zamanda şehir merkezlerindeki tarihi ve kültürel mekânların korunmasını da sağlayarak kültürel kirlenmeye, suça veya şiddete müsaade etmez. Çok katlı binalar bir yandan inşa maliyetleri bir yandan da değişime kapalı yapılarıyla ciddi anlamda kaynak israfına da yol açmaktadır. Pahalı oluşları konut yetersizliğinin önlenmesinin önündeki en büyük engeldir. Kaynak yetersizliği yoksul insanların sefalet mahallelerinde ve gecekondularda yaşamalarına yol açmaktadır. Ufki yerleşme kaynak israfının önlenmesine yoksul insanların da insanın yüceliğine yaraşır mimari yapılarda yaşamalarına imkân tanıyacaktır.

Ufki şehir, coğrafyanın dolayısıyla yerelin şartlarının dikkate alınması üzerine kurgulanmaktadır. Modern çağın birbirine benzeyen şehirleri gibi kültürel kirlenmeye yol açmaz. Kestirme formüller yerine inşa edildiği mekânın (tarih, kültür, coğrafya) şartlarını dikkate alır. Topografyanın sunduğu alternatifler değerlendirilir. Cansever, topografyanın biçiminde onu yaratan ilahi iradenin tezahürü olduğunu söyler. Ufki yerleşmenin topografya ile uyumlu olması insanın yaratılış gerçeğiyle dolayısıyla da kendi gerçekliğiyle uyumlu olmasını sağlayarak bireyde yabancılaşma, anomi, depresyon ve hiçlik duygularının oluşumuna engel olur.

Tanpınar'ın her uzvu birbirine bağlı yaşayan mahallenin yerini, küçük bir Babil kulesi gibi apartmanların aldığını belirttiği, modern şehrin insanların birbirinden habersiz ve kayıtsız olduğuna dair değerlendirmeleri ancak ufki şehrin insana ve toprağa yakın yönüyle aşılabilecektir. Bahçeli küçük evler, çok katlı binaların neden olduğu yalnızlık, sosyal iletişimsizlik, komşuluk ilişkilerinin azalması gibi sorunları asgariye indirecektir. Onuncu katın yalnızlığında sonunu bekleyen bir yaşlı, bahçesinde tabiatla ve komşularıyla buluşabilecek ve böylelikle hayatını mutlu bir şekilde noktalayacaktır.

Ufki yapılaşma, insan ile tabiat arasında kopan ilişkiyi yeniden doğru bir şekilde sağlayarak tabiatla buluşan insan özüne dönerek içine düştüğü ruhsal sorunlardan arınacaktır. İnsan ölçeğinde bir dünyanın kurulması ile birlikte kendi yüceliğinin farkına varan insan; bilinç, irade ve sorumluluğunun bir gereği olarak çevresine karşı daha duyarlı davranacak ve çevresinin güzelleştirilmesine katkı sunacaktır. Topografya şartlarından ve imkânlarından faydalanılmasının oluşturduğu tasarruf ve imkânlarla konut yetersizliğinin önüne geçilebilecektir. Arazi rantının ortaya çıkaracağı haksız kazanç, merkezi noktalarda yoğunlaşmadan kaynaklanan altyapı, trafik, gürültü, tarihi ve kültürel alanların tahrip edilmesi, tarım arazilerinin yok edilmesi gibi sorunlar sona erecektir.

Yeni kurulan şehir merkezlerinde yalnızca merkezi iş alanları için yüksek binaların yapılmasını doğru bulan Tekeli, bu yapıların yapı maliyetleri ve işletmelerinin de oldukça pahalı olduğu kanaatindedir. Bu alanların ekonomisinin de ancak yüksek rantlar olduğunda sağlanabileceğini belirten Tekeli, bu rantın taşınmaz sahiplerinin çıkarına olmakla birlikte diğer tüm kentlinin kaybına olduğunu ifade eder (2014: 61).

4.3. Tutumlu Şehir

Cansever, şehrin tutumlu şehir olması gerektiği kanaatindedir. Ona göre, Osmanlı tecrübesi şehrin tutumlu olmasını sağlayacak yollar hakkında bizlere pek çok ipucu vermekteydi.

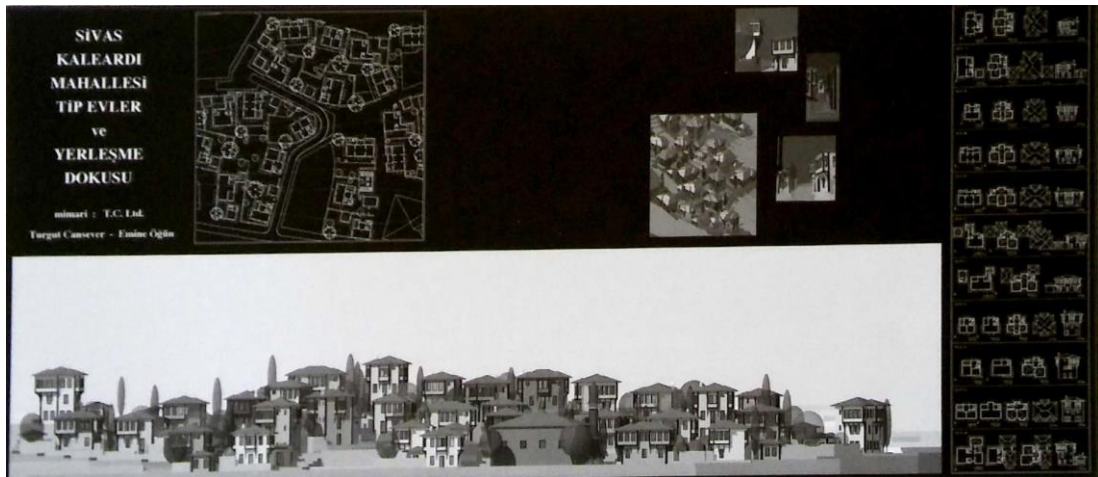
Osmanlı tecrübesi sürekli oluşum halindeki dünyada, iradesine sahip insanın bir başkasının iradesine mahkûm edilmeden yaşaması için, evin ölçülerinden inşasına, oturma biçiminden oturulacak yerin tasarımına, evin ve şehrin oluşmasına varıncaya kadar birçok konuda tutumlu bir çözümlenmeyi nasıl ortaya koyacağımızın ipuçlarını veriyor (Ayvazoğlu, 2016: 90).

Ayvazoğlu ile yaptığı konuşmada Cansever, tutumlu şehir düşüncesinin ilk adımının evin tutumlu olması olduğunu belirtir (Ayvazoğlu, 2016: 90). Türkiye'nin yıllık konut ihtiyacının (60 milyon nüfus için) yılda 500.000 olduğunu düşünen Cansever'e göre, bu ihtiyacın karşılanmasında en önemli dar boğaz kaynak yetersizliğidir. Bu nedenle, tutumlu ev için hem metrekare masraflarının azaltılması, hem de evin farklı maksatlarla kullanımına uygun tasarlanması gerekmektedir. Çok

katlı konut sisteminin pahalı, taşıyıcı sistem maliyetlerinin yüksek olduğunu düşünen Cansever, yüksek yapıların depreme dayanıklılığını sağlamanın az katlı yapılara göre daha yüksek maliyet gerektirdiğini, ortalama 2-3 yıl süren apartman yapımlarının yıllık finansman masraflarının yapı masrafını arttırdığını düşünmektedir (2016a: 136-138).

Evlerde metrekare masraflarını düşürmenin yanında, Japonya ve eski Türk evlerinde olduğu gibi odaların farklı amaçlarla kullanılmasına imkân vermek de evin hacmini küçültecek dolayısıyla maliyeti azaltacak bir uygulamadır. Cansever'e göre, oturma odası, misafir odası, yatak odası gibi ayrımlar yerine, odaların kullanım amacının (gündüz oturma, gece ebeveyn yatak odası gibi) değişebilmesi, böylece odanın gece kullanılışıyla gündüz kullanılışını bir araya getirilmesi yüzde yirmi – otuz oranında ev hacminin küçültecektir (Ayvazoğlu, 2016: 82).

Daha insani, daha güzel ve daha iktisadi şehirlerin kurulabilmesine olanak sağlayacak adımlardan biri de evleri meydana getirecek parçaların bir kurala dayandırılmasıdır. Cansever'in standartlar düzeni adını verdiği yapıyı oluşturan bazı parçaların (konut parçaları, pencereler gibi) standart hale getirilerek üretilmesi, hem maliyeti azaltacak hem de yeni iş alanları doğuracaktır (Can ve Doğan, 2016: 123 – 124).

Fotoğraf 17. Sivas Kaleardı Mahallesi Restorasyon Uygulama Projesi, Kaleardı, Sivas, 1997 – 2001 (Tanyeli, Yücel, 2007: 309)

Cansever'in tasarruflu şehirler ile ilgili bir diğer önerisi otomobillerin alanlarıyla insanların yaşama alanlarının birbirinden ayrılması ile oluşturulacak yol yapım ve ulaşım maliyetlerinin azaltılmasına dönüktür. Bu ayırım sağlandığında insanlar için planlanan yaya yolları daha küçük ve daha az yük taşıyacaktır. Ev ile iş arasındaki mesafenin yarım saatlik yürüme veya beş dakikalık bisiklet yolu şeklinde ayarlanması ile de trafik harcamaları düşürülecektir. Cansever'e göre, tutumlu şehir için "insanı kurban etmemek için yeri geldiğinde otomobili kurban etmeyi düşünmek gerekir" (Ayvazoğlu, 2016: 85).

Tutumlu şehirler için önemli bir hususun da evlerin arka ve yan bahçelerinin meydana getirdiği yeşil kümeleri olduğunun düşünen Cansever, bu alanların kullanıcılarına aktif yeşil alan denilen yerlerden kat kat daha fazla hizmet verdiğini düşünmektedir. Böylece insanlar belediyelerin önemli harcamalarda bulunduğu şehir parklarına daha az ihtiyaç hissedecek, bu durum da şehrin yeşil alan bakım ve yatırım harcamalarında çok önemli tasarruflar sağlayacaktır (2016a: 122).

Cansever'in tutumlu şehirler için bir diğer önerisi Osmanlı vakıf sisteminden esinlenmektedir. O, belediyelerin belirli zümrelerin kendilerine verecekleri desteğin kendilerini iktidarda tutacağını düşünerek büyüyen şehir merkezlerinin bu zümreler tarafından kendi servetleri haline dönüştürülmesine müsaade etmelerini önemli bir problem olarak değerlendirir. Cansever'e göre yapılması gereken büyüyen şehirlerin yeni merkezlerinin belediyeler tarafından kamulaştırılarak oluşacak artı değer de tıpkı vakıf sisteminde olduğu gibi şehirlie hizmet, sosyal donanım ve alt yapı olarak geri döndürülmesidir. Cansever, vakıf sisteminin merkezlerde oluşan artı değeri topluma aktarmanın ve aynı zamanda haksızlıkların, çirkinliklerin ve gayri ahlakiliğin önlenmesindeki rolünün bu gün dahi önemli olduğu ve Osmanlı şehirlerinin bu yapısıyla insanlığın geleceğine örnek olacak mahiyette olduğunu düşünmektedir (2016b: 105 – 108).

Modern şehrin pek çok ögesi insan boyutlarının çok ötesinde güç ve gösteriş ürünüdür. Devasa boyutlardaki binalar ve yollar önemli kaynakların kullanılmasıyla oluşturulmuşlardır. Hem maliyetleri hem de değişime kapalı bu yapılar, kaynakların doğru kullanılmadığının da bir göstergesidir. Şehrin oluşum ve gelişim süreçlerinde tutumlu şehir olarak planlanması, modern şehirlerin öne çıkan ekonomik sorunları

arasında yer alan israfı, kaynakların boşa kullanılmasını, arazi rantı ve spekülasyonları, sefalet mahallelerini, evsizlik ve yoksulluğu, bu durumun yol açtığı depresyonu, suç ve şiddet oranlarında artış gibi psikolojik sorunları ve tarihi mekânların ve çevrenin tahrip edilmesini engelleyecektir.

4.4. Standartlar Düzeni

Ayvazoğlu ile yaptığı söyleşide Cansever, standartlar düzeni yaklaşımıyla ne yirminci yüzyılın başında Almanya’da yapılanlar gibi yan yana dizilmiş evler yapmayı, ne de devasa apartman bloklarına insanları istiflemeyi kastetmediğini belirtir. O her iki durumu da bir çeşit totaliterlik olarak değerlendirmektedir. Ona göre bu yaklaşım aileyi standartlaştırma iradesini yansıtmaktadır. Oysa aileler ve istekleri standart değildir (Ayvazoğlu, 2016: 98). Cansever’in arayışı ferdiyetin yüceliğini yok etmeyecek bir standartlar düzeninin nasıl kurulabileceğidir. Çünkü ona göre, yirminci yüzyılda makine kültürünün doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan standartlar düzeni ferdiyetin yüceliğini sağlamaktan oldukça uzaktı. Bu standartlar içerisinde üretilen evlerin ve şehirlerin ferdiyetin yüceliğine imkân verecek şekilde kurulması ise mümkün değildi (Can ve Doğan, 2016: 38).

Cansever’e göre, yalnızca Osmanlı dünyasında uygulanan ve insani bir çözüm olan evleri bütünüyle standartlaştırmak yerine evlerin parçalarını standartlaştırmak şeklindeki bir standartlar düzenini kurmak gerekmektedir. Bu standartlar Osmanlı şehirlerinin de temel, değişmez ve ortak özelliklerini oluşturan inanç ve bu inançlardan kaynaklanarak oluşan davranış biçimleri, ruh halleri, ifade biçimleri, bunlara tekabül eden üslubu oluşturan manevi, kültürel standartlar, mimari eleman standartları ve teknik standartlardır. Bu standartların sağlanması ile ilgi odağı, bu malzemeleri tasarlamak yerine ev sahiplerinin ihtiyaçlarına, komşuluk ilişkilerine, sokağın ve bahçenin mimarisine, evin yönelişine ve özel meselelerin çözümüne yönelmiş olacaktır (Ayvazoğlu, 2016: 98; Cansever, 2016a: 120).

Cansever’e göre, “standartlar düzeni doğru kurulduğu takdirde Osmanlı şehrinde olduğu gibi objektif alemin kısıtlanmış ve steril bir görüntü kazanması önlenir, maddi ve manevi alem arasındaki karşıtlık ortadan kaldırılmış olur”

(Ayvazoğlu, 2016: 46). Maddi ve manevi âlem arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılmak istenmesi varlığın bütünlüğü düşüncesine uygun olarak standartlar düzeni ve standartlar ruhu ile bir bütünlük oluşturma arayışıdır. Bu bütünlük kendi merkezi etrafında kapalı, statik ve donuk bir bütünlük değildir. Varlığın değişen ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik açık, dinamik ve kümülatiftir. Cansever'e göre, bu bütünlük "tektoniklerin sonsuz mekân içinde sorumlu varlıklar olarak yer alması ile oluşan bütünlüğün insanlığı yeniden aydınlatacak "insan-ı kâmil" tasavvurunun bir zarureti ve yansıması" dır (Cansever, 2016b: 65, 102).

Standartlar düzeninin amacı yüksek düzeydeki idrak ve çözümün geniş halk kitlelerine ulaşmasını sağlamaktır. Cansever'e göre, son bir asırdır geçmişte geliştirilen çeşitli çözüm norm ve standartlarından oluşan ve ana amaca hizmet edecek şekilde birleştirilen bütünlük yok olmuştur. Bütünlüğün yeniden sağlanabilmesi için konut, tasarım, çevre, yapı tekniği, biçim ifadeleri, davranış standartları, üsluba ait standartlar ve bunların mahalli icaplara uygun bir şekilde birleştirilmesi oluşan yüksek çözümlenmelere ihtiyaç vardır (2016a: 142 – 143).

Fotoğraf 18. Sualtı Arkeoloji Enstitüsü, Bodrum, Muğla, 1988 (Tanyeli, Yücel, 2007: 309)

Cansever'e göre, Osmanlı şehir düzeninde bu standartlar yalnız mühendislik standartlarını değil mimarlık standartlarını da kapsıyordu. Pencere, duvar dolguları, sıvalar, tavanlar, pervazlar, saçak büyüklüğü, cumbalar gibi unsurların standartları, büyük abidelerin kalıcı yapılar olması, evlerin daha hafif malzemedan inşa edilmesine yönelik standartlar, şehri topoğrafyanın özelliklerine göre kurma, çıkmaz sokaklar ve şehrin ana meydanlarında muhteşem büyük abideler yapma gibi standartlar söz konusuydu (2016b: 160 – 166). Teknoloji, ihtiyaçlar, mimari üslup, yapılar arası münasebet ve mahalli gerçekler açısından üst düzeydeki idrak ve çözümlerden oluşturulan standartlar düzeni kalfalar vasıtasıyla ülke çapında uygulanıyordu. Cansever'e göre bu standartlar düzeni olmadan o harikulade şehirler meydana getirilemezdi (Ayvazoğlu, 2016: 120).

Parçaların standart hale getirilmesiyle oluşturulan standartlar düzeni bir mimari üslup ortaya çıkarıyor aynı zamanda aileye de tercihte bulunma ve hareket etme imkânı oluşturuyordu. Cansever'e göre, mekân içinde şahsiyetini koruyarak bütünlüğün kurulmasına katılan elemanlardan oluşan yığın kolektivite insan ile ilişkisinde de tarafsız bir çevrenin oluşmasına imkân tanıyordu. Bu tarafsızlık, insana bilinçli karar alma imkânı sağlayıp onun hürriyetini koruyor ve ona sorumluluk duygusu içinde hareket etme imkânını ve karar alma hakkı sağlıyordu (2016a: 78 – 79).

Standartların evrensel niteliği yanında, varlığın yerel ve aktüel gerçeklerine de uyma mecburiyeti vardır. Varlığı bütünlüğü ile kapsayan evrensel çözümlerinde aktüel ve mahalli gerçeklerin yani evrenselin, transandantalın içinde değişen, her gün yeniden var olan varlığın mikrokosmosunun, geçmişin, halin ve geleceğin, oluşumun gerçeklerini de hesaba katan çözümlerin üretilmesi imkânı oluşmaktadır (Cansever, 2016b: 65).

Standartlar düzeni ve ruhunun geliştirilmesiyle sahte bireysel kapris ve gösterişçiliğe dayalı kültürel kirlenmenin önlenebileceğini düşünen Cansever'e göre, insan ancak bu yolla “saf, temiz, varlığın-yaratılışın yasa ve emirlerine, icaplarına uymaktan doğan güzellikle zenginleşecek ve amacına ulaşacaktır.” Standartlar düzeni hem kaynak sıkıntısı çeken ülkeler hem de varlıklı ülkeler için, bir yandan insanların yaşadığı sorunların çözüme kavuşturulması diğer yandan da herkes için yaşanabilir konutlar üretme imkânına ulaşabilmek için de tek çıkış yolu olarak görmektedir (Cansever, 2016a: 94, 143).

Cansever'in standartlar düzeni adı verdiği mimari anlayış, varlığın bütünlüğü, zamanın ve mekânın sonsuzluğu, sükûnet içinde hareket, dünyayı güzelleştirmek, tarih, coğrafya ve kültür etkisi gibi mimari yaklaşımlarıyla doğrudan ilişkilidir.

Cansever'e göre, yüksek düzeydeki idrak ve çözümü geniş halk kitlelerine ulaştırmayı amaçlayan standartlar düzeni modern uygulamaların aksine bütünü değil parçayı (evleri değil evlerin parçalarını) standartlaştırılarak oluşturulmuş bir düzendir. Parçaların standartlaştırılmasından oluşturulacak mimarinin kullanılması modern şehrin mimari üslup oluşturulamaması, kaynakların israf edilmesi, insanın seçme ve karar verme imkânına ulaşamaması, evsizlik, sefalet mahalleleri, tarih, coğrafya ve kültürle uyumsuzluk, aileyi standartlaştırma, tahakküm ve kültürel kirlenme gibi sorunların çözümüne yönelik imkânlar sağlayacaktır. Ne bütünü standartlaştırarak insanın seçme şansını yok etme ne de her şeyi değişime açık tutarak yozlaştırma durumları yaşanmayacaktır. Parçaların standart hale getirilmesi ailenin evin yapımı ile ilgili seçme ve karar verme süreçlerine katılımını sağlayacak böylece insan çevresinin düzenlenmesine iştirak edebilecektir.

Varlığın bütünlüğü kapsamında ele alınan inanç ile amel, söz ile davranış, özne ile nesne arasındaki bütünlüğün kurulması, insanın kendi yaratılışını doğru bir bakış açısıyla anlamlandırıp idrak etmesi açısından önem taşımaktadır. Bütünlük fikri inanç – üslup arasındaki ilişkinin doğru kurulabilmesini zorunlu kılar. Modern mimarini bir üslup oluşturamamasının nedeni akılcı yaklaşımlarla teknoloji, mimari ve sosyal talep arasında kurulan ilişki üzerinden üretimde bulunmasıdır. Bu durum insanın yaratılış gerçeğine aykırı yapıların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Yüksek derecedeki idrak ve çözümlerden oluşan parçaların kullanılmasıyla oluşturulacak mimari, hem bir üslup özelliği kazanacak hem de geniş halk kitlelerinin bu çözümden faydalanarak insana yaraşır konutlar üretmelerine imkân tanıyacaktır.

Yeryüzünün her noktasında birbirine benzeyen standart yapılar ve şehirler üreten modern oluşumların aksine parçaların standartlaşmasından oluşan düzen bir yandan mimariye üslup özelliği kazandıracak diğer yandan da bireylere evin konumu, odaların sayısı, pencerelerin yönü gibi ailenin ihtiyaçları ile ilgili kararlara katılma hakkı sağlayacaktır.

Standartlar düzeni zaman ve mekânın sonsuzluğu anlayışının bir sonucu olarak varlığın değişen ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan eklemlenebilir, açık ve dinamik bir bütünlük oluşturmaktadır. Zaman ve mekânın sonsuz olması ve her şeyin bu sonsuz zaman ve mekânda gerçekleştiğinin kabulü, ortaya çıkan mimari anlayışı ve şehirlerin gelişim süreçlerini etkileyecektir. Sonsuz zaman ve mekânın farkında olmak; insanı eşyaya ve çevreye duyarlı, bilinçli tercihlerde bulunan, her hangi bir yanılığın esiri olmayan, geçmiş tecrübeye saygılı ve gelecek nesillerin sorumluluğunu taşıyan biri haline getirecektir. Bilinç, irade ve sorumluluk; modern şehrin unutulmuş, seçme ve karar verme iradesi elinden alınmış zayıf insanı güçlü bir irade sahibi ve kurucu bir özne olarak yeniden tarih sahnesine taşıyacaktır.

Ökten'in de dile getirdiği gibi zamanın biçimleri değiştirmekte ancak öz var olmaya devam etmektedir. Yapılması gereken biçimle öz arasındaki ilişkinin kaybedilmemesi ve o öze uygun davranış biçimlerinin bulunmasıdır. Parçaların standart hale getirilmesiyle oluşturmak istenen düzenin amacı da budur. Evin değil parçaların standart hale getirilmesi, mimari varlıkların değil o varlıkların taşıdığı özün yapılara yansıtılma çabasıdır. Modern şehrin zaman ve mekan ile ilgili çelişkisi makinenin insana verdiği güçle değişmeyecek kalıcı yapılar ve şehirler meydana getirerek zaman ve mekânın sonsuz ancak insan üretimlerinin sınırlı olmasını ilkesini göz ardı etmektir. Bu durum hem gelecek nesillerin iradelerini ipotek altına almakta hem de değişen insan ihtiyaçlarını göz ardı ederek ciddi kaynak israfına yol açmaktadır.

Tarihi, kültürü ve coğrafyayı dikkate almadan teknolojinin imkânlarıyla küresel ölçekte üretilen standart mimari yapılar ve şehirler büyük bir kültürel tahribata yol açmışlardır. Kültürel kirlenme, kimlik bunalımı ve çevre tahribatı modern şehrin kurucularının insanı, sahip olduğu değerler sistemini, tarihi ve kültürü öncelikli bir veri olarak dikkate almamasının sonucudur. İnsanı, değerler sistemini, tarihi, kültürü ve coğrafyayı yüksek bir idrak ile ele alıp çözümler üreten standartlar düzeni içerisinde bireyi kendi özü, kültürü, tarihi ve coğrafyası ile uyumlu bir mimariyi sağlama imkânına ulaşmış olmaktadır.

Standartlar düzeni, Cansever'in dile getirdiği sükûnet içinde hareket anlayışı içerisinde varlığın tüm boyutlarıyla idrak edilmesini, bilinçli ve özgür tercihlerde

bulunmayı, dolayısıyla mimariye de varlığın hareketli yapısına uyarak zaman içinde ilaveler yapmayı mümkün kılmaktadır. İnsanı yönlendirmeyi, ona tahakküm etmeyi hedefleyen ve bu duruma uygun olarak değişmeyecek şehirler meydana getirenler, insanı şehre ve çevreye karşı duyarsız hale getirmişlerdir.

Cansever'e göre, kaynak sıkıntısı çeken ve gelişmekte olan ülkeler için en doğru çözüm yolu mahalli şartlara ve zorunluluklara bağlı olarak hazırlanmış elemanların kullanıldığı bir mimaridir (Ayvazoğlu, 2016: 8). Sadece mühendislik değil mimarlık standartlarından da bahseden Cansever, evlerin hafif malzemeden inşa edilmesi, şehrin topografyanın özelliklerine göre kurulması, topografyanın özelliklerinin değiştirilmemesi gibi standartlardan da söz eder. Malzeme maliyetinin toplam yapı maliyetinin yüzde yetmişini teşkil ettiği düşünüldüğünde bu alanda yapılacak tasarruf, kaynak sıkıntılarının giderilmesinde ve herkes için yaşanabilir konutların üretilmesinde önemli bir fon oluşturacaktır (2016b: 188).

Fotoğraf 19. Karatepe Açık Hava Müzesi, Kadirli, Adana, 1999 – 2003 (Tanyeli, Yücel, 2007: 103)

4.5. Yıldız Kümesi

Cansever, yıldız kümesi yaklaşımıyla, daha önce Osmanlı dünyasında uygulandığını düşündüğü hem birbirinden bağımsız hem birbirine kültürel, sosyal ve iktisadi olarak bağlı metropol yapısından söz etmektedir (2014: 129). Sosyal, kültürel ve iktisadi

faaliyetler için ülkenin çeşitli bölgelerinde metropollerin meydana getirilerek şehirlerin büyük organizasyonlar haline dönüştürülmesi gerekmektedir. Ancak Cansever, oluşturulacak bu metropollerin biçiminin oldukça önemli olduğunu düşünmektedir. O; Paris, Londra, Roma, New York yahut Tokyo gibi tek parça, birbirine yapışık büyüyen mahallelerden oluşan metropollerin iktisadi tahribata ve israfa yol açtığı ve insan hayatını zedeledikleri kanısındadır. Oysa Cansever, yıldız kümesi adını verdiği galaksi biçimindeki, müstakil ve kendi içinde her türlü faaliyeti barındıran şehirlerin yekpare metropollerin sebep olduğu sorunların hiçbirini taşımadığını düşünmektedir. Ona göre, bu şehirler müstakil ve kendi kendilerine yeten yapılarıyla büyük şehirlerin sunduğu bütün faydaları karşılarken yatırım harcamaları ve şehir işletmelerine de imkân veren bir hayat düzeni sağlamaktadırlar (2014: 159 – 160).

Şehirlerimizde ölçeğin büyümesine paralel olarak büyüyen yatırım ve maliyet artışlarının içinden çıkılmaz bir hale dönüşmemesi için yapılması gereken insan ölçeğinde yeni şehirler kurmaktır. İnsanca yaşamak için, insanların bir arada olmalarının en verimli olduğu yoğunluk düzeyinin aşılması gerektiğini düşünen Cansever, yoğunluk geçildiğinde insanca yaşama şartlarının yok olduğu, yoğunluğun altına inildiğinde ise insanlar arası münasebetin verimliliğinin azaldığını düşünmektedir. Cansever'e göre, bu anlayıştan hareket eden Osmanlılar şehirlerin yoğunluğunu koruyarak yıldız kümesi şeklindeki bir yapıyı dört asır devam ettirmişlerdir (2014: 144).

Cansever'in yıldız kümesi şehircilik önerisi özellikle İstanbul'da gittikçe artarak insanca yaşama imkânlarını yok eden yoğunluğun durdurularak kontrol altına alınmasına yöneliktir. O, İstanbul'un fethinden 30 – 40 yıl sonra beş yüz bine ulaşan ve 1840'lara kadar değişmeyen yoğunluğunun fetih sonrası şehrin Paris gibi yekpare bir şehir yapısına dönüştürülmek yerine Eyüp Sultan mevkiinde bir ziyaretgâh, Galata'da ticaret, Üsküdar'da imalat merkezi ve birçok bağımsız tarım ve küçük el sanatlarına dayalı yerleşmeler şeklinde oluşturulan yıldız kümesi şehircilikle sağlandığı kanaatindedir (2014: 128).

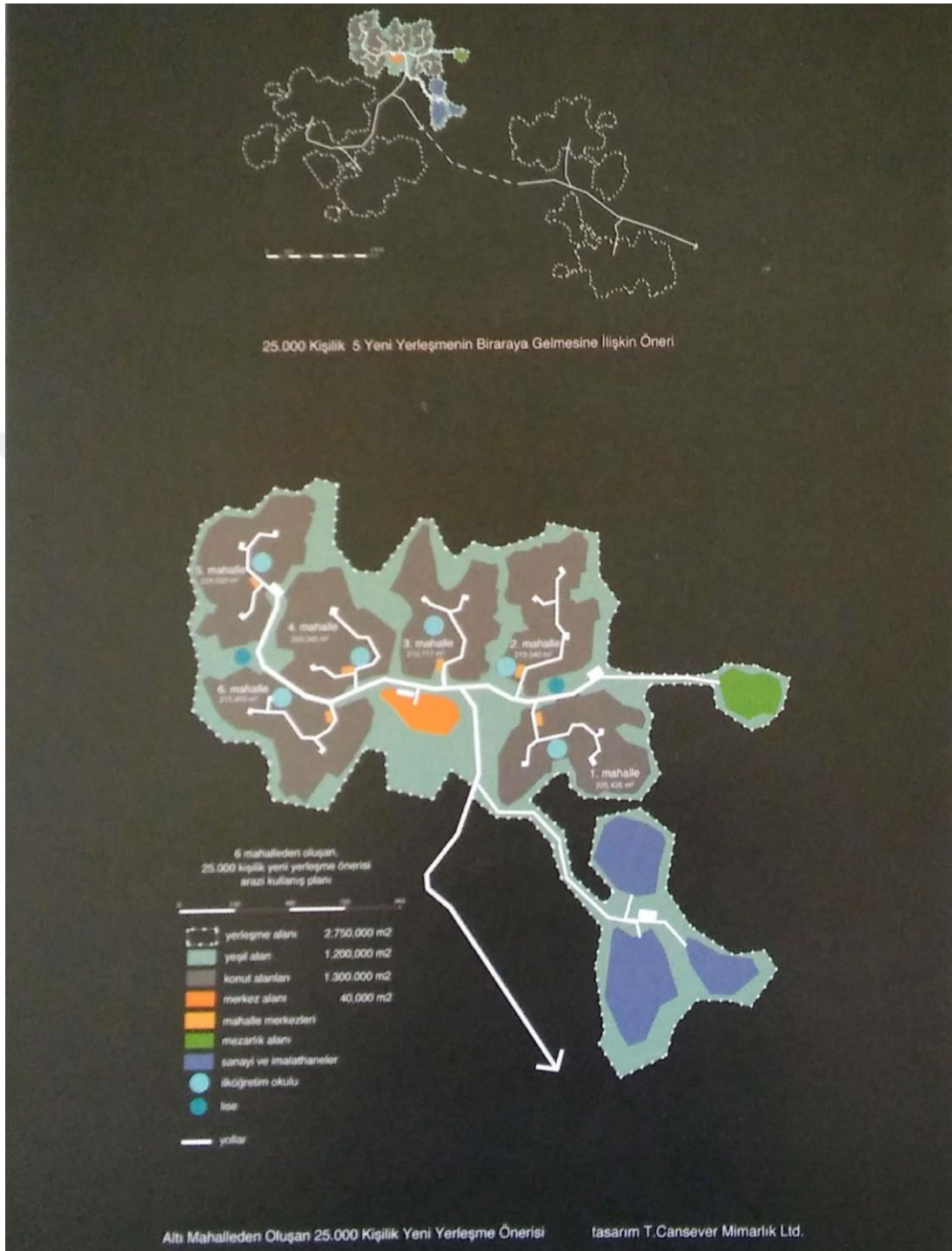
Yıldız kümesi şeklindeki şehirciliğin bu gün için gerçekleştiği tek yörenin orta Avrupa olduğunu belirten Cansever, bunun nedenini ise Almanya'nın federatif

yapıya sahip olması olarak belirtmektedir. On dokuzuncu yüzyılda Almanya’da kurulan yıldız kümesi şehirlerin kültürel faaliyetlerin bir kısmını üzerinde toplamak ve büyük ticari kararların alındığı merkez olmak gibi iki asli vazifesi olduğunu ifade eden Cansever, Hamburg, Münih ve Frankfurt gibi 20 milyonluk metropollerin kimya, maden, matbaa gibi ihtisas şehirlerinden oluştuğu, en büyük merkezlerin ise 300-500 bin kişilik şehirler olduğunu belirtir. Kendi içlerinde bütün ihtiyaçlarını karşılayan bu şehirler zorunlu hallerde ticari, iktisadi ilişkilerde merkeze bağlıdırlar (2014: 143, 314).

Cansever, mevcut şehirlerin çevresine yeni bölgeler ve işyerleri ilave ederek bir “yağ lekesi” şeklinde genişletme, şehrin merkezi alanlarını yıkarak yeniden inşa etme ve yoğunlaştırma politikalarının bütün tarihi mimarlık mirasımızın yok olmasına sebep olduğu gibi, şehirlerin yakın çevresinde bulunan kıymetli tarım topraklarının da yok edilmesine neden olduğu kanaatindedir. Bu şekildeki bir gelişme mutlak olarak durdurulmalıdır. Çünkü Cansever’e göre, gelişme bu şekilde devam ederse, şehirlerimizin çevresindeki tarım alanları büyük oranda tahrip olacaktır. “Ayrıca şehirlerin yıkılıp yeniden yapılması sebebiyle büyük bir israfa, büyümesi sebebiyle de şehir inşa, yatırım ve işletme masraflarını akıl almaz boyutlara vardıracaktır” (2014: 159).

Eğer önümüzdeki 30 sene zarfında yeni ilaveler yaparak şehirleri yaygınlaştırmak ve yoğunluğu arttırmak suretiyle yoğunluğu artan yörelerin sahiplerine menfaat sağlamaya devam edersek bu ülkede insanca yaşamaya imkân kalmayacaktır. Bu yanlış gidiş devam ettiği sürece Türk ekonomisi çökecektir. Hiçbir yaklaşım bu israfın önüne geçemez. Bu israfa son vererek kat kat az kaynaklarla fakat cennet güzelliğinde yeni şehirler inşa ederek yıldız kümesi biçimindeki şehirleri gerçekleştirmek mecburiyetindeyiz (2014: 146).

Pendik, Küçükçekmece gibi şehirlerin iktisadi ve sosyal açıdan merkeze bağımlılıktan kurtarılması gerektiğini belirten Cansever’e göre, buraları merkeze bağlı hale getirmek, yolları genişletmek, metro yapmak, iyi işleyen bir otobüs ağı kurmak merkeze gelen insan sayısını arttırmaktan başka bir şeye yaramayacaktır. Paris ve Londra’da yapılanların benzer sonuçlar verdiğini ve bu iki şehrin merkezini yoğunlaştırdığını düşünen Cansever, bunun önleminin yolunun şehir içerisinde toplanan yoğunlukları bu bölgeleri bağımsızlığa kavuşturacak şekilde oluşturulacak başka merkezlere dağıtmak ve nüfusun aykırı yerleşmesini önleyici tedbirler almaktan geçtiğini düşünmektedir (2014: 142).

Fotoğraf 20. Pilot Şehir (Arazi Kullanış Planı), Zeytinburnu, İstanbul, 1999 – 2003 (Tanyeli, Yücel, 2007: 395)

Cansever'e göre, yıldız kümesi şehirleşme biçiminin önemini gösteren bir diğer unsur da İstanbul'da ulaşım masrafı, trafik sıkışıklığından kaynaklanan iktisadi

kayıplar, seyahat sürelerinin uzamasına paralel olarak insanların ömürlerinden kaybettiği sürenin iktisadi karşılığı hariç tam doksan trilyon (1994 yılı Ocak ayı para değerine göre) lira olmasına karşın, yıldız şeklinde şehirleşmiş yirmi milyonluk Frankfurt'ta bunun on beşte biri kadar gerçekleşmiş olmasıdır (2014: 142).

Şehirleri yaşanmaz hale getiren yoğunluğu önlemenin, konut sorununu çözenin, tarihi mirasın tahrip olmasının önüne geçebilmenin, tarım alanlarını korumanın ve çevre tahribatını önleyebilmenin yolu yüksek binalar yerine, şehirlerin kenarlarına yeni şehirle kurmaktan geçtiğinin düşünen Cansever'e göre, tüm bu sorunları çözenin yolu insanların merkezle olan ilişkilerini kesmek ve ihtiyaçlarını yeni kuracağımız şehir alanlarında karşılamaktan geçmektedir (2014: 304).

Modern şehrin önemli sorunlarının bir kısmı şehrin yağ lekesi şeklinde büyümesinden kaynaklanmaktadır. Şehir merkezlerinin yık – yoğunlaştır – yap şeklinde özetlenebilecek kentsel dönüşüm uygulamaları yoluyla yoğunlaştırılması; çevre tahribatına, tarihi ve kültürel mekânların yok edilmesine, trafik yoğunluğuna, kaynak israfına, zaman kaybına, tarım alanlarının yok edilmesi gibi önemli sorunlara yol açmaktadır.

Cansever'in birbirine yapışık olarak büyüyen mahalleler yerine müstakil, kendi içinde her türlü faaliyeti barındıran yıldız kümesi şehirleşme önerisi şehirleri arazi rantının doğurduğu pek çok olumsuz durumdan koruyacaktır. İnsana nefes alma ve yaşama fırsatı sunan ve ortamın yoğunlaşmanın durdurulmasını sağlayacak bir çözüm yolu olan yıldız kümesi şehirleşmeyle insanın sosyal ve ruhi ihtiyaçlarına uygun bir ortamda yaşamasına zemin hazırlanacak ve modern şehrin acımasızca yok ettiği çevre ile insanın buluşmasını kolaylaştıracaktır.

5. Sonuç

Cansever'in şehir ve mimari konusundaki yaklaşımları modern şehrin pek çok probleminin çözümüne yönelik önemli veriler sunmaktadır. Varlığın bütünlüğünün sağlanması, kimlik bunalımını, kültürel kirlenmeyi ve çevre tahribatını önleyecek; iç bütünlüğün sağlanması depresyonu, suç ve şiddeti azaltacak; insanın sorumluluğunun farkına varmasını, eşyaya ve çevreye karşı duyarlılığını yükseltecektir. Ontolojik çevre ile insan üretimlerinin bütünlüğünün sağlanmasıyla insanın kendine ve çevre yabancılaşması önlenecek, çevre tahribatı ve kirliliğini ise azaltacaktır.

Zamanın ve mekânın sonsuzluğu, anlayışı insanı bilinç ve sorumluluk sahibi kılacak; onun insana, eşyaya ve çevreye karşı duyarlılığını geliştirecektir. Geçmiş tecrübeye saygıyı ve gelecek nesillerin sorumluluğunu hiçe sayan despotik yaklaşımların da önüne geçecektir. Sükûnet içinde hareket, varlığın ve anın farkında olarak bilinçli bir varlık olan insanın sorumluluğunun farkına vararak insana, eşyaya ve çevreye karşı duyarlı davranmasını sağlayacak ve yabancılaşmanın, depresyonun, suç ve şiddet eğilimlerinin önüne geçecektir.

İnsanın yüceliğinin korunarak mimari yapı ve şehrin oluşumunda temel bir unsur olarak öncelenmesi, kimlik bunalımı, hiçlik, yabancılaşma, yalnızlık, iletişimsizlik, fetişizm, duyarsızlık ve sorumluluğunun farkında olmama gibi pek çok psikolojik problemin önlenmesinde oldukça önemlidir. İnsanı dikkate almayan her inşa etkinliği hem insanı hem de çevreyi tahrip etmektedir.

Dünyayı güzelleştirme amacına sahip ve çevresinin inşa sürecine katılma imkânına sahip insanlar bir çevre bilinci kazanarak, insana, eşyaya ve çevreye karşı duyarlı hale gelecek bu durum insanı, hiçlik ve pasiflik duygu ve davranışlarından uzaklaştıracaktır. Bilinç ve duyarlılık tabiattan kopuşun önlenmesi, tarihi mekânların ve çevrenin korunması açısından da oldukça önemlidir.

Tarih, kültür ve coğrafya etkisinin mimari yapı ve şehrin oluşum süreçlerinde göz önünde bulundurulması insan ve çevre ile ilgili önemli problemleri önlemede hayati öneme sahiptir. İnsanın çevresini oluşturan her varlığın bulunduğu zaman ve mekânın özelliklerini taşıması kimlik bunalımı, kültürel kirlenme, yabancılaşma, tarihi mekânların ve çevrenin tahrip edilmesi, israf ve kaynakların boşa harcanması

gibi problemleri aşılabilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Bu etkilerin belirlenmesinde ve mimari yapılara aktarılmasında oldukça önemli olan varlığın en üst düzeyde idrak edilmesi bir bilinçlilik halini gerekli kılmaktadır. Bu bilinçlilik hali kimliğin oluşturulması ve korunmasında önemli roller üstlenerek kültürel tahribatı önleyecektir.

Cansever'in mimari düşüncelerinin temel dinamiklerini ele alırken ortaya konulan farklı başlıklar, bütüncül bir yaklaşımla incelendiğinde, birbirleriyle bağlantılı oldukları ve birbirlerini tamamladıkları görülmektedir. Bu duruma benzer şekilde şehir ile ilgili yaklaşımları da mimari düşüncelerinden bağımsız değildir. Şehrin süreç halinde bir varlık olması zamanın ve mekânın sonsuzluğunun bir gereğidir. Bu durum şehre katkı sunma imkânı kazanan bugünün ve geleceğin nesillerinin de yüceliğini sağlayacak böylece insanın yüceliği korunacaktır. Süreç aynı zamanda tarih ve kültür etkisinin de doğal bir sonucudur.

Cansever'in mimari düşüncesinin inşa süreçlerine aktarılmasıyla oluşacak şehir yaklaşımı ise ufki şehirdir. Ufki şehir varlığın bütünlüğü kapsamında dile getirilen insanın iç bütünlüğü, ontolojik çevre ile insan üretimlerinin bütünlüğünü, varlığın yasaları ile varlığın güçlerinin bütünlüğünü sağlayacak bir şehir yapılanması önerisidir. İnsanın dünyayı güzelleştirme amacını yerine getirebilmesine imkân sağlayarak onun yüceliğini geri plana atmayacak ve coğrafya etkisini mimari yapı ve şehir yapılanması üzerinde hissettirecektir. Yıldız kümesi şehir önerisi ise hem insana insanca yaşama fırsatı sunarak onu yüceltmekte hem de çevrenin tahrip olmasının önüne geçerek topoğrafyaya uygun bir şehir yapılanması ortaya çıkararak coğrafya etkisinin şehrin oluşumunda dikkate alınmasını sağlamaktadır. Parçaların standart hale getirilmesiyle oluşturulacak standartlar düzeni mimari yapının ortak bir üslup özelliği kazanmasını böylece tarih, kültür ve coğrafya etkisini, dünyayı güzelleştirmeyi, zaman ve mekânın kültür, inanç ve değerlerini yapılara yansıtılmasını ve tutumlu şehri mümkün kılacaktır.

Cansever'in düşünceleri, hem mimari yapı hem de bu yapıların bir araya gelmesiyle oluşan şehir yapılanması arasında inanç – düşünce ve söylem – inşa bütünlüğü sağlanmaktadır. Bu bütünlük fikrinin Cansever'in düşüncelerinin varlığa

aktarmasıyla inşa edilen ve parçaların standart hale gelmesiyle oluşturulan düzenin yıldız kümesi şeklinde örgütlenmesiyle oluşan ufki şehir olduğunu ifade edebiliriz.

Süreç halinde varlık algılaması, insanın sorumluluğunun farkına vararak şehrin oluşumuna katkı sunmasının önünü açacak, bu durum insanı eşyaya ve çevreye karşı duyarlı kılacaktır. Ufki şehir ise hem Cansever'in mimari düşüncelerinin tümü için uygun bir şehir yapılanması hem de insan – insan, insan – çevre ilişkisinin doğru yerine oturtulması açısından kaçınılmazdır. Modern şehrin psikolojik, sosyal, ekonomik ve çevre ile ilgili sorunlarının aşılması, tabiattan kopuşun önlenmesi, kültürel kirlenmenin ve kimlik bunalımının önüne geçilmesi, arazi rantı, spekülasyonlar, haksız kazanç ve ekonomik kaynakların boşa harcanmasının sona erdirilmesi yoksulluğun, gecekondulaşmanın, gettolaşmanın, evsizliğin azaltılması şehrin dikine değil yatay kurulması ile mümkün hale gelmektedir.

Tutumlu şehir, herkes için yaşanabilir, güzel konutları üretilebilmesi sağlayacak, evsizliği, rüşveti, arazi rantını, spekülasyonları, rüşveti önleyecek bir önermedir. Güç ve gösterişin yol açtığı kaynakların israf edilmesi ve çevrenin tahrip edilmesi gibi problemlerin çözümüne katkı sağlayacak sefalet mahallelerini ve yoksulluğu azaltacaktır.

Standartlar düzeninin kurularak bütünün değil parçaların standart hale getirilmesi, hem mimari varlıkların ortak üslup özelliği kazanmasını hem de bu bütünlüğün kurulamamasından doğan kültürel kirlenme ve kimlik bunalımını önleyecektir. Standart hale getirilen parçaların toplu üretilmesinin ortaya çıkaracağı ekonomik avantajlar, herkes için yaşanabilir konutların üretilmesine yardımcı olacak ve evsizliği azaltacaktır.

Yıldız kümesi şeklinde şehir yapılanması ile de şehir merkezlerinin yoğunlaşması ile birlikte içinden çıkılmaz bir hal alan trafik, gürültü, tabiattan kopuş, çevre tahribatı önlenecek, insanın tabiatla birlikte insanca yaşayacağı bir şehir yapılanmasını mümkün kılacaktır.

Cansever'in şehir ve mimari ile ilgili yaklaşımlarının çözümünü aradığımız modern şehrin sorunları ile ilişkisini, bu sorunların çözümünde veri kaynağı olarak

ele alınıp alınamayacaklarını ve bugünkü dünya gerçekliğinde uygulanabilirlik durumlarını ortaya çıkaracaktır. İnsan ve çevre ile ilgi farklı bilim dallarındaki çalışmaların hemfikir olduğu nokta insan – çevre ilişkisinin insanın duygu, düşünce, tutum ve davranışları üzerinde olumlu/olumsuz etkiler oluşturduğu yönündedir.

Modern şehir küresel ölçekteki imkân ve veriler üzerinden inşa edilmektedir. Bu durum küresel ölçekteki Batı kültür ve medeniyetine ait imkân, beğeni ve kabullerin şehrin ve mimari yapının oluşumunda etkili/temel belirleyici olmasına yol açmaktadır. Aynı zamanda şehir ve mimari yapılar üzerinde onu kullanacak olan insana, aileye ve yerel kültüre ait özellikleri sınırlandırmakta veya tamamen devre dışı bırakmaktadır. Evrensel ölçekteki imkânlar, inşa mekânına ait tabiat etkisini kolaylıkla aşabilmekte/göz ardı edebilmektedir. Sonuçta insan ait olduğu kültür ve tabiatla uyumsuz bir şehirde ve mimari yapılar içinde/arasında yaşamını sürdürmektedir. Modern şehrin oluşumunda insan-tabiat-kültür ilişkisinin yanlış kurulması, insan ve tabiat üzerinde önemli sorunlara yol açmaktadır. “Ufki Yerleşme” ve “Yıldız Kümesi Şehirleşme” önerileri, insan – tabiat ilişkisini doğru kurabilme imkânına sahip görünmektedir. Önerilerde yer alan şehirleşme ve yerleşmenin insan ölçeğinde evler ve yollardan oluşması, evlerin avlulu ve bahçeli olması, şehir merkezlerinde yoğunlaşmaya imkân bırakılmaması gibi özellikler sayesinde, insanın kendisi ve tabiatla buluşması sağlanacak ve parçaların standart hale getirilmesiyle insan – çevre – kültür uyumu yakalanacaktır.

Cansever’in Ankara Batıkent için yaptığı maliyet hesaplamaları dikkate alındığında tek katlı evlerin metrekare maliyetlerinin çok katlı binalara göre daha az olduğunun görülmesi, güneş, hava, manzara ve sosyal ilişkiler üzerinden dikey ve yatay yerleşmelerin eşit miktarda araziye ihtiyaç duyması göz önüne alındığında, ufki yerleşmenin sahip olduğumuz kaynaklar açısından da mümkün olduğunu ortaya koymaktadır.

İnsan ile çevresi arasındaki inanç, duygu, düşünce ve tutumları belirleyen ilişkide, olumsuz etkilerin giderilmesi için şehrin ve mimari çevrenin, kültür ve tabiat ile bütünlük oluşturacak şekilde kurulması gerekmektedir. İnsan – kültür – tabiat ilişkisinin doğru biçimde sağlanması modern şehrin pek çok sorununa çözüm oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

- Alatlı, A. (2007). *Hatırla! Geçmişin Geleceğindir*. İstanbul: Zaman Kitap.
- Ayvazoğlu, B. (2016). *Dünyayı Güzelleştirmek, Turgut Cansever'le Konuşmalar*. İstanbul: Timaş yayınları.
- Baday, Ö. N. (2011). *Modern Kent Mekânlarında Mahallenin Konumu*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Can, A ve Doğan, M. (2016). *Bir Şehir Kurmak, Turgut Cansever'le Konuşmalar*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Canatan, K. (Haziran 2009). "Bir Tanımlama Çerçevesi: İslam Kültüründe Şehir Kavramı". *Hece Dergisi*. Özel Sayı: 18. 65-72.
- Cansever, T. (2005). *Mimar Sinan*. İbrahim Usul (Ed.). İstanbul: Albaraka Türk Yayınları.
- Cansever, T. (2014). *Kubbeyi Yere Koymamak*. Seval Akbıyık (Ed.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cansever, T. (2015). *İstanbul'u Anlamak*. Seval Akbıyık (Ed.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cansever, T. (2016a). *İslam'da Şehir ve Mimari*. Seval Akbıyık (Ed.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cansever, T. (2016b). *Osmanlı Şehri*. Seval Akbıyık (Ed.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cündioğlu, D. (2013). *Mimarlık ve Felsefe*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Çizgen, N. (1994). *Kent ve Kültür*. İstanbul: Say yayınları.
- Davutoğlu, A. (1997). Medeniyetlerin Ben-idraki. *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi*, 1. Sayı. 1-53.
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları.

- Davutoğlu, A. (2016). *Medeniyetler ve Şehirler*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Demirgüç, U. (2006). *Mimarlıkta Eleştirel Bölgeselcilik ve Turgut Cansever*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Duru, B. (2001). Prof. Dr. Cevat Geray'a Armağan, Gökdelenler ve Kent, Ankara: *Mülkiyeliler Birliği Yayınları*, 331-362.
- Duyan, E. (2008). *Tasarlanmış Mekan*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Düzenli, H. İ. (2005). *Mimari Otonomi ve Medeniyet Ben-İdraki Kavramları Bağlamında Turgut Cansever Projelerinde Biçim İşlev Yapı ve Anlam Analizleri*. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Düzenli, H. İ. (2009a). *İdrak ve İnşaa, Turgut Cansever, Mimarlığın İki Farklı Düzlemi*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Düzenli, H. İ. (Haziran 2009b). Şehir Kurmak, Turgut Cansever'in Muhayyilesi ve Uygulamaları. *Hece Dergisi*. Özel Sayı: 18. 51-64.
- Düzenli, H. İ. (2016). *Ufki Şehir, Turgut Cansever'in İzinde* İstanbul: Klasik Yayınları.
- Düzgün, Ő. (Kasım, Aralık 2006). Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar ve Disiplinlerarasılık. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Őubesi*. Bülten 55. Dosya 06. 4-10.
- Eldem, S.H. (2001). *Son 120 Sene İçinde Türk Mimarisinde Millilik ve Rejyonelizm Araştırmaları*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Erkilet, A. (Haziran 2009). Düzgün Aileler Yeni Gelenlere Karşı, Korku Siyaseti, Tahliyeler ve Kentsel Ayrışma. *Hece Dergisi*. Özel Sayı: 18. 88-100.
- Ersal, L.Ö. (2013). *Mimari Mekânın Biçimlendirilmesi ve Anlam Boyutu, Ontolojik Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Farabi. (2015). *Üstün Ülke, El-Medinetü'l Fazıla*. (Çev. Dr. Seyfi Say). İstanbul: Kurtuba Kitap.
- Gür, Ş.Ö. Cordan,Ö.(1999). “Kimlik ve Farklılık Arasındaki Paradoksal İlişki İçinde, Mimar-Anlam-Beğeni Kavramları”. Sedat Acar (Yayın Yönetmeni). *Mimar, Anlam, Beğeni*.(ss.162-184).[Bildiri]. İstanbul: Yapı-Endüstri Yayınları.
- Kalın, İ. (2010). Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş, *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*. Cilt 15. Sayı 29. 1-61.
- Kuban, D. (2007). *Mimarlık Kavramları Tarihsel Perspektif içinde Mimarlığın Kuramsal Sözcüğüne Giriş*. İstanbul: Yem Yayın.
- Laborit, H. (1990). *İnsan ve Kent*. (Çev. Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınları.
- Ökten, S. (2015a). *İçimde AVM Var*. İstanbul: Sufi kitap.
- Ökten, S. (2015b). *Gelenek, Sanat ve Medeniyet*. İstanbul: Tuti kitap.
- Ökten, S. (2015c). *Yahya Kemal'den Bugüne İstanbul*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Ökten, S. (2015d). *Örselenmiş Osmanlı'dan Medeniyet Umuduna*. İstanbul: Hayy kitap.
- Öztürk, R.D. (2016). *Medeniyet Perspektifinde Şehir ve Kentsel Dönüşüm*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ramazanoğlu, Y. (2005). *İçimden Geçen Şehirler*. İstanbul: Selis Kitaplar.
- Ramazanoğlu, Y. (2015). *Ev ve Bahçe*. Erişim tarihi: 08 Şubat 2017, Ağ Sitesi adı: <http://www.serbestiyet.com/yazarlar/yildiz-ramazanoglu/ev-ve-bahce-639424>
- Ramazanoğlu, Y. (2017). *Dijital Ortamda Mimarlık*. Erişim tarihi: 08 Şubat 2017, Ağ Sitesi adı: <http://www.karar.com/yazarlar/yildiz-ramazanoglu/dijital-ortamda-mimarlik-3268#>
- Rapoport, A. (2004). *Kültür Mimarlık Tasarım*. (Çev. Selçuk Batur). İstanbul: Yem Yayınları.

- Sahil, S. (1999). “1980-1990’lı Yıllarda Kadri Atabaş Mimarlığı”. Sedat Acar (Yayın Yönetmeni). *Mimar, Anlam, Beğeni*. (ss.96-105). [Bildiri]. İstanbul: Yapı-Endüstri Yayınları.
- Şenyapılı, Ö. (1999). “Mimarlık (yapılarının) Anlam(sızlığını) Beğeni(yor muyuz?)”. Sedat Acar (Yayın Yönetmeni). *Mimar, Anlam, Beğeni*. (ss. 212-257). [Bildiri]. İstanbul: Yapı-Endüstri Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (2009). *Beş Şehir*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanyeli, U. (2001). “Çağdaş Mimaride İslami İçerik Sorunu ve Cansever”. Uğur Tanyeli (Ed.). *Turgut Cansever*. (ss. 7-24). İstanbul: Boyut Yayın Grubu, Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 1.
- Tanyeli, U. ve Yücel, A. (2007). *Turgut Cansever, Düşünce Adamı ve Mimar*. İstanbul: Garanti Galerisi, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Tekeli, İ. (2010). *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2014). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Topçu, N. (2014). *Kültür ve Medeniyet*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tosun, Y. (2016). *Mühendis ve Hayat*. İstanbul: Çıra Yayınları.
- Üstün, E.Ş. Onur, A.Z (1999). “Mimaride Anlam ve Sınırlı Örneklerle 1980 Sonrası Türk Mimarlığı”. Sedat Acar (Yayın Yönetmeni). *Mimar, Anlam, Beğeni*. (ss. 120-132). [Bildiri]. İstanbul: Yapı-Endüstri Yayınları.
- Weber, M. (2012). *Şehir, Modern Kentin Oluşumu*. (Çev. Musa Ceylan). İstanbul: Yarı Yayınları.
- Yavuz, H. (2001). *İnsanlar, Mekânlar, Yolculuklar*. İstanbul: Boyut Kitapları.
- Yavuz, H. (2009). *Türkiye’nin Zihin Tarihi, Türk Kültürü Üzerine Kuşatıcı Bir Söylev*. İstanbul: Timaş Yayınları.

EKLER

Tablo 1:

Turgut Cansever'in Şehir ve Mimari Yaklaşımı Çerçevesinde Varlığı Zorunlu Olanın Ortadan Kalkmasıyla Modern Şehirde Ortaya Çıkan Sorunlar

Turgut Cansever'in Şehir ve Mimari Yaklaşımı	Modern Şehrin Sorunları
Varlığın bütünlüğü	Kültürel kirlenme ve yozlaşma, Çevre kirliliği, Kimlik bunalımı, Depresyon, suç, şiddet oranlarında artış, Bilinçsizlik, İnsana, eşyaya ve çevreye duyarsızlık, Sorumluluğun farkına varamama, Kendine ve çevreye yabancılaşma
Zaman ve mekânın sonsuzluğu	Bilinçsizlik, İnsana, eşyaya ve çevreye duyarsızlık, Despotizm, Depresyon, suç, şiddet oranlarında artış,
Sükûnet içinde hareket	Bilinçsizlik, Yabancılaşma, Depresyon, suç, şiddet oranlarında artış, İnsana, eşyaya ve çevreye duyarsızlık, Sorumluluğun farkına varamama,
İnsanın yüceliği	Hiçlik duygusu, Kimlik bunalımı, Tarihi mekânların ve çevrenin tahribatı, Bilinçsizlik, Sosyal iletişimsizlik, yalnızlık, İnsana, eşyaya ve çevreye duyarsızlık, Sorumluluğun farkına varamama, Fetişizm

	Kendine ve çevreye yabancılaşma,
Dünyayı güzelleştirmek	Hiçlik duygusu, Tarihi mekânların ve çevrenin tahribatı, Çevre kirliliği, Tabiattan kopuş, İnsana, eşyaya ve çevreye duyarsızlık, Bilinçsizlik, Pasiflik,
Tarih, coğrafya ve kültür etkisi	Kimlik bunalımı, Depresyon, suç, şiddet oranlarında artış, Tarihi mekânların ve çevrenin tahribatı, Bilinçsizlik, İnsana, eşyaya ve çevreye duyarsızlık, Sorumluluğun farkına varamama, Kültürel kirlenme ve yozlaşma, Tabiattan kopuş, Kendine ve çevreye yabancılaşma, İsraf, kaynakları boşa harcamak,
Süreç içinde varlık	Bireysel duyarsızlık, Kimlik bunalımı, Bilinçsizlik, İnsana, eşyaya ve çevreye duyarsızlık, Sorumluluğun farkına varamama,
Ufki şehir	Kültürel kirlenme, Çevre Kirliliği, Kimlik bunalımı, Hiçlik duygusu, Depresyon, suç, şiddet oranlarında artış, Tarihi mekânların ve çevrenin tahribatı, Trafik yoğunluğu, Gürültü, Arazi rantı,

	<p>Arsa ve bina spekülasyonları, Haksız kazanç, Yoksulluk, Gettolaşma, Tabiattan kopuş, Sosyal iletişimsizlik, yalnızlık, İsraf, kaynakları boşa harcamak, İnsana, eşyaya ve çevreye duyarsızlık, Komşuluk ilişkilerinin azalması, Gecekondulaşma,</p>
Tutumlu şehir	<p>Arazi rantı, Yoksulluk, Evsizlik, Çevre kirliliği, Depresyon, suç, şiddet oranlarında artış, Tarihi mekânların ve çevrenin tahribatı, Spekülasyonlar, İsraf, kaynakları boşa harcamak, Rüşvet,</p>
Standartlar düzeni	<p>Kimlik bunalımı, Tarihi mekânların ve çevrenin tahribatı, Arazi rantı, Arsa spekülasyonları, Yoksulluk, Evsizlik, Çevre kirliliği, İsraf, kaynakları boşa harcamak,</p>
Yıldız Kümesi	<p>İsraf, kaynakları boşa harcamak, Rüşvet, Trafik yoğunluğu, Gürültü, Çevre kirliliği</p>

	Kimlik bunalımı, Tarihi mekânların ve çevrenin tahribatı, Tarım alanlarının yok edilmesi, Tabiattan kopuş,
--	---

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mirza GÖKDEMİR
Doğum Yeri ve Tarihi : Adıyaman, 01/01/1970

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi, İktisat Fakültesi,
Kamu Yönetimi Bölümü - 2014.
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Bingöl, Solhan, Asmakaya Köyü İ.O. 1990-1992
Adıyaman, Kâhta, Narince İ.Ö.O. 1993-1994
Adıyaman, Zeynep Turgut İ.Ö.O. 1995-1998
Adıyaman Fatih İ.Ö.O. 1999-2008
Adıyaman Yavuz Selim İlkokulu 2009-

İletişim

E-Posta Adresi : mirzagokdemir@gmail.com
Tarih : 12/06/2017